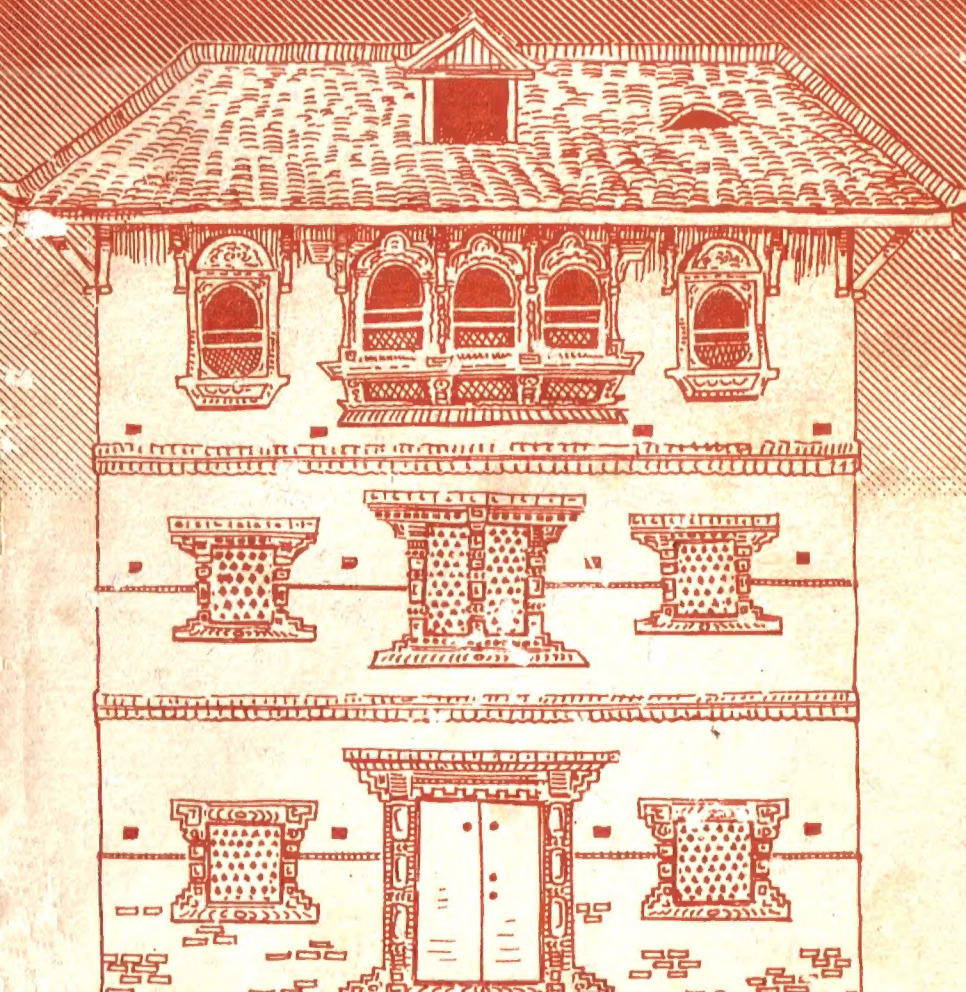
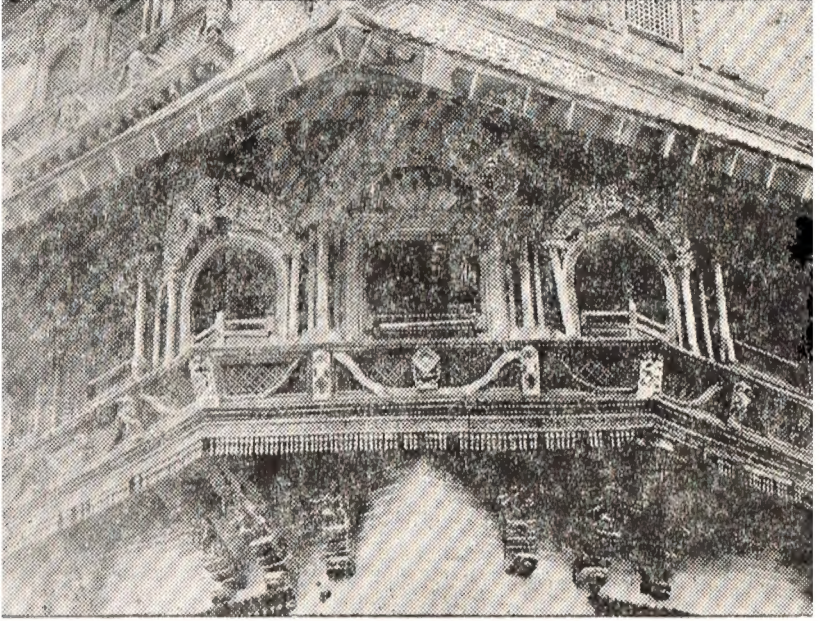

नवा: क

नेवाः छेँ

(Newar Cultural House)

चवम्हः

सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ

Author

Surendra Man Shrestha

Maru, Pyaphal Tole

Kathmandu, Nepal.

पिकाक- रामभक्त भोमि

ह्नापागु पिथना- ११००

नेपाल संवत् १११८, चौलागाः

म् The Quest
79..

ध्व सफू थाकेगु सर्वाधिकार ज्वमियागु

थाकू- लक्ष्मी छापाखाना, यट्खा त्वाः ।

नेवाः छे

पंचमहाभूतया शरीर त्वःताः थःगु छैँ स्वर्गय बास याना च्वपिं पुर्खात
लिसे च्वना दिउपिं व्वा राम श्रेष्ठ, मां बाल सुन्दरी श्रेष्ठ व तता
पद्मसुन्दरी श्रेष्ठ नापं फुकक सितं लुमंकाः आः दनिपिं जिमिसं
पारिवारिक जीवन हना च्वना ।

च्वमि

Fig. 1. Ceremonial jewellery.

धलः पौ

क्रम संख्या	विषय	पेज नं.
१.	छेरि	१
२.	मातँ	१०
३.	क्वत	१६
४	बैगः	२७
५.	थांय् मापाः	३८
६.	गृह लक्ष्मी	४७
७.	देमिया छे	६१

शुद्धिकरणाः-

पौः-	आखः इवः	जुयाचवंगुः-	जुइमाः गुः-
२	६	द्यः थाय्यागु चा	द्यः थायेगु चा
४	२३	चुकुतइ	चुकुतइ चायेकी
८	२४	द्यः मालय्	द्यः मालय्
१०	२	उइवइ	इउवइ
१३	१७	भिन्न	अभिन्न
१५	२२	सित्	सिहत
१६	१६	व धलिम	बः धलिम
२३	२४	कुंपाःया सिंह	गरुड मुख याह्म कुंपाःया सिंह
३४	१२	मिखा कंकाः व्वयाः	मिखा कंकाः च्वया
३६	२४	मित्याः बुट्टा	मिच्या बुट्टा
३७	७	नित्वाः भुतु	निष्वाः भुतु
३७	६	न्हय्पा	न्हय्पा
३६	१५	सिकः मितयनं	सिकः मि नायःनं
४६	४	ह्य ह्य	ह्य छह्य
४८	६	न्यांपाः इया बैंगलय्	न्यापाः इयाःया बैंगलय्
४८	२४	खज्ग च्वःया	खड्ग च्वःया
५१	२०	द्यःया मूर्ति पूज्याये	द्यःया मूर्ति स्वनाः पूज्याये
५६	१२	आगंद्यः यूज्याना-	आगंद्यः पूज्याना हि खूह्य
		मोहनि वलय् हि खूह्य	
६०	२२	छंगु	धयागु
६०	२३	वंगुदु	च्वंगुदु
६१	१५	आगं द्यःया लक्ष्मी	आगंद्यःयात मां लक्ष्मी
		अजिमा	अजिमा
६६	१६	आंपाय् भूमन्त	आंपाय् भूसीमन्त

न्ह्यखँ

विश्वय् दक्वले तःजागु च्वापुगुँ (माउन्ट एभरेष्ट) घस्वानाः
त तःधंगु स्वंगू खुसि कोशी, गण्डकी व कर्णाली नागबिलि कयाः न्ह्याना
च्वंगु नेपाल भूमिइ बास यांना च्वपि नेवाःत नेपाःया मूल आदिवासी खः ।
नेवाःतय्के थःगु धयागु सुयांलिसे ज्वः मलाःगु थःहे पहःगु मौलिकताया
वान्छिकतां जाया च्वंगु संस्कृति मनोभावया विकास व पुलांगु सभ्यता दु ।
विश्वयात नेवाः धकाः ह्यसीके बीगु चिःनेवाःतय् बुसँ भिसँ कया सीबल्य्
तकं यांना वइच्चनीगु इमिगु संस्कृति खः. गुगु मनूतय्सं पला पतिकं खना
व स्वया च्वंगु दु ।

नेपाः देशय् यक्व थासय् आजु अजिमा छः दु । थः थःलागा याह्य
आजु अजिमा छःयात थः थःगु पीठ छः माने यांना च्वंगु दु । कागया अष्टमी
कुन्हु मनूत मुनाः पीठ पूजा वनेगु व सीकः वनेगु धकाः आजु अजिमा
छःथाय् वनी । आजु अजिमा छःयात अष्टमातृका धाःपि मनूत दु । झि निदँ
झि स्वदँ न्ह्याया खँ खः, जि व मेपि स्वह्य पासा मुनाः पीठ सीकेगु धकाः
सः सःतीपि अजिमा छःथाय् वना । जि बाणिज्य शास्त्र कयाः व्वनाः नेपाल
वैक्य जागिर नयाः उबल्य् छह्य अधिकृत पदय् च्वनाः ज्या यांना च्वनाह्य
व पासापि धाःसा स्वह्य क्वाम्पसय् आखः व्वंकाः गुह्य प्राध्यापक गुह्य
उपप्राध्यापक जुया च्वपि खः ।

जिमिसं सीकेत वनागु छगू पीठ नारांहितदरबार दुने लाना च्वेह्य
चन्द्रलखु अजिमा छः खः । निभाः बी धुकूगुलि दरबार दुने दुहाँ वनाः छः
दर्शन यायेगु सौभाग्य प्राप्त मजुल अनं जिपि ल्याहाँ वयाः । लैय् छह्य
पासाया मतिइ छु वल खः वय्कलं जित छु धाल धाःसा जिपि स्वह्य ला
बुद्धिजीवी सर्कलया मनूत थथे चाःहिलाः स्वःवयेगु व च्वयेगु अभिरुचि जुया
च्वनी, जी थुपि पीठयात कयाः छगू लेख च्वयेगु जुल, आः पीठ सीकाः वइगु
खँयात त्वःता छ्वये, मे मेगु खँल्हाये धयादिल नापा वनापि छह्य पासां थथे
धाःगु लि जिगु मनय् भचा गथके से च्वन । जि छु मधया । खय्तला व

पासा च्वयेगुलि लहाः च्वःहा खः । खँय् खँय् जिनं व पासायात थुपि अजिमा
द्यःतय्त छाये माःगु, सहाय् बजियात कयाः छपु च्वसु च्वयेगु जुल धकाः
प्वाक्क धायेलात । लिबाःगु लि थः थःगु छँय् वना, खँ थुलित्तुं ।

न्याला ति लिपा व पासां “प्रज्ञा” धयागु दँ पीं ज्वना वयाः
वयागु अष्टमातृकाया च्वसु स्वयेत बीहल, स्वयाः । थःयाके च्वयेगु बानि मरु ।
नेवाः भाषं पिहाँ व्इगु संस्कृतियागु व इतिहासया लेखत स्वयेगु यानाः ।
नखः चखः व द्यःतय् खँ न्हापां निसँहे न्यनेयः । जिमि मां तःसकं थितिकुति,
नखः चखःतय् खँ कनादी । नखः चखः हनेमाः, महनेगु यात धा.सा भाः खनी
मथु, नखः चख त हनेगु थिति बिति त हनेगु यानाः मतःगु जूसा मनूतय्
मनय् दिक्क जुयाः गुव्लें सी थे जुइ, छगूया लिपा मेगु नखः चखःत वया
हना च्वनीगुलि मनूतय् न्हि वंगु चाइमखु धयादी । मनूतसँय् च्वयेगु खँत
ऐतिहासिक प्रुफ जुइमाः धाइगु । थःयात सहाय्बजि छायेगु व नयेगु छु
इतिहासय्, गुगु शिला लेखय् दइ धकाः माला स्वः जुइगु धया थें मनय्
वयाः थहां च्वये धयागु च्वये मफया अर्थेतुं जुल ।

छन्ह जिमि मांमं न्हापा जित जामनः गुभाःजु न्हि न्हि कलः छगः
ज्वनाः स्यंगुइ शान्ति पुखुलिइ वनाः पूजा याः वनी, न्हा.ने ला पि मनूत
दुहाँ वने फइमखु, अनदुने ग्यानापुपि राक्षेसत दु, इपि वयाः ज्वँ वइ, इमिसँ
छुछु धाल विइमाः, बिइमफुतकि थयात स्यानाः नइ । जामनःगुभाःजु राक्षेस
तय्त म्यें धाइपिन्त म्ये फैं धाः धाःपिन्त फैं धाः धाःगु कलखं पिकयाः बियाः
पुज्याना वइ धया त-गु खँ लुमसे वल । पूजा वनाः छँय् जानयेम्वाःहा जुयाः
जामनः गुभाःजु धाःगु धाइ । अले ह्यय्पि अजिमा द्यःया खँनं लुमना वल ।
जामनः गुभाःजु सहाय् थनाः कलखय् तयाः यंकीगु स्याबजि फैं, हाकुमुस्यां
म्यें, पालुं हँय् यानाः धाःधाःगु बीगु व ह्यय्पि अजिमा द्यः तय्त जीबबलि
भोग बीगु खँ मनूतसँय् धयावइ च्वंगु दनी ।

बुँद्यःया बंशाबलि धयागु सफूचाय् बुँद्यः काःवँवलय् बन्धुदत्त
आचार्यजुं मन्त्र यानाः यक्षराजयात सहाय् बजिया छपु स्याबजि व हाकु
मुस्या छगलं द्रछिहा फैं व द्रछिहा म्यें यानाः उपहार ब्यूगु च्वयातगु नं लुमना
वल । थ्व खँतसँय् जिगु मनय् छु वल धाःसा जीब धयापि पंचतत्वया प्राणी खः ।
जीब सृष्टि जुइत पंचतत्व माः । ह्यापा महान् तान्त्रिक बन्धुदत्त आचार्य
जामनःगुभाःजु व मेमेपि तन्त्रज्ञ तसँय् पंचतत्वया प्रतीकय् तान्त्रिक मतं सम्हय्
बजिज्वलं न्याता तयाः स्याबजि हाकुमुस्या, पालु, संन्या व अय्लाः दाय् थ्वँ

जीब सृष्टि यानाः राक्षसतयत् व्यूगु व द्यतयत् जीबबलि भोग व्यूगु व बियावइ च्वंगु जक मखुला धयार्थे मतिइ दल । मनूतय् सम्हय् थनाः छेकि वइगु, सम्हय् छायाः म्ये, फे, दुगु, खा व चवाहाँ छ्ये स्यानाः जीबबलि भोग वीगु स्वः जुयाः । मनूत द्यः द्यः थाय् सम्हय् ज्वलंया अयलाः व थ्वैया धाला, कुलिचा व अन्ति स्वनाः द्यःया पूजा यानाच्चनी । थम्हं नं मोहनि बलय् थापकुन्हु पंचमकारया अय्लाः, ह्याउँ थ्वे व थ्वैया थापि स्वनाः आगं द्यःया पूजा याना वइच्चनाः । द्यः थापं यायेत नं पंचतत्तया पंचमकार माःगु जुल । थुगुहे दृष्टि कोणय् वनाः ह्यापा थइत धयातःगु परंपरा निसे मनूतसय् धयावइच्चंगु व हनावइच्चंगु थिति बिति यात कयाः व्यवहारं पिने मर्वसे “झीगु संस्कृतिइ सम्हय् बजिया महत्व”या नां छुनाः संस्कृतिया च्वसु च्वयेगु शुरु यानाः । न्ह्याथे च्वःसां नं थइत चित बुझेमजू । हानंहानं दयेकाः च्वयाः न्याला खुला वनं नं पूर्वके मफु । छन्हुला पूर्वकाः स्वयाः बाँलाः ताया पासा बलदेव जुजुयात वयँनाः, बाँलाः तायेका दिल । मज्यू मज्यू थाय् दयेकाः माः माः थाय् आखः ग्वः भिकां दिल । वयकः पासां “खड्ग सुरक्षाया प्रतीक” या च्वसु च्वया दिल ।

जिमिगु थ्व निपु च्वसु पिकायेत सरस्वती बहुमुखी क्याम्पसं पिकाइगु नेपाल भाषाया “न्हाय्क” दं पौ यात बिया । थम्हं व्वंका वइच्चनागु क्याम्पसय् थम्हं बियागु जिगु पत्ति च्वसु पिहाँ मवःगुलि पासां नुगः मछिका दिल, खँ छु मन्त । लिपा थ्व जिगु च्वसु “सितु पत्तिकाय्” बियाः पिकया मव्यू । लित तुं कया । थःपि निह्य जानाः सफू पिकायेगु सलाः जुल । जि पंचतत्त्वया दृष्टिकोणं हे छ्ये सगंया मेगु छगु च्वसु च्वयाः । अनंलि मोहनि व सीकाः भूयानाः मेगु निपु च्वसु च्वयाः प्यपु खाकाः । पासां मेगु स्वपु लेख “नेपाःया तान्त्रिक द्यः”, “नेपालय् द्यःखः जात्रा” व “स्वन्ति नखः” च्वयाः प्यपु लेख खाका दिल । निह्यय् सियागु याना च्यापु लेखया छगु सफू पिकाये तं स्वयाः ।

भाषा निभाः स्वः प्रेम बहादुर दाइयात भूमिका च्वकेगु मतिइ तया । वय्कलं जिमित ह्यमस्यू, गथे धाः वनेगु धयार्थे जुन । वय्कलं ह्यस्यूह्य मेह्य छह्य पासा ज्वना वनाः छेय् मदी लिहाँ तुं वयाः । वाछिः ति लिपा जिपि निह्य पासा प्रेम दाइ धया सतुं सतुं छेय् थाहाँ वना, तलं निसे ज्यउँ धका वयकः कुहाँ झाल । जिमिगु परिचय बिया । तले ज्ञासं धयाः वनार्यकाः बैथकय् पय्तुका दिल । जिमिगु खं न्हयँथनाः निपु ति लेख व्वनाः न्यंकाः । वयकः

प्रभावित जुयाः भूमिका चया वीगु वचं बिया दिल । जिमि न्हापांगु कुतः जुया सुनां छुं धाइला धया थे छखें ग्याः मेखे सुंना नं जिमिसं मस्युगु खं : धाःसा सीके दइगुथे नं तायेका । प्रेम दाइ नं धया दिल 'सल ग से' । लि कुतुं वनी छाये ग्याये माःगु धकाः हवसला बिया दिल ।

प्रेम दाइ नं जिमिगु सफू स्वयाः भूमिका चयाः बिया दिल । वयकःया भूमिका जिमित तः धंगु प्रोस्थान बिल । न्हापांगु जिमिगु सफू 'तान्त्रिक छः व तान्त्रिक पूजा' खः । सफूया तःधंगु हलचल जुल । ब्वमि भाजुपिसं ययेकाः दिल । ध्वहे जिमिगु तःधंगु संतुष्टि खः ।

निदंति लिपा जिपि निह्यहे जानाः संस्कृति सम्बन्धयागु 'कान्तिपुर' नां छुनाः मेगु छगु सफू पिकया । अनं लि पत्र पत्रिकां लेख माल धाइः, च्वयेतुं माला वन ।

छन्हू छेंय् फोन बल, जिमि भिद्यः पुज्यानाः न्यायेकेगु सनाःगुया पुजारी आचाःजु भाजु जुया च्वन । वयकः सःस्यूह्य खः, पुजारी भाजुया छहा पासाया काय्या व्याहा, ज्वःकुत माःगु जुया च्वन खनी । व्याहा लगन कायेफइ मफइ न्यनाः लिसः बिइ धयाः । ज्वः कुंतजक न्यनेगु मखु कलश दू मरु नं न्यनेमाः खंला, न्हूह्य भौमचा दुचायेकेत निखे जःखः कलश थनाः द्वारपाल यानाः तयेमाः धयादिल । भौमचा दुचायेकी थाय् निखे जःखः कलश तयाः त्वारिबाय् ध्योमत च्याकाः तइगु ला खना च्वनागु खं खः ।

कलशयात द्वारपाल याना तयेगु छाय् धाःगु खः मनय् वल । पुरेत बाज्यापिसं जक कलश तयाः न्ह्याह्य छःत पुज्याकी । कलशयात न्ह्यागुलीसनं कयाः छचलेजिउंगु जुयाः भौमचाया निखे जःखः कलशयात स्यांगिनी व्यांगिनी बाय् सिंह व सिंहनी यानाः द्वारपाल याइगु धकाः सिल । अले ह्लि ह्लि दुहाँ पिहाँ जुया च्वनागु मूलुखा, खना च्वनागु तिकिइयाः, सँइयाःया निखेया माय् बैंगलय् व फल्चिया थाँ थाँमय् कलश तयाः बुट्टा पिकयाः तइगुलिइ मिखा वन ।

मूलुखा, लुखा, इयाःत आजु अजिमा छःया रूप कयाः छुनाः, बैंगलय् छेँ कवः, सतलय् व फल्चाय् फल्चिया कवः पिकयाः निखे जःखः कलशयात द्वारपाल यानातःगु थुइकाः गनं मूलुखा लुखा व तिकिइयाः इयालय् कलशया थासय् छःपाः तया तःगु व सिंह व सिंहनी हे तयाः द्वारपाल याना तःगु खँसलि जिगु मनया खँयात झन् तिवः बिल, आजु अजिमा

द्यःतय् निखे स्यांगिनी ब्यांगिनीयात व सिंह सिहनीयात द्वारपाल यानःतइ तःगु दु । स्यांगिनी ब्यांगिनीयात आजु अजिमा द्यःतय् मस्त धाइ ।

मि ह्वाना ह्वाना छ्वयाः दना च्वंगु आजु अजिमा द्यःया रूप मूलुखाय् लुखाय्, तिकिइयाः इयाःलय् छेँ कवलय् फल्चिया व सतः कवलय् मि छ्वयाः दना च्वंगु बुट्टा पिकयातइ । अथे हे आजु अजिमा द्यःया अभिन्न अङ्गछगु रूप बाय् इमि छगुया मेगु अङ्ग स्वहा व न्याहा यानाः द्यःत स्वना तइगु मूलुखा, लुखा, इयाःत जो मलाकूसें छपाः, स्वपाः व न्यापाः यानाः छुनाः व छेँ कवः, फल्चिया व सतःकवःत पिकयातइ । मूलुखाय् आजु द्यःया ततःग्वय्क मिखा च्वयाः कंकाः मूलुखा फुसय् ह्याउँक सिह्लः तिकाः द्यःयात पुज्याइ ।

मूलुखाय्, लुखाय् तिकिइयाः, सँ इयालय् फल्चिया व सतः कवः कवलय् अजिमा द्यः तया (द्यःकुं कयाः) निखे पाखे नागबिलि कयाः च्वाल्ल म्येँ लुइकाः ग्याना पुइका तःपि सिह्वा दुपि छु जीव खः ? छाय् तया तःगु ? आगं छेँ द्यःछेँ व देगः देगःया मूलुखा इयाःया खीपालय् (तोलनय्) सिह्वाः गरुडमुख व अले निखे किसिया स्वथे दुपि छु जीव खः ? थथे तया तइगुया अर्थ छु खः ? दयागु थुयावःगुकथं मूलुखाया विषयलय् “छेँय् मूलुखा छुइगुया सांस्कृतिक महत्त्व” धकाः छपु च्वसु च्वयाः “विश्वभूमि” तँसा पौलय् पिकया । अनं लि तिकिइयाः व सँइयाःयात कयाः “तिकि इयाःया सांस्कृतिक परिचय” व “सँ इयाः कलात्मक जक मखु, तान्त्रिक इयाःनं खः” धकाः निपु च्वसु च्वयाः “विश्वभूमि” तँसा पौलय् हे पिकया । अले छेँया विषयलय् सफू च्वयेगु विचाः दयाः उखे थुखे दनाः पुलां पुलां छेँ, आगं छेँ, द्यः छेँ, व देगःत स्वया जुया । छेँय् आगं छेँय् द्यःछेँ व देगः देगलय् ज्या कया तःगु अप्पायागु व सिया बस्तुतय् अर्थ सीके माला वल । इलय् बिलय् यल, खवप, थिमि, केपू, जलय्, वादेशय्, सक्वदेशय् व मे मे थासय् दनाः सः स्यूपि पुलांपुलांपि सिकःमि नायः दकःमि नायः व मे मे पि मनूतय्के न्यनेकने यानाः जुया ।

मनूत वास याइगु छेँ आजु अजिमा द्यःया रूप कयाः दनातःगु खँ सीकाः थुइकाः छेँया विषयलय् च्वयेगु विचाः याना ! नेवाः त थःगु संस्कृति कथं दनातःगु छेँय् च्वनाः वहे कथं संस्कृति हना च्वंगु दु । मि ह्वाना ह्वाना छ्वयाः च्वंगु बुट्टा यानाः छिना तइगु अप्पाया बस्तु व थथे हे यानाः बुट्टा पिकया तइगु सिया बस्तु तयाः छेँ दनाः पल्लि चिनाः भौध्वाः पिकया

भीवा तयाः इवः इवः थाय्मापाः थना तइगु या स्वरूप मि ह्वाना ह्वाना
छ्वया च्वंगु खः । मि छ्वया दन धायेव खड्गया रूप धारण याइ । खड्गयात
आजु अजिमा छःयानाः पुज्याना वइ च्वंगु दु ।

छेय् भीवाः पिकयाः भीप्वाः तया तइगुया आगं छेय्, छः छेय्
व देगः देगःया लुं पल्लिइ ज्वालान्हाय्कं व सिह्लः मू तया तइ ।
ज्वाला न्हाय्कं व सिह्लः मू सुर्छः व चन्द्रमा लुया च्वंगुया स्वरूप खः ।
मिसामस्तयत् बौराः तयाः पिकाइवल्य् ज्वाला न्हाय्कं व सिह्लः मू
ज्वंकाः सुर्छः व चन्द्रमा लुइकाः छः थाय् यंका पुज्याकी । म्हाय् मचा
पय्नं बीत बौनं ज्वालान्हाय्कं व मानं सिह्लः मू बिया ग्वय् काइ । ज्वाला
न्हाय्कं व सिह्लः मू बीगु धया गु लहातं ज्वंकीगु खः । छेया नकि गृहलक्ष्मी
खः । स्वन्ति लक्ष्मी छः पुजा यायेह्य गृह लक्ष्मी खः । लक्ष्मी छःया पातय्
लक्ष्मी छःया जवगु ह्लातय् ज्वालान्हाय्कं व खवःगु ह्लातय् सिह्लः मू
ज्वंकाः च्वया तइ । लक्ष्मी छःयात लक्ष्मी थिर जुइमाः धकाः पुज्याइ ।
पुजा जुइ वलय् छेयात गृहलक्ष्मी धया सन्तान बृद्धि जुयाः कुल थामे
जुइमा धकाः पुज्याकी ।

तन्त्रमन्त्रया सिद्धि दुपि त तःधेपि तन्त्रज्ञत गुलि थःगु जुनि दनी
बलय् हे पंचतत्त्वया भीतिक शरीर मदयेकाः छ्वयाः बाय् त्वःताः सिद्ध
वनाः छः जुयाः प्राणीतय् भि यानाः च्वनी । अथे हे मनूत मित कि भीतिक
शरीर अग्निकुण्डय् भष्म यानाः मदयेकाः छ्वया सीपि नापा पारिवारिक
जीवन हना च्वनी । पितृदेव माने यायेमाः भि जुइगु मनूतय् विश्वास दु ।

नेवाःतय् आगं छः माने याइ । आगं छः धयापि थः थः कुलया छःत
खः । उकि मिज्जे छःयात आजु मिसा छःयात अजिमा धाइ । जीव पंचतत्त्वया
प्राणी खः । प्राणी जीबित जुइत पंचतत्त्व माः । छःत जीबित जुइत जुया
च्वनेत नं पंचतत्त्व माः । आगं छेय् आगं छःया प्रतीकात्मक मिसा मचायात
छः (कुमारी छः) यानाः तइ । मनूत वयाः कुमारी छः पुज्या वइ । आगंमय्
सहाय् थनाः तयाः आगं छःया पुजा याइ । ~~सोहनि~~ बलय् आगंमय् खड्ग
धकाः तान्त्रिक मतं पंचतत्त्वया पंचमकारया अय्लाः ~~बो~~ अय्लाःया अङ्ग थ्वे
थनाः थापि स्वनाः सुर्छः व चन्द्रमाया धौ पति तयाः नायः नकि च्वनाः आगं
छःया पुजा यानाः खड्ग सिद्धि काइगु व खड्ग सिद्धि बियाः फुककसिगु भि याइ ।
आगं छःया खड्ग सिद्धि कायेमाः शत्रु नाश जुयाः भयनं फाला वनाः जीवन
रक्षा जुइ । त्रिलोकया प्राणीत वयाः खड्ग सिद्धि कयाः छःया जात्रा स्वया

चवनी । थुकिया दसु खवपय् भैलः आजु, यलय् भोटो कयनीगु व येय् मरु
सतः खः

नेवाःतय् छेय् खड्ग आकार वयेकाः मूलुखा छुनाः आजु अजिमा
छः तयाः निखे पाखे मि मलःयात नागबिलि कयाः च्वाल्ल म्ये लुइकाः
ग्यानापुइका तइ । ह्लि ह्लि मिस्त सुथ ह्लापां दनाः छ्वाः सिला वयाः
सुनां मथिइक लः कया वयाः पूजा तयाः मूलुखाय् छःयात पूजा याइ । आगं
छःयात पूमज्यायेकं पिने छके वनेमज्यू धकाः वनिमखु । मनूत पिने ग्यानाः
छेय् दुहाँ वइ । छेय् दुने फुक्कसिया सुरक्षा जुयाचवनी । छेया विषयलय्
अनुसन्धान यानाः सीकेमाःगु खँ आपालं आपाः दु ।

नेवाःतय् संस्कृति विषयलय् जि गुलि चवया चवनाः ह्लापां जिमि
मानं इलय् बिलय् कनातःगु व धयातःगु खँतय् लिधँसा कयाः चवयागु खः ।
नेपाःया संस्कृति संरक्षण जुइगु ज्याय् जि पला न्ह्याकेफुगु जन्म ब्यूहा मा बौ
पिनि थःगु संस्कृति प्रति माया ममता कथनं जूगुलि इमि कीर्ति दया
चवनेमाः धकाः मनं तुनाः संस्कृति सबन्धयागु हे “नेवाः छेय्” नां छुना थुगु
सफू पिकयागु खः । नेवाःतय् संस्कृति संरक्षण जुइगुलि थ्वसफूतिनं तिवः बीगु
मनंतुना । सफू थाः बलय् गनं गनं आखः स्यनाः अर्थया अनर्थ जुया च्वँथाय्
शुद्धी करण याना सां पौलय् स्वयाः आखः भवः भिकाः ब्वनादीगु आसा
याना ।

नेवाः संस्कृतिया सफू चवयेगुलिइ जि व जिमि पासा वलदेव जुजु
निहा थःपिनिगु छगूहे लँपु चवनाः पला न्ह्याकाः वइच्चवनागु खः । थुगु सफू
थीथीगु चवसुया मखूगुलि थम्हं जक चवयागु जुल । थये धकाः संस्कृति
विषयलय् जिमिगु दृष्टिकोण पाःगु मखु । थ्वसफू पुर्वकेत माःमाःगु पूजा सफूत
स्वयेगुलिइ व मामाथासय् वनाःमनूतलिसे न्यनेकने याःवनेगुलिइ पासां यक्व
ग्वाहालि याना दिल । अथेहे खँवः शुद्ध मजूथाय् भिकाः व प्रफु नापां थ्हाहे
स्वयाः ग्वाहालि याना दिल । थुकिया लागि वय्कः पासायात यक्व यक्व
सुभाय् दु ।

शुभचिन्तक भाजु रामभक्त भोमिजुं फयां फक्व याकनं सफू पिकायेत
हथःय्चाय्का माःमाःगु सफूत हयाः कयँना भूमिका चवयेगुलिइ थम्हं मनं खंगु
खं प्वंकाः ग्वाहालि याना दिल । अथेतुं मदुगु ई पानाः माःमाःगु छुं फोटो
थ्हातुं कयाः व सफू पिकायेत मा गु खर्चया थ्हाहे भाला कयाः नेपाःया भाषा

व संस्कृति संरक्षणः जुहुगु भिगु ज्या याना दिल । अथेत् यांना वयाचवना दीहा वयकः शुभचिन्तक भाजु रामभक्त भोमिजु यात यक्व यक्व दुनुगःया सुभाय् दु ।

तान्त्रिक विधिया पूजा सम्बन्धय् छुं खँ सलाः याना बलय् ग्वालि यानाः दीहा जिमि जःला खःला नां जाहा गुरुजु धर्मनिन्दयात यक्व यक्व सुभाय् दु । वयकः पुजा सन्वधय् सः स्यूहा जक नं मखु संस्कृति संरक्षण यायेगु सामुहिक ज्यानं यानाः वइ चवना दिगु दु । चचा हालेगुः ऋतु ऋतुया नेवाः म्ये हालिगु, व म्ये हालेगु विद्याय् पारंगत ह्य खः । वयकःयात हनेः बः जू ।

अथे हे आसा सफू कुधिइ वनाः सफू स्वःवने बलय् छति हे थाकु मजायेकु सँ माःमाःगु पुजा सफूत कयनाः माः माः कथं ग्वाहालि याना दीपि राजा शाक्य व सरद शाक्ययात, छँया त्रिषयलय् न्यने कने याना बलय् स्यूगु खँत घयाः अपालं ग्वाहालि यानाः दीहा सिंकमिनाय रत्न काजी स्थापित व मे मेपि सिंकमि नायःयात व शुभचिन्तक पासापि फुकसित अमाल आपालं सुभाय् दु ।

सफूया लागि थहां मनं खना थेतुं छवः किपा च्वयाः ग्वाहालि याःहा किजा धाःसां ज्यूहा भाजु जीवन राजोपाध्यायात व मेहा ग्वाहालि यानाः ब्यूहा शरद रंजितयात दुनुगलं निसे यक्व यक्व सुभाय् दु । जिमि ह्यापांगु सफूत तान्त्रिक छः व तान्त्रिक पुजा व कान्तिपुर निगु सफूया छवः किपा नं किजा भाजु जीवन राजोपाध्यायं हे च्वया ग्वाहालि यानाः ब्यूगु गुन्ले-त्वमंके फइ मखु ।

अथे हे लक्ष्मी छापाखानाया नायः राज भाइ चित्रकार, प्रेसया फुक पासापिन्त व इन्द्रेणी प्रेसया जिमि जःला खःला ज्ञानेन्द्र मानन्धरयात जिगु आपालं सुभाय् दु ।

थ्वसफू थाकेगु सर्वाधिकार च्वमियागु ।

सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ

ने. सं. १९९८

(ज)

छेरि

बास धयागु तःघे, प्राणीत फुक्कसित बास माः, उकि छुं छुं कथंया
 बास दयेकाः प्राणीतय्सं चवनेगु याना च्वंगु दु । मनूत ज्ञान दुपि प्राणीत खः ।
 ज्ञाया बिकास जुया वेलिसे मनूतय् बास यायेगु छे गगाय्खा, गपाय् गपाय्
 जायाः बाँबाँलाःगु थे जुया चवन । लिपा लिपा छेत गथे जुया वनी, छुधाये
 फइ ? छे निर्माण यायेगु फुक्कसिया थः थःगु देया शैली दइ । नेपाः देया छे
 निर्माण यायेगुलिइ मेपि सुनानं ध्वये मफुगु थःगु मौलिकताया शैली दु । थन
 नेवाः तसें बास याना वया च्वंगु छे त थोया बिकासशील देशय् मनूतय्
 निर्माण जुया च्वंगु छेतथे स्वीत पीत व थथे यक्व यक्व ततं मजुसे प्यत जक
 खः । उकि नेवाःतय् छे छेरि, माते, चवत व बंगः धायेगु जक दु मेगु मरुगु
 खः । छेया त न ततः जाः मजु, दनेबलय् धलिमय् थिइ धकाः छ्ये क्वछुइ
 माः । नेवाःत संस्कृति, कला व तान्त्रिकतां शोभायमान यानाः छे दनाः
 बास याना वया च्वेपि खः । छे निर्माण यायेगु संस्कृतिइ इमि पूर्वजपिनि
 तान्त्रिकतां जाया च्वंगु देवत्वदु !

छे छकवः स्वकवः व न्याकवः यानाः दनाः चवनेगु नेवाः संस्कृति खः ।
 छेय् दथु भंगः तयाः निद्या याइ । छे चिखाकाः दनातःगुलिइ दथु भंगःया
 भासय् कवः थां त थनाः कवः कवः पिकयाः निद्या यानाः तःगु दु । थाय्
 चिन्त्या जुयाः छे निद्या याये मजियाः छया जक याना तःगु न दु । छया या

છેંય પલાઃ ઇના જુદબલય્ છેં દિન દિન મીં । સ્વદ્યાયા છેંય્ ચવને મજૂ ત્વગિત
છહ્ય છહ્ય પ્વનિ મહુ ધાઇ ।

છેં દનેત ઝગુથાસય્ ચા મ્હયા કયાઃ જોશીયા થાય્ વનાઃ તૂ મતૂ સ્વયાઃ
જગ મ્હુઇ । નાગ દુગૂ થાસય્ છેં દને માલ ધાસા નાગ પિહાં વના ચવની
ચલય્ લાકાઃ જગ સ્વનાઃ પૂજા યાના. ધ્યારા સ્થાનાઃ હિંછુઇ । નાગયા મ્હાય્
લાકાઃ જગ થનાઃ છેં દને મજૂં, મિજુઇ મહુ, છેં દુના વયેયઃ ધાઇ । લઃ ઘઃ-
ચા (કલશ) થનાઃ નાગયાત બાસસ્થાન બિયાઃ જગયા પ્યથેલં પસૂકાઃ
હિનાઃ જુદત લં બિદમાઃ ધાઇ । નાગ મરુગુ થાસય્ છેં દનેગુ જૂસા લઃ ઘઃ-
ચા સ્વનાઃ ઘઃથાય્યાગુ ચા (મ્હય્પિ દ્વંયા ચા) યાહ્ય, લું, વહ બાય્, સિજ
યાહ્ય નાગ દયેકાઃ તયાઃજુદત લં બિયાઃ પ્યન્હુ લિપા જગ થનાઃ છેં દની ।

છેંય ગુલિ જાતયા સિત તયાઃ દના તઃગુ દુ વ ફુક્ક નાગ નાગિની યા
વ ચાયા બસ્તુત ઇમિગુહે મિયા રૂપ યાનાઃ તયાતઇ । પૂજાયા સફુતિ વ ત્વહં
હિતિયા ત્વહં પૌલય્ વિભિન્ન મુખયા નાગતય્ગુ ઝલ્લેછ દુગુ વ છેંય્ છેંય્
ઝઞ્ઞઃગુ હવાઃ દુપિ નાગ નાગિની યાનાઃ થાંત થના નિના દિકાઃ ધલિત વ
મૂસિત વ્વયા તગુડુ । ૩

છેંય દક્કલે ક્વય્યાગુ તંય્ છેંધી દિના ચ્વંગુ જુયાઃ ધનયાત છેરિ ધાઃ
ગુ હઃ । છેરિઇ મૂલુંછા છુનાઃ વયા નિચે તિકિ ક્યાઃ વ લુછા તયાઃ દથુ
અંગલય્ વ દુને અંગલય્ લુછા તઇ । દુને અંગઃ યા લુછાં ચુકય્ વની । દથુ
અંગઃ મરુગુ છેંય્ છેરિયાઃ દુને ફુક્ક હનેદુ । છેં ચિલા થાય્ મૂલુંછા છ દુવાઃ
જક છુના ત.ગુ દુ, તઃ હાગુ છેંય્ મૂલુંછા છુનાઃ નિચે છપાઃ છપાઃ યાનાઃ નિપાઃ
તિકિક્યાઃ તયાઃ સ્વદુવાઃ યાનાતઃગુ દુ । તિકિક્યાઃ મતસે બઃપાઃ ક્યાઃ નં
છુનાતઃ ગુદુ । બઃપાઃ ક્યાઃ ધયાગુ નં તિકિક્યાઃ હે હઃ । ક્યા બઃચા પાયેકાઃ
છુદ્દગુ જુયાઃ બઃપાઃ ક્યાઃ ધાગુ હઃ । બઃ પાઃ ક્યાલય્ તૈક્વપુ (ધલિવઃ તંઃ
તં તયાઃ) લાયાતઇગુ ક્યાઃ પિનેં ચિપાઃ હને દુસાં દુને ત.પાઃ જઃ દુ । અંગ

छैय् छः छैय् व देगल्य् तिकिइयाः वहःया निपा ग्वालि खापाः या मूलुखा छुनाः
 निखे तिकिइयाः तयाः व देगल्य् चिची पायेकाः छः इयाः तयातइ । इयाः
 पातय् छः बाय् छःया छ्वाःपाः तयाः तइगु जुया, छःइयाः धाःगु खः ।
 छः इयाः यात याकुं इयाः धायेगु नं याः । अघ्वः तःखागु छैय् मूलुखा, तिकि
 इयाः छुनाः लुखात तयाः न्यादुवाः याना तःगुदु । छैरिइ अंगःया कुंकुन्य्
 सिंह बुट्टाया त्वहं तयाः पिनें खने दयेकाः अंगः दनातइगु सिंह बःलाः थें
 अंगः बःलाःगु अर्थ खः ।

“लुखा” थ्व खँखः या न्ह्याःने यागु आखः खः “लु” या अर्थ लुगु
 व ल्युनेयागु आखः खः “खा” या अर्थ खागु खः । थ्वफुकक खँखःया
 चीहाकः जुयाः अप्पकथं लुखा जुया चवंगु खः । नेवाःतय् ह्यागुलि सनें
 आखः खः स्यंकाः चीहाकायेकाः व अःपुइकाः नां कायेगु याइ । मूलुखा यात
 दथुइ लाकाः छुइ । छैय् लुखा व इयाःत छुनाः दथु लुखायात महत्व बिद्याः
 मूलुखा धकाः व लुखां दुहाँ पिहाँ जुइ । दथु लुखायात मेमेगु लुखा व तिकि
 इयाः परिवारया मूम्ह यानाः छुइगु जुयाः मूलुखा धाःगु खः ।

मूलुखाय् मि बहाना बहाना छ्वयाः दना चवंगु यानाः इवःलाक्क गं
 घानाया न्यागः गं खने दयेकाः क्वथाचा पतिकं छपु छपु खड्गचा म्हुयाः
 न्याह्य न्याह्य यानाः नागं कुइकाः बाय् कवें छयें तयाः छःकुं कयाः (अजिमा
 छः तया) निखे सिख्वाः दुपि जीबयात नाग बिलि कभः च्वाल्ल म्ये लुइकाः
 चु (चवः) पिकयाः याकुं बुट्टा कया तइ । मूलुखाया चवय्पाखे निखे चु
 पिकयाः निखेया मा (तस्वा) नाग नागिनी यानाः बुट्टा पिकयाः छेयेया मा
 क्वय् अजिमा छः मेखेयागु मा क्वय् आजु छः बाय् निखेया माय् सं कलश तयाः
 व छःपाः तया, तइ थथेहे मूलुखाय् नाग नागिनी हिनाया बुट्टापिकयाः मूलुखा
 फुसय् स्वह्य व न्याह्य अजिमा छः तयाः नागं कुइका तइ । न्याह्य अजिमा छः
 तयातइपिन्त पंच कुमारी धायेगुयाः । मूलुखा फुसय् कलश नं तः । मूलुखा
 फुसय् आजुछः बाय् अजिमा छः तल धाःसा छेले लुखाया माक्कय् फुहः छः

व मेखेयागु माकव्य कुमारी छः, २ मूलुखा कुसय कुह्यः छः बाय् कुमारी छः
तल धाःसा मूलुखा कवय् निखेया माय् आजु अजिमा छः तयेगु याइ । मूलु-
खाया निखे माकव्य सिंह व सिंहनीया बुट्टा पिकयाः तयातःगु व भिद्यःतनं
तयातःगु खने दया चवंगुडु । थथेहे यानाः ध्वाखाया मूलुखा तनं छुना
तःगुडु । ध्वाखाया मूलुखात खड्ग आकार वयेकाः छुना मि थोगु गुलि ग्यानापू
उलिहे खड्गया धारं कीगु तःसक ग्यानापू । खड्गया निखे धारय् सिख्वाः
या जीव यानाः नागबिलि कयाः च्याँल्ल म्ये लुङ्काः ह्य कुचुसे वंका तइ ।

छःया मूलुखाय् खोपाः तयाः ध्वाखा यानाः छत्र कुङ्का तइ । खोपाः
यात सोलं धया चवन । छः या मूलुखाया निखे स्यांगिनी ब्यांगिनी तयाः बाय्
त्वहं या सिंह व सिंहनीयात द्वारपाल याना तइ । स्यांगिनी, ब्यांगिनी,
सिंह व सिंहनी यात आजु अजिमा छः माने याना तःगुडु । लायकू छेंया
मूलुखा सिंघ्वाखा, लुं ध्वाखा याना व छःतय् लुं व बहया ध्वाखा यानाः
छुना तः गुडु । लायकू ध्वाखाया पिने निखे ज खः ततःधिकः यानाः त्वहं
यापि सिंह व सिंहनी यात द्वारपाल यानाः तुतिइनं सिखः या बुट्टा पिकया
चिना तः गु दया चवनी । ये लायकुलिइ सिंघ्वाखाया पिने निखे जः खः
या सिंह व सिंहनी यात मन्त्र याना नागपास तयाः तः गु थ्या सफूतिइ थथे
उत्तेख दु-

“सं ७८३ मार्ग शिल बदि १ खोपस दल न्हयाडा ॥ तवदेव रस तया
नाख पास तया सिंह खोपस कया ओ हया ॥” ३

मूलुखाया चवय् माय् व कवय् लुखा खलुया निखे ग्वालि प्वाः म्हुयाः
निपा ग्वालि खापा छुनाः मूलुखाया निखे या मा चवय् कवय् व दथुइ यानाः
स्वंगः कलश तयाः नाः ग्वलय्नं तया तइ । मूलुखाय् थचुकुनं छुना तः गु
दइ । खापा धिनाः पति दुछवयाः थचुकु कवकया व थछवया चुकु तइ ।
मूलुखाया खापाय् निप्वाः मिखा प्वाः न्ह्यप्वाः खनाः क्वय्प्वाः यात म्हुतु

प्वाः याना तइ । अथेहे निपाखापाय् ग्याना पुइकाः ततः ग्वयेकः मिखा कंकाः
 माताः ग्वयेगु निपा खंमा छुनाः क्वेय् प्वाः दात म्हुतु प्वाः याना तइ । खंमा
 व्हालुकाः छुना तइ । माताः मग्वःसे खापा तिनातइ बलय् निपां खंमा निखे
 फहिलाः निखे थस्वयाः चवनीगु निप्वाः न्हाय्प्वाः जुल । मूलुखा धयागु
 स्वपु खड्ग छः, उकिं मूलुखा दुवालय् निखे निग्वः मा थनाः दथुइ नाः ग्वः
 छुनाः छेयेया माय् अजु छः मेयेया माय् अजिमा छः तयाः दथुइ नाः ग्वलंय्
 कलश तयाः छः याना तइ । मूलुखाय् कलशयात न्हागुलीसनं कयाः
 छ्यली । अंग छेय् व छः छेय् खड्ग यात नाः ग्वः यानाः निखे मिखा कंकाः
 दथुइ खड्ग या बालाचवः पिकयाः ज्वाला ज्वाला थिका तइ । अंगमय् ब
 नासःछः थाय् धकिं तयाः तइगुलिइ मूलुखा यानाः निखे निग्वः मा या
 निपु खड्ग दथुइ नाः ग्वः या छपु खड्ग यानाः स्वपु खड्ग चवयाः खड्ग
 पतिकं मिखा कंकाः, छ्याः व कर्व तया तःगु खने दया चवंगु दु ।

मूलुखा, तिकिइयाः व लुखाया बाः बाः तक्क अंगः दनाः निकु
 स्वकुति पाकाः अंगः सरहः यानाः माकः चात (सित्वाः) तइ । अले अंग
 जुचिछइ जुचिछइ बः धलिं तयाः पिने खने दयेकाः माकचिया ब धलिया साः
 प्वाः प्वालय् लाकाः किं तानाः बः धलिं यात अंगलं पिहाँ वयेमफेयक कतिक्क
 ज्वंकी । अननं अंगः दनाः थाहाँ वयाः छेँ छत जायेका तःगु दु । सिं त्वाः या
 छ्वाः छ्वालय् माकःचिया छ्वाः याना तइगुलि माकः धाः गु छः । अंगः
 अंगः लय् बःचा बःचा हाकः यानाः धलिं तया तइगुलि बः धाःगु छः ।
 बः धलिमय् नाग नागिनी यानाः बुट्टा पिकयाः न्हाःने मूलुखा, लुखा व
 तिकिइयाः निखे थस्वकाः मनूछः यात नागं कुइका तइ । अंगः पिने माचिकं
 अप्पा छेये पाखे ह्यामुचा न्हाइ तःगु लिइ थुना छबः छबः तयाः तिकाः बुने
 दुने चा तयाः कचि प्पाः छेँ दनी । दाँ ह्याचायेकेत कचि अप्पा तयाः छेँ दना
 तःगु मखु, लायकू छेँहै नं कचि अप्पा तयाः दना तःगु दु । न्हापायापिके जा दु ।
 पुलां पुलांगु कचि अप्पा त तःपाः लखं मनं । माचिकं अप्पा या छ्वाः सिजः
 थे यःचुपिचु बाँलाः । अंगः पिने छवः छवः माचिकं अप्पा तयाः दनीगु जुयाः

वा मकासे दनी । वा मकासे दनीगु अंगः बःमलाइ धकाः छेय् कच्चि अप्पा
तयाः अंगः दनीगु छः ।

कच्चि अप्पा तयाः दना तःगु अंगः क्वनिसे चवय्यक छधी, बज्जलेप जुयाः
छे तःसकं बल्लाः । माच्चिकं अप्पा पिने छबः छबः दनीगुलि बः धलितया अंग
दना चवय् अंगः या भार क्वय् गनं छथाय् मलाकूसे फुक्क भार बः धलिमय्
लाकाः बः धलिमं अंगः जुच्चिइ जुकाः माच्चिकं अप्पाया अंगःयात कत्तिक
ज्वंकातइगु छः । उकि अंगः चवय् या भारं क्वय् गनं अंगः भ्वरिखाना वइगु
भय मर । बः धलिमं चवय् अंगलय् थचावइगु पं । छे पुलां जुयाः गनं अंगः
भ्वरिखाना वःसां अंग भिके अःपु थाकुमजू, अंग दुना वइगु भय मर । पुलां
पुलांपि दकःमि नायः पिसं अंगः भिकेत मा अप्पा प्वले बलय् स्याः चायाः
अप्पा छकः भाराक्क वयेयः धाइ । मूलुखा लुखा व तिकिइयाःत निखे
चु पिकयाः छुनाः क्वपु बाय् त क्वपु तयाः त्वपुया तइगुलिनं अंगः यात तिबः
ब्रिया चवनी ।

अंगः या द्यःने प्यखेलं निखे पाखे धलिग्बः तइ । थथे धलि तयेगुयात
नस तयेगु धाइ । अले दथु अंगलं न्ह्यःने व ल्यूने यागु अंगलय् धलित दिकाः
कुछि कुछि पाकाः ब्वयाः पिने अंगलय् धलि ख्वाः त इवः इवः खने दयेकाः
सिं ख्वा क्वे ख्वाः व बेताः या ख्वाःपाचात तया तइ ।

अंगः यात दुने पिने लाकाः धलि धलिमय् किप्वाः खनाः किग्बः कया
चुकु ताना चुकुया चवः प्वः पिकयाः दथु अंगलं न्ह्यःने व ल्यूने या अंगःयात
ज्वंका तइ । चुकु पिने खने मदयेकाः ताना तःगुयात दूचुकू धाइ । चुकू धयागु
ग्वय्छा सियागु ताना तइ । नस धलि तयाः त तः पुगु चुकू तानाः पिकयाः
नस धलिमं अंगःयात ज्वंका तःगुयात तानं कसे यानातःगु धाइ । थथे तानं
कसय् यानाः अंगः अंगःयात ज्वंकाः तः भ्वखाय् ब्वल धाःसानं छे पाताः
जुइक मबुनीगु याना तःगु छः ।

अथेहे जग थाहां वयाः गाःम्हुया तःगु ईत्वहं लायाः माथां थांया साः
साः लाकाः थनाः म्यथ तयाः निना बिकाः ज्यासः पिकयाः कुताः तयाः, ज्यासः
तीगु बाय् फल्चा बाय् सतः पिकया तःगु दु । ई त्वहं त माथां थांम्य् थचाः
वडगु पं । ई त्वहं तय् सिंहया बुट्टा पिकया तइ । माथां थां त नाग नागिनी
या बुट्टा तयाः थनाः सिंहमुख व गोमुखयाना तःगु खने दु । माथां व निनाः
सिसि यागु थना तई । मनू त फल्चाय् पप्रतुना चव्वेइ । प्यह्य मनूतयाः
खल्लाकी बलय् फल्चाय् मुनी । छःया जात्राय् येंमाछः त फल्चाय् व सतलय्
व्वयेहइ । मनूत फल्चाय् व सतलय् चवनाः छःयात देवा व दलू च्याकाः च्वे
वइ । फल्चाय् फल्चाय् छःत नं स्वना तःगुदु । थन येंय् थांमू दबुलिइ व
चिकंमू दबुलिइ वास्याः छः स्वना तःगुदु । वास्या पिनि वास्याः छः थाय्
वया पुई हाः वइ । वास्याः छःया थांमुलिइ प्याकि जक ताना तःगुदु ।
थांमुलिइ वास्याः छःया थांमू तःग्वः, चिकं मुलिइ चिग्वः । वास्याः छःया
थांमूया नामं त्वाःया नां थांय्मू व चिग्वगु थांमूया नामं चिकंमू जुया च्वंगु
खः ।

मूलुखा धयागु अजिमा छःया अभिन्न अंङ्गः आजुछःयागु खः । उकिं
मूलुखा मि व्हाना व्हाना छ्वयाः बना च्वंगु आजु छःया रूप गंधाना बाय्
कव्वे छयें तयाः खड्गचात म्हुयाः निखे पाखे सि छवाःया जीबयात नाग
बिलि कयाः च्वाल्ल म्येलुइका मूलुखाया खलुयात बेताः यानाः उकिइ छःने
निखे पालि बुट्टा पिकयाः बाय् निखे छःपाः यात पालि यानाः निग्वः तुति
मा थनाः तई । आजुछःया निपाल्लाः निखे व्वयेका च्वंगु या मूलुखा च्वय्
निखे चुपिकयाः मि च्याःगु दुट्टा यानाः व अले नाःग्वः या दथुइ च्वंगु कलश
यात पात्र छवला यानाः फ्याच्वंगु व मेगु ल्हातं प्वसः कायेगु मुद्रा ज्याना
च्वंगु निपा ल्हाःया निखे म्हगलय् चुल्या पिकया तइ ।

आजु छःयात लुखाया निखे माया व्वय् लुखाखलुइ सिंह सिंहिनी बाय्
कलश यात नाग नागिनी यानाः तुतिइ कल्लि बाय् धंगला न्हाकाः च्वय्

निखे पाखे च्चु पिकयाः मि च्याः बुट्टा यानाः, म्हगल्य् निखे च्चुल्या पिकया नाग
 नागिनीया बुट्टा ल्हातिइ चुरि न्हाकाः, चव्य् पाखे निखे सिं ख्वाःया जीबयात
 नाग बिलिकयाः च्वाल्ल म्ये लुइकाः निखे न्हाय्पनय् नाग नागिनी या तिसां
 सुइकाः, नाःवल्य् क्वय्या कलश यात नाग नागिनी यानाः सिंखः मालं
 क्वखायेकाः तःगु खः । मूलुखा च्चव्य् गं घाना बाय् कर्वे छ्ये तयाः आजु
 छः या छ्ये या तिसा यानाः खड्गचा म्हया किंकिपा ज्वाय् ज्वाय् तिका तःगु
 खः । किंकिपा धयागु खड्गया प्रतीक खः । छःया मूलुखाय् खौपा तया तइगु आजु
 छःयात मत्तू पुइका तःगु खः । मूलुखा बुवाः तान्त्रिकतां भय् बिना च्वंगु
 काष्ठकलां ज्ञयाः बाँलाः । काष्ठ कला यात देया तिसा धाइ ।^४

नास छःया धकिल्य् गंचा घानाया बुट्टा तयाः मूलुखा च्चयातई ।
 “नृत्येश्वर” धयागु पूजाश्यासफुतिइ आजु छः यात धयातगुदु-

महानृत्येश्वर भैरवाय
 शक्ति सहिताय नमः ।।^५

गृह प्रतिष्ठा धयागु छगू पूजा श्यासफुतिइ मूलुखाया निपा खापायात
 शक्ति सहितया आजु अजिमा छः धयातःगुदु ।^६ थये जुया नेवाःतय् छेया
 मूलुखाय् मिच्याःगु बुट्टा पिकया छपा खापाय् क्वेय् प्वाः खनाः दुने खम्रो प्वाः
 तयाः मेगु खापाय् खग्वल्य् खम्रो छुनाः छपा छपाया निपा ग्वालि खापा छुना
 तइ । क्वेय्ने खव तयेगु व चायेकेगु यानातइ । खग्व तयाः खम्रो छुना तगुः
 छपा खापा आजु छः व खम्रो प्वाः छुनातःगु छपा खापा अजिमा छः खः ।

उकिं न्हूछेय् दनीबलय् मूलुखा छुनाः मूलुखाय् छः पूजा यानाः सिंकः
 मि दकैः मि ज्यामि सुयातं घाः पाः मजुइमा धकाः श्यारा स्यानाः हिखुइ ।
 मूलुखा छुनाः हि मखुल किं छःया दोष दया अप्रिय घटना जुइयः धयागु
 विश्वास दु । बुँग छः जनबाहा छ , व ख्वपय् आजु छःया जात्रा याइ बलय्
 छःप्रात खतय् तयाः पुज्यानाः खतं मनू मनयेमाः धका छः मालय् आजु छः

यात भ्याय् चा स्यानाः हिखुयाः प्यचाः घचालय् हिम्हुकीगु मनूतस्यै स्वया
च्वंगुदु ।

आजु अजिमा घयापि बुरा बुरि त खः । मनूत तःसकं बुरा बुरि
जुल कि धुसिलुइ, मानसिक शरीरिक कमजोर जुयाः लुगु लुगु खाइ, पिहां
जुइत ल्हाः ज्वंकाः जुइमाः । थुकिया रूप मूलुखायागु खः । उकिं मूलुखा
यात च्वय् पाखे निखे चु पिकिया व ववय् पाखे निखे मूलुखाया खलु पिकियाः
छुनाः दुने अंगलय् दुचु बाः तइ । दुचु बालं मूलुखाया चु पिकियातः गुया निखे
सित्वालां ज्वंका तइ । थथे ज्वंकातइगुयात ताः कया तःगु धाइ । ताःया
खवाः खवाल्य् भ्याय् या खवाः तया तइगु जुयाः भ्याःसिं धाःगु खः । मूलुखाय्
ताः कया तइगु पिने अंगलय् च्वय् पाखे निखे खने दयेकाः ववय् पाखे निखे
पालि बाय् छःपाः तयाः खने मदयेका तःगु बइ । धुसि लूह्म मेपिं स्वयाः
चीधिकइ । उकिं मूलुखा चिजायेक छुनाः मनूत दुहाँ पिहां जुइ बलय्
मूलुखाय् छयें ववछुइ माःगु याना तइगु ।

छःया प्याखंनय् आजु अजिमा छः त धुसि लुया लुगु लुगु खाना
च्वनी । मनूत छःया निखे च्वनाः ल्हाः ज्वना तइ । आजु अजिमा छः
तय्त कवें छयें या तिसा तीका तःगु खवाः पाः पुइका ज्वाय् ज्वाय् किकिपा
छुकाः तुतिइ सिखवाःया कल्लि बाय् वंगला न्हाकाः ल्हाःतय् सिखवाःयाहे
चुरि बाय् कल्या न्हाकाः व बाशु न्हाकाः नाग मालं ववकायेकाः ज्वाय् ज्वाय्
तिसा तीका तइ । आजु अजिमा छः त खानाः घगला छिरि छिरि सः वयाः
छयेंनय् किकिपा फ्रिरि फ्रिरि सनाचवनीगु छः तय् रूप मिं छवया दना च्वगु
खड्ग या रूप खः ।

छः प्याखं पित हइबलय् मनूत लैय् लैय् दनाः छःया खड्ग भाग्यानाः
स्वयाच्वनी । छैय् छैय् नं छये सगं तयाः छः तय्त पूजा ब्यू बइ । छःप्याखं
हुइका च्वंथाय् मनूत स्वःस्व जुइक स्वया च्वनी । प्याखं हुइके सिधयेका छः

तयत् पुज्यानाः प्वःसः बिया प्याखँ स्ववइ च्वपिन्त छ. खलःतय्सं दालाय्
सम्ह्याय् बजि तयाः प्याखँ स्वःवया च्वपि मनूतयत् उइ वइ । मनूत ख्येसगं
तयाः गुलिस्थाँ फँ, दुगु, प्वःसः बियाः छःया पूजा याःवइ ।

मातँ

धलि त नाग नागिनीया सिख्वाः कर्वेखाः व बेताःख्वाः यानाः
इवः इवः व्वयाः सिंह त मि छ्वयाः सँ जिग्रिङ्गः च्वंगु अंगः जुच्छि मिच्याःगु
बुट्टा पिकयाः छिना तःगु वँचि अप्पा, न्याकुं चाअप्पा व तुंचा अप्पा इवः
इवः तयाः अंगलं पिकयाः दनाः बास्तु कलां जायेकाः व अथेहे मिचयानाः दना
च्वंगु अंगलय् अनेगु बुट्टा पिकयाः काष्ठकलां जायेकाः छेरि व मातँ सी
दयेका तःगु लि छँया शोभा ब्यू । थथे बुट्टा पिकया तइगु यात पक्कू
(कानेस) धाइ । नेवाः त नाग नागिनी यानाः धलि लाया तःगु लिइ
व्वलापु तयाः चा लायाः ह्याउक सौचां (सियूचां) बँथिलाः तःगु छँय्
बासयानाः व च्वय् धलिःतसय् कुइका च्वंगुदु । आजु अजिमा छः तयत्
गनं नागं, गनं बेताः व गनं कर्वे छ्ये आसन याकाः नागं कुइका तःगुदु ।

मातनय् तिकिइयाः तइ । तिकिइयाः धयागुलिइ छपातंचाकलाःगु,
प्यकूलाःगु, स्वकू लाःगु, ईत बुट्टा यागु, स्वां पवः पवः यागु व थी थी
कथं बुट्टा यागु इवः इवः ह्वः ह्वः यानाः व्वपयः बुट्टा पिकयाः नाःवः
छुनाः इयाः दयेका तइ । नाःवःयात न्हाय्न् धाः । देशय् मरु इयाः
सूर्यमुखि इयाः, कर्वे इयाः, म्हय्खा इयाः, सतकोणया यन्नया इयाः ख्वपय्

भलः इयाः ये ज्यागु अने अनेगु तिकिइयाः त छुना तःगु वु । इयाः हवः इवः
इवः तयाः इयाः तिनाः दयेकाः छुनाः दुने छुं खनेमदयेक किनाः तःगु ज्याः
तिकिइयाः धाःगु खः । तिकिइयाः धाइगु या अर्थ नं यथेहे खः । इयाः छुनाः
किना तइगुलि पिने तिकिइयाः व्हतं दुने छुं खने मरु, दुने धाःसा पिने
फुक्क छलंङ्ग खने वु । थ्व तिकिइयाः या विशेषता खः, मेगु उद्देश्य गोप्यता
खः । छेय् दुनेया गतिविधि गोप्य जुइ माः, पिनेया पित्त सीके बिइ मज्यू ।
उकि नेवाः तय् छेय् तिकिइयाः छुइगु खः । तिकिइयालं दुने जःदु फय् पं
धयागु मरु ।

इयाः खेग्वः या अर्थ मचा खः । लाख् प्याखेनय् इयालिचित
लाख्याया मचा धया चवंगुदु । मचां मां बीयात दुःख बीगुथे लाख् प्याखे-
हइ बलय् इयालिचां लाख् यात हायेकाः दुःख बिया चवनी । उकि
तिकिइयाः धयागु मूलुखा व लुखाया खवाः वयेकाः व चीपाय्का चवय् व
वय्य निखे ताः कयाः ज्वंकाः छुना तइ । तिकिइयालय् मूलुखा व लुखा-
यागु मिं ज्याःगु बुट्टा यानाः तिकिइयाः या खलुइ छःने निग्वः मा नाग
नागिनी यानाः छःपाः यात पालि यानाः तइ । तिकिइयाः चवय् अजिमा छः
तयाः इवःलाक्क गं घानाया बाय् कवेछ्ये यानाः खड्गचा म्हुयाः निखे
चवः पिकयाः सिखवाः या जीव यात नागबिलिकयाः च्वाल् म्ये लुइकाः
व याकुं वुट्टा कया तइ । तिकिइयालय् न्हाय्, म्हुतु, मिखा यानाः बुट्टा
पिकयाः नाःग्वः तयाः उकिइ चवय्, वय्य व दथुइ यानाः स्वंग कलश तया
तइ ।

माते धयागु छेया मागु (मूगु) तं खः । छेया मागु तं ज्या अने
मां तिकिइयाः (मू तिकिइयाः) छुइ । मूलुखाया चवय् लाकाः तिकिइयाः
छुनाः तइगु मातिकिइयाः खः । छेग्वः पाः इयाःया यायेगु खः मातनय्
वः पाः तिकिइयाः छुनाः चवतय् वहे खतं इयाःपाः तयाः बैंगलय् इयाः या
छेकवः पिकाइ । छेरिइ मूलुखा व लुखायात नापं इयाःपाः या त्याः

तयाः तिकिइयाः त छुइ । छपा इयाः या छेय् मात्तिकिइयाः छपाजकं
छुइ । स्वपा इयाः या छेय् मात्तिकि इयाः छुनाः वया निखे मेगु निपा तिकि-
इयाः तयाः स्वपायाइ । न्यापा इयाः या छेय् मात्तिकि इयाः छुनाः वया निखे
निपा निपा यानाः प्यपा तिकिइयाः तयाः न्यापा याइ ।

इयाः ज्वः लाकाः छुइ मत्यः, बिज्वः यायेमाः । ज्वः इयाः स्वयाः
पिहां वने मत्यः, ज्या सिद्ध जुइ मखु धाइ । श्व धाःगुया अभिप्रायः छेँ दँगुया
अङ्गः मिलेमजू धाःगु खः । उकिं नेवाः तय् छेय् छपाः, स्वपाः व न्यापाः
इयाः यानाः छुनाः तइ ।^१ लुखा व इयाः छुना तइगु मिले मज्जुगु छेय्
पिने अंगः या ख्वालय् ध्वाखाः (खड्ग) या बुट्टा पिकयाः लुखाः व इयाः
पाः खाका तइ । गुलिं छेय् ला पिने अंगलय् ग्वाखेँ प्याः तयातइगु लुखा व
इयाः या ल्याः खः, ग्वाखेँप्याः खड्ग या प्रतीक खः । छेय् लुखा व इयाः
छुइगु कथं आजु अजिमा छः या गालय् छह्य, स्वह्य व न्याह्य छः यानाः
स्वना तइ । छः स्वंगू मखुथे जुल धायेवँ छःया अङ्ग पुरे जुइ मखु ।

छः गालय् छःया आपालं मे मेपिं छः त नं खने दया च्वंगु दु ।
थुज्वःगु थासय् न्हापा छः स्वना तःपिं मू छः दया च्वनी । मू छः तय्त माचाछि
छः नं धायेगु याः । अन मेमेपिं छः दुपिं फुक्कसितः मू छः या परिवार धाइ ।
आजु अजिमाया छः पुज्यानाः न्यायेकीगु यक्व सीगु व सनाःगुत दु । छः थाय्
वनाः गुथिया पूजा यानाः च्वनी पिनि मू छःया छगः, व स्वंगः थापिं स्वनाः
छःयात पुज्याना च्वनी । न्यत मरु अजिमा छःया पूजा यानाः न्यायेकीगु
आपालं गुथि त दु । गुलिला अजिमा छःया माचाछि छः पुज्यानाः न्याये-
कीगु सीगुथि दु । माचाछि छः पुज्यायेगु धकाः मू छःया मू पूजा जुइ, पूजा
सिधयेकाः अन दुपिं मेपिं फुक्क छः तय्त पुज्याइ । न्याह्य छःया न्यागः थापिं
स्वनाः पुज्यायेगु तान्त्रिक गुप्त पूजात दु ।

मां तिकिइयाः व तिकिइयाः या बाः बातक्क अंगः दनाः अले नाग

नागिनी बृहदाया बः धर्लि अंगल्य् छचाखिलं हिनाः न्ह्याःने तिकिइयाः व
मातिकिइयाः निखे थस्वकाः नाग नागिनी या स्तुतुं मनू छः त पिकयाः
नागं कुइया तः गु दु । अन अगः दनाः थकयाः नित जायेकाः नस धर्लि तयाः
धर्लि त ब्वयाः धर्लि ख्वाः ख्वाः खने दयेकाः तान कसये यानाः मांतिकि-
इयालय् क्वपु तयाः त्वपुयातः गु दु । निखेया तिकिइयाः त चिपायेकाः छुइगु
जुयाः तं क्वपु लायाः दुने इयाः पाः यात तपायेका तः गु दइ ।

मां तिकिइयाः धयागु आजुछःया अभिन्न अङ्ग, अद्वय रूप अजिमा
छः यागु खः । “गृह प्रनिष्ठा” धयागु पूजा थ्यासफुतिइ मां तिकिइयाः
यात अजिमा छः धयातः गु दु ।^{१०} गुंइ माजु छः (गुंइस्वरी), माजु जय
बागिस्वरी छः, भिछः, नासः छः, सिथिछः, जनबाहाः छः, माकां छः,
पालाः छः व बुंग छः थेंज्यापि नेपादेया थः मौलिकताया सम्हाय् तयाः
पुज्याये माःपि छः त खः ।^{११} आजु अजिमा छः त अद्वय एक रुप जुयाः लेंपु
(न्हव) छाइ बलय् छः प्वाथय् दयेकाः मचा बुइकाः, सिसा पालु इनाः,
व्यंकाः जानकाः वहे छह्य छः यातः तः धी जूगु ल्याः कय्ता बियाः (बुस्का)
ई यानाः बाराः तयाः मिजें मिसाया नितौं कर्म खंकाः पूजा यानाः छ्यें सगं^{१२}
बियाचवंगु दु ।

मनूतस्यै आजु अजिमाया भिन्न रुप गुइमाजु छः यातः मि जुइगु
लागि, बागिभ्वरी छः यातः आखः सयेकेत, मि छः यात व्यापार बृद्धि या
लागि, नासः छः यात प्याखें बाछबादन संगीतय् नासलं लिके या लागि
बुंग छः यात देशय् अन्नं दुःख मज्जुइकेतः जनबाहाः छः यात रोग हरे जुया
आयु ताः हाकेत, मांका छः पालाः छः यात रक्षाया लागि व अथेहे^{१३} आजु
अजिमा छः यात माने यानाः चवंगु दु ।

मांतिकि इयाःया फुसय् छः कुं कयाः तः ह्य अजिमा छः यात निह्य
मनू निखे स्वयाः छ्वं स्याना चवंपिनिगु ह्याया छः ने बाय् कवें छयेंत तयाः

पुतु पयतुकाः तइ । अजिमा छःया निपाः ल्हाः निखे ब्वयेकाः खङ्ग, पॅपाः
 (ढाल) व मेगु जवगु ल्हाती पात्र खवला फयेकाः देपाल्हाती प्वःसः कायेगु
 मुद्रा ज्याकाः प्यपाः ल्हाः यानाः तःगु खनी । अजिमा छः या ल्हातय् नाग
 नागिनी या चुरि तुतिइ कल्लि न्ह्याकाः नागमालं वखायेकाः छ्येनय् ववें
 छ्ये या तिसा यानाः किंकिपा छुका तइ । अथेहे छः प्याखनय् अजिमा छवं
 निपाः ल्हातिइ नाग नागिनी यानाः सिखाः या कल्या न्ह्यानाः सिखः
 मालं ववखानाः तुतिइ घंगला चिनाः कवें छ्ये दूगु खवाःपाः पुयाः किंकिपा
 ज्वांय् ज्वांय् तिया तइ । अजिमा छः लुगुलुगु खानाः किंकिपा फिरिफिरि
 सना च्वनी । अजिमा छवं छपाः ल्हातें पॅपाः (ढाल) ज्वनाः व मेगु
 ल्हातें खङ्ग हीकाः प्याखं हुइ । अले अजिमा छवं प्वःसः काइ बलय् वहे
 जवगु ल्हातें पात्र खवला ज्वनाः देपागु ल्हातें प्वःसः या मुद्रा यानाः प्याखं
 हुइगु या मांतिकि इयाः फुसय् अजिमा छःया प्यपाः ल्हाः यानाः तइ ।

तिंकिइयाः इयालय् तंक्वपू तयाः व मांतिकिइयाःयात दुने अंगलय्
 दुचु बाहाः तयाः च्वय् व क्वय् निखे पाखे माकःचात तयाः ताः कयाः ज्वंका
 तइ । मांतिकिइयालय् च्वय् पाखे निखे या कुं वुट्टा व क्वय् पाखे निखे
 पालि वुट्टा बाय् छः पाःचात तयाः ताः खवाःचात खनेमदयेका तइ ।

छः छेय् या मांतिकिइयाः लुंइयाः यानाः सतकोण या यन्त्र तयाः
 उकिइ दथुइ खङ्ग बाय् कलश बाय् अजिमा छः तयाः तःगु दइ । यलय्
 नकि इयाः धकाः मांतिकि इयालय् नकि छः (अजिमा) तया तःगु दु ।
 नकि छःया कपाः दगलं ह्याउंक सिह्नः पाका तइ । मांतिकि इयाःलय् नागं
 कुइकाः बाय् खौपाः तयाः गजू लुइकाः छत्र कुइकाः तःगु दइ । थथेहे
 दातातसंय् आजु अजिमा छः यात नागं कुइकाः व पिने मूलुखाय् खौपाः
 तयाः छत्र कुइकाः छाया तःगु दु । छत्र यात नागराज माने याइ । अजिमा
 छःया खौपातय् सिं खवाः तयाः वया म्हुतुं नाग व नागिनी पिकयाः निखे
 स्वकाः अले क्वय् पाखे अजुचाया पुपिं निह्या जन्तु तया तःगु दु । सिखाः

यात छेपे व अजुचाया पुपि जन्तु यात हिति मंगः धाइगु खः । हिति मंगः
छगु प्रकार या सिंह व सिंहनी खः ।

थन सिंह धयाह्य जन्तु मरु । कलियुग वयाः सिंह त पृथ्वी त्वःताः
स्वर्गतय् वंगु धाइ । सिंह लोप जुया वनीगु खनाः स्वर्गतय् च्वय् ब्वयाः
बेह्य स्वया. च्वया तःगु धाइह्य सिंह या उन तुयूह्य ताःहाकः जुया सुलुक्क
वनाः नाग ह्लिपं, मिखात तःग्वः मि ज्वाला या मिखाफुसि, धुंयात तःपूगु
वा, धेवा व लुसि पिकयाः हिं हिं यानाः च्वेह्य सिंहया म्हुतु प्वाल् मि
ज्वाला पिहाँ वयाः ह्य छह्य मि छ्वया च्वंगु स्वः स्वः हे तिप्पा नकः
वइह्य थे नुगः छः ग्यासे वयाः ह्लकुसं तिति स्वाना वइ ।

सिंह धयाह्य मिमलः खः ।^१ मूलुखा व तिकिङ्ग्यालय् च्वय् पाखे
निखे चु पिकया तःगुलिइ सिख्वाः यानाः नागबिलि कयाः च्वाल्तः म्ये
लुइका तइगु मिमलः खः । मिमलः यातः सिंहराज धाइ । वावयेत फय्
वइ, घननन छः न्याइ । प्वालाक्क मि पिहाँ वयाः स्वर्गतय् स्वांल्ल ताहाकया
वनी । नागराज धयाः च्वंगु थ्वयात हे खः । आजु अजिमा छःया कपाय्
छःतय् तिसा याना तइपि नागराजया वर्ण मि व आकाश यानातइ ।
नागराज यात “बरुण” धयातःगु दु । बरुण धाःगु लः खः । वा फय् वइ
बलय् मिमलः जुइगु भय् दु । मिमलः जूथाय् पलखं हे बस्तु क्वयाः नास
जुइ, सौ जुइ । त तःसकं नं न्यांतकि दिन्न मिनाः छुं जुइन ला धकाः
मनूत ग्यानाः “नसिंह” “नसिंह” धकाः सिंह छःयात पुकारे याइ ।

मिमलःया दृष्टिगत बिभिन्न दृष्टिकोणं व उद्देश्यं मि छ्वया
च्वंगु यात तान्त्रिक मते छेय् छेय् बिभिन्न प्रकार यापि सिंह व सिंहनी
यानाः काष्ठकलां जायेका, अंगः अंगलय् सित तयाः वास्तु कलां
जायेकाः, छः छः थाय् सिंहत तयाः व मनूतय् सिख्वाः या तिसा दयेकाः
तिया तइ । अथेहे न ग्यानाः जलाधार जूगु दृष्टिगत सिंहायत नाग

नागिनी यानाः थीथी कथं नामाकरण यानाः बासस्थान बियाः त्वहं हिति
मदिवक न्ह्याबले नं लःहायेका तः गु व जलाधार जुयाः जलासय जूगु
दृष्टिगत तु व पुखू म्हुया जलासय याना तः गु दु । यलय् आलुक्वहिति
या ताम्रपत्रय् थथे उल्लेख दु "ॐ" नमः श्री बज्र वरुण नव् नाग राजय ॥
....जगत रक्षा उद्धार जुलो ॥ ॥ श्रेयो वस्तु संवत् ५३५
फाल्गुण शुल्कया अष्टमि श्रवण नक्षत्र इन्द्रयोग बृहस्पति बार दिन घरि
३ बि २५ मध्याह्न ब्यला घरि २७ बि १७ श्वते लग्न ब्यलास श्वं जलधारा
याडा लख हायक स्थापना याडा दिन जुरो ॥

थुतिया निमित्तिन् चतुर्दिग सविधि गस ॥ गो मुख नाग ॥
मेघ मुख नाग ॥ सिंह मुख नाग ॥ व्याघ्र मुख नाग ॥ मृग मुख नाग ॥
भुजग नाग ॥ भुजग महावृक्षा नाग ॥ भुज खाल नाग ॥ बिभागल पदम
जलाशय सलिलित ॥ शुभम्भु यात ॥ ३ ॥

बुँद्यः या वंशावलिइ कर्कोटक नागराजया उल्लेख जुया च्वंगु दु ।
तः पुखुलिइ कर्कोटक नागराजया दरवार या उगु बखतं निसे मनूतसयं
इतिहासिक कथं कना वया च्वंगु खँ खः । तः पुखुलिइ न्ह्याखँ स्वःसां छेयेया
कुं खनीमखु कर्कोत नागराजा मनूय (वंद्य) यात ब्यूगु लं, भोतं कदनी
कुन्हु सार्वजनिक यानाः वया च्वंगु दु । मूलुखा मात्किइयाः व तिक्किइयाः या
बाबा तक्क अंग दनाः माकः चिया खाः खाः खने दयेकाः नाग नागिनीया
व घलिमं छचा खिल हिनाः अंगः जायेकातः गु आजु अजिना छः या ज्यै
जनिचिका तः गु खः । जनि चीगु ज्यैत नी बुरा बुरित ज्यै जनि स्वताक्क
चिना बःलाकाः जुइ । अथेहे मूलुखा व मात्किइयाः या ज्यै ज्यै बाबा
तक्क अंगः दनाः व घलिमं अंगः या छचाखिल हिनाः स्वताक्क ज्वंकाः
अंगः बलाका तः गु दु ।

मातनय स्वखाः व न्याखाः या इयाः यात माइयाः यानाः वया

निखे छलवाः छलवाःया निपाः मचा इयाःत नं छुना तःगु दइ । छलवाःया इयालय्
 छपाः इया हे जक यानाः स्वलवाः व न्यालवाःया इयालय् स्वपा व न्यापा
 इयाः इवः लावक तयाः व्हनाः छपाः इयाः यानाः कवपयः बुट्टा पिकया
 दयेकाः छुना तःगु दु । स्वलवाः व न्यालवाःया इयालय् दथुयागु छपाः इयाः
 प्यकूं लाःगु यानाः नाप निखेया इयाः त फुक्कं धवाखा इयाः यानाः धवाखा
 इयाः पतिकं च्वय् पाखे निखे मि मलः यात नागबिलि कयाः च्वात्त म्ये
 लुइकाया बुट्टा पिकया तइ । छलवाःया इयाः त धवाखा इयाः याना तःगु दु ।
 इयाः इयालय् मिचयाः बुट्टा याना अजिमा छः तयाः च्वय् पाखे गंचा घानाः
 खड्गगात म्हुयाः इयाः पाःया ल्याखं साचात तयाः कलश व स्वांथे यानाः
 बुट्टा पिकया तइगु स्वये बलय् इयाः पतिकं च्वय् इवय् व दथुइ निखे जः खः
 कलश लाना च्वे वइ । इयाः पतिकं छगः कलशयात न्हाय् म्हुतु मिखा
 यानाः मेगु निगः कलश तयाः नाः ग्वः (न्हाय्) छुना तइ । इयाःया क्वय्
 इयाः खलुइ अजिमा छः पुतुं पयतुना च्वंगु निखे पुलि व पालिया बुट्टा यानाः
 च्वय् निखे निपा ल्हाः ब्वयेका च्वंगु च्वः पिकयाः ब्वसल यात निखे स्वकाः
 ब्वयेका याकुं कया तइ । थये इयाः इयालय् काठकला जायेकाः अजिमा छः
 यात ज्वांय् ज्वांय् तिसां तिका तइगु बांलाः ।

छलवाः स्वलवाः व न्यालवाःया इयाः पाःचात चिचीपाः । इयाः पतिकं
 तिक्किइयाः व्हःया निखे ग्वालि च्वः पिकया तःगु धीछापा चायेकेगु व तीगु
 यानाः जेचुकु तयेगु याना तइ । छलवाःया इयालय् तिक्किइयाः व्हःयाः निपा
 ग्वालि खापा नं छुना तइ । इयाः इयालय् नाःग्वःचा छुना तइगुलि छय्
 पिकयाः स्वये मज्यू । इयाः दुने पिते फुकं खने दु, पिते दुने छुं खने मरु ।
 छलवाः स्वलवाः व न्यालवाः इयाः या उद्देश्य नं तिक्किइयाःया थे तुं गोप्य
 खः । उज्वगु इयाः यात गं इयाः धायेगु याः । न्यालवाः या इयाः यात
 पसुकाः इयाः नं धायेगु याः । पसुकाः धयागु ह्याउंगु वचुगु, तुयूगु,
 म्हासुगु व गारा वाउंगु पंच रङ्गया न्यापु काः पुई चिना तइगु खः ।
 ध्व न्याता रङ्ग यात पंच तत्व या प्रतीक पंच बुद्ध धया च्वन । बौद्ध मतं

गं इयाः यात पंच बुद्ध माने यानाः चवंगु दु । गं इयाः त छेय् छेय् सिवय्
बाहाः व बहि या सतः छेय् तथा तःगु खने दया चवंगु दु ।

बाहाः व बहि धयागु प्रदर्शन स्थल खः, ब्येदसं गुंपुन्हि प्यह्लु न्हयः
निसें च्यान्हु यंकं बाहाः बही ब्वइ । बाहाः व बहि पतिकं पुलां पुलांगु सि,
चा, अण्पा, लु, वह, सिजः ली या कलात्मक छः तय् मूर्ति, हिरामोति,
ज्वाहारथ थुनातःगु बस्तु, तान्त्रिक मतं थाना तःगु पौवाहा, चित्र कला,
शिल्पकला, न्हापा न्हापा छः तस्ये चवया बंगू, त तः धेपि तान्त्रिक पिसं
चवयातःगु अमृत्यु अमृत्युगु, अद्वितीय निलपत्र, तालपत्र, सुवर्णपत्र, ताम्रपत्र,
पीतपत्र महात्मे, थु सफू, धर्मिक थ्या सफूत, बाध्य बादन या बस्तु त, कृषि
सामग्री, कृषि उत्पादन या बस्तु, घरेलु थाना कापः, लं पसिं वसः,
वसजाः, थल बल मेमेगु आपालं स्वये योग्य जुगू बस्तु त ब्वयाः केना तइ ।
मनूत वयाः बाहा बही ब्वःगु स्वयाः देया संस्कृति, साहित्य कला व बिकास
या अबगत याइ । बाहाः बहि ब्वइ थाय् छुनछुं स्वयेमाः सी बलय् न्यनी
धाइगुलिं मनूत लुं आखः, वह आखः, लुं हिति; वह हिति, छवला हिति, गुं
नकि; तःग्वः चिग्वः जाकि व अये सत्य युगया बस्तु स्वया जुइ । तःग्वः
जाकि सत्य युग यागु व चिग्वः जाकि कलि युग यागु धाइगु । तःग्वः जाकि
छगः या जां फुक्क सित नके गाःगु स्वः वः पिं मनू तस्ये कना चवनी । उगु
बखतय् कुच्छि हाकः गु सःगु वा छवपय् भेलः आजु छःया थाय् अछापि दु ।

थौं कन्हेय् प्रदर्शनी स्थलय् नं बिभिन्न सीके वहगु बिकासया बस्तुत
ब्वया बयनी । मनूत वयाः अनेगु खे सीकी । इले बले थो थोगु बेत जानाः
विश्वमेला, विश्वप्रदर्शनी या आयोजना यानाः अन थः थःगु देया कला,
विकासया व उन्नतिया बस्तुत बयनेगु याना चवंगु दु । धार्थे धाये साल धाःसा
अन्तर्राष्ट्रिय छलय् बिश्वमेला व प्रदर्शनी या व्यवस्था मजूनि बलय वया
गुलि छे शताब्दि न्हयः नेपालय् जूइ धुंकूगु खे थनया बाहाः व बहि ब्वया
वइ चवंगुलि प्रमाणित याना चवंगु दु । भाषा निभाः स्व. प्रेम बहादुर कसाजु
नाप खल्हा बल्हा जू बलय् वयकलं थव खं धयादिल । १०

चवत

अंगः जुच्छिइ धलि खाः खाः खने दयेकाः देची अप्पा न्याकुंचा
 अप्पा व तुंचा अप्पा पिकयाः मि छ्वया चवंगु यानाः बास्तु कला जायेकाः
 अंगः दनाः मातें व चवत सी दयेकाः तःगुलि छेंया शोभा बिया चवंगुदु ।
 छेंय् चवय् यागु तें चवत खः । चवतय् सेंझ्याः छुइ । सेंझ्याः घयागु स्वपा व
 न्यापा झ्याः व्हनाः छपा यानाः दयेकाः छुना तःगु झ्याः खः । सेंझ्यालय्
 दथुइ छपाः झ्याः प्यकूलाकाः व नापा निखेया झ्याः त खड्ग आकार वःगु
 यानाः तइ । अथेहे सेंझ्याःया फुक्क झ्याः त खड्ग आकारहे वयेका तइ ।
 उज्वःगु सेंझ्याः यात धवाखा झ्याः धाइगु जुया चवन । सेंझ्याःया दथुइ प्यकू
 लाका तःगु छपाः झ्यालय् तोलं तयाः धवाखा झ्याःहे याना तःगु दइ गुलि
 सेंझ्याः या फुक्क झ्यालय् तोलं तया तःगु दु ।

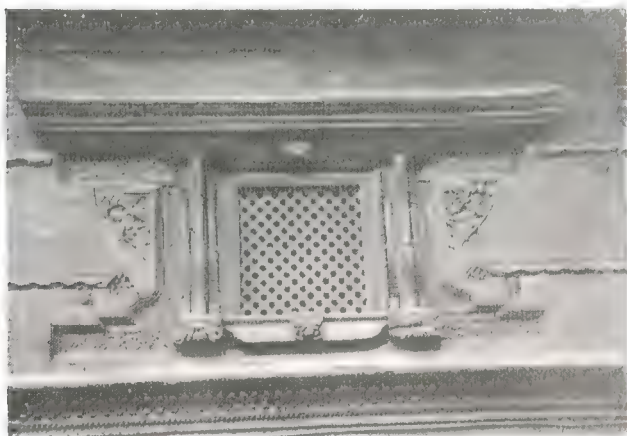
सेंझ्यालय् व्हना तइगु झ्याः त फुक्क न्हाय्कं झ्याः खः । उर्कि झ्याः
 त ज्वाला न्हाय्कं यानाः नं छुना तःगु दु । ज्वाला ल्हाय्कं सुर्छःया प्रतीक
 स्वरूप खः । सुर्छः घयाह्य मि व्हाना व्हाना छ्वया चवेंह्य छः खः । ज्वाला
 ल्हाय्कंनय् सुर्छः पातें मि दनाः ज्वाला पिहाँ वया चवंगु खड्ग या रूप झ्याः त
 फुक्कं मि छ्वया दना चवंगु बुट्टा यानाः छुना तइ ।

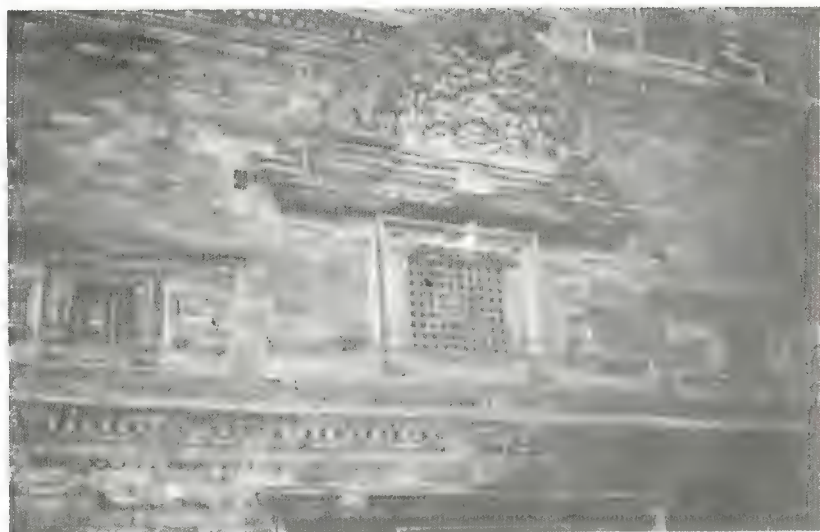
सेंझ्याः यात अंगलं पिकयाः बार्दलि थे यानाः, अंग सरह पाचुकाः
 व ववय् पाखे अंगलं पिकयाः चवय् पाखे भतीचा पिकयाः भेसेंलुइकाः

म्बः सुला चवंगु थें यानाः छुनाः निखे पाखे ८पाः छपाः या न्हाय्कं इयाः भंगः
सरह याना तइ । सँइयालय् निखे बाकू (बापाः) इयाः चिकातः गु नं दइ ।

सँइयाः या म्बः म्बलय् छः कुं कयाः इयाः छपातं मि छवया चवंगु बुट्टा
पिकयाः इयाः क्वय् नं छः तथा तइ । सँइयाः या म्बलय् छँया नायः यागु व
क्वय् नकियागु आत्मबिम्ब दयेका तइगु जुया चवन खनी । सँइयालय् इयाः
पाः चा त व्हना तः गु त्याखं इयाः इयाः या निखे स्वंगः बाय् न्यागः यानाः
इयाः या मा चात थनाः कलश तथाः स्वांथे याना मि च्याः बुट्टा पिकयाः
तइगु न्हागु इयालय् स्वःसानं निखे जः ख. जः खः कलश लाना चवनी ।
सँइयाः या माय् मिमलः यात नागबिलि कया व माहा त तथाः दण्ड ज्वंका
तः गु नं दइ ।

सँइयाः या क्वाथलय् तिकिइयाः या व्हः व्हः यानाः इयाः पतिकं या
क्वाथलय् ज्वलाह्माय्कं बाय् कलश बाय् बखुं थें ज्याह्य सुकु भत्तु तथाः
टह्य, स्वह्य व न्याह्य नाग कुइकाः निखे जः खः मिमल यात नाग नागिनी
यानाः च्वाल्ल म्ये लुइका व कुंपाः या सिंह दुगु चिचीग्वः गु माचात थना
तइ । सँइयालं चवय् व क्वय् पाखे जुछिइं मिच्याः बुट्टा पिकयाः इवः इवः
चिचीग्वः चागु गंचात घानाः बाय् चिचीधिकः पि सुकु भत्तु चात बाय्
कुंपाः या सिंहचात बाय् हितिमंगः चात तथा तइ । थथेहे बलं पौ (मिच्याः
बुट्टा) तथाः बाय् नाग तथाः थीथी कथं बुट्टा पिकया तइ । सँइयाः या इयाः
इयालय् निपु स्वपु नतुचात ताना तइ । मनूत दुने इयाः फलय् पयतुनाः पिने
स्वया चवनी । इयाः फः दुने न्हागुं तयेज्यू । सँइयाः इयालय् तिकिइयाः
व्हः या धीखापाया निखे ग्वालिचवः पिकया चवय् पाखे ग्वालि प्वा प्वालय्
दु छवयाः घानाः छुना तइ । धी खापाय् नाः ग्वः तथा तइ । धी खापाय्
सिखः घाना तः गु ज्वनाः खापा ल्हवनाः चायेकाः चवय् धलिमय् क्वलः कि
ताना तः गु लिइ कयंकी । क्वलः कि नं सिखः लिक्कयाः ज्वनाः क्व कयाः खापा
तिनाः जंचुकु सालाः तयेगु याना तइ । थथे यक्व यक्व ज्या सनाः कला

कीशल क्येनाः दयेकीगु इयाः जुयाः सेंइयाः धाःगु खः । थये बुट्टा किइमाः-
गुलि सल्लाया बाय् चसिं यागु ज्या काइ । सल्ला व चसिं नायुगुलि बुट्टा कीगु
स्येनीमखु ।

सेंइयाः या निखे तथाः छुना तइगु इयाःत सेंइयालय् वहना तःगु
ह्नाय्कं इयाः याना तइ । इयाः या निखे च्वः पिकयाः व ववय् पाखे निखे
इयाःया खलु पिकया तइ । छ्वाखा इयाः व ज्वालाह्नाय्कं इयाः यानाः
छुना तइगु लिइ च्वय् पाखे निखे मिमलःयागु बाय् मि छ्वयाः पिहां बइगु
अनेकथं सिमाकचाये यानाः बुट्टा पिकया तइ । इयाःत धाःसां सेंइयालय्
वहना तःगु इयाः या पाः स्वयाः चिन्वा यानाः ची नं पायेका तइ । छपाःया
इयाःत ख्ये इयाः व चाकलाः इयाः यानानं छुना तःगु दु । थोथी कथेया
इयाःत छुना तःगु फुकक ज्वाला पिहां वया च्वंगु ह्नाय्कं इयाः खः ।

छपाः इयाःया ह्नाय्कं इयाःया क्वाथलय् स्वकूलाकाः, गंचाया; स्वां
पवः पवः व मेमेगु बुट्टा तथाः इयाः इयालय् नतुचात ताना तइ । इयालं
छह जक च्वना ववस्वये ज्यालीगुलि थ्व इयाः यात याकः इयाः घायेगु याः ।
इयाः इयालय् तिकिइयाः वहःया निपा ग्वालि खापा छुनाः खवः ग्वयेगु व
थचुकु तयेगु व चायेकेगु याना तइ । ग्वालि खापा लीगु व छुइगु अःपु ।
मनूतय् अन्त्य अयस्थाय् घाटय् यंकेत ग्वालि खापा ली । तःघिह्य मनू जूसाः
मूलखाया चिधिह्य जूसाः इयाःया खापा ली । छपा ग्वालि खापाय् खम्रोप्वाः
व मेगु खापाय् खम्रो ग्वः छुना तइगु लिं खापा लिखतं पुइकाः निपा खापा
नाप प्यपुंका तयेबलय् बंय् खम्रो प्वाः व खम्रो ग्वः दिनाः निपा खापाः च्वय्
लह्वना च्वनीगु खाता थै जुइ । खिपतं प्यपुङ्क चिनाः लासा छपाः लानाः
मफुह्य सित ग्वतुकाः प्यह्य मनू प्यखे च्वना ग्वलय् न्वः बिकाः ववबिया
यंकी । मनूत ह्यासं गनं छुन्य जुइम्वां थः थःगु छ्ये हे मामाः कथं वयवस्था
याना तइ । घातय् घाते बंछ त दु । घाते बंछं त्वगि स्वयाः गबय्ती त्वगि
प्रान त्वःती धकाः ताख तइ ।

छपाः इयाःया छैय् स्वपाः बाय् न्यापाः इयाः वहनाः दयेका तःगु छपाः
इयाः जक छुना तःगु दु । स्वपाः इयाः या छैय् थुज्वःगु छपाः सँइयाः छुनाः
वया निखे छपाः छपाःया निपाः ह्नाय्कं इयाः तयाः स्वपाः व न्यापाः इयाःया
छैय् न्यापाः इयाः वहनाः दयेका तःगु छपाः सँइयाः छुनाः वया निखे छपाः
छपाःया निपा ह्नाय्कं इयाः अले स्वपाः इयाः तयाः वहनाः दयेका तःगु निपाः
सँइयाः तयाः न्यापाः याना तःगु दु । स्वपाः बाय् न्यापाः इयाः वहनाः दयेका
तःगु सँइयाः यात इयाः पाः स्वपाः न्यापाः व छपाया जक याना नं छुना तःगु
दु । स्वपाः न्यापाः न्ह्याक्व इयाः पाः वहना तःगु सँइयाः यात छपाया बाय्
स्वपाः इयाः वहना तःगु ख वःहे पाः इयाया ल्याः यानाः स्वतः धाःसा नं
इयाःत छुना तःगु बिज्वः हे लाइ ।

सक्वय् चागुं नारांछःया, यल्य् कुन्ति महाछःया, वल्य् पशुपति
महाछःया, गुंइ माजुछः (गुइश्वरी माजु) या, थन लाय्कुलिइ देगुछः,
जगनाछःया देगल्य् स्वपाः इयाःया सँइयाः व नवदुर्गा (महाछः पार्वती)
देगल्य् न्यापा इयाःया सँइयाःया सँलुखा छुनाः निखे चिचीपाःगु छः इयाःत
छुना तःगु दु । सँलुखाया गुलि लुखा लुंछ्वाखाया गुलि वह ध्वाखा या व गुलि
सिध्वाखा यानाः खीपाः तयाः गजू लुइकाः छत्रं कुइका तःगु दु । यें नं यल्य्
दुहां वनेगु ध्वाखा स्वपा इयाःया व अथेहे मेमे थासय् दुहांवनेगु ध्वाखात
सँलुखा त खः ।

मांतिकिइयाःया च्वय् सँइयाः छुना तःगु मासँइयाः खः । छपाः इयाःया
छैय् मा सँइयाः छपाः जक छुइ । स्वपाः बाय् न्यापाः इयाःया छैय् दथुइलाकाः
छुना तःगु सँइयाः मासँइयाः खः । मासँइयालय् फयां फक्वः काष्ठकला
जायेकाः विशेष महत्त्व दयेकाः छुनाः छेंया शोभा अप्व बांलाकाः तइ ।
लाय्कूछेंया मासँइयाः दथुइ छगः लुंइयाः यानाः नागं कुइका तःगु दु । जुजुपि
लुंइयालं क्वस्वइ धाइ । ह्नापा जुजु पित्त छःया अबतार माने याइ । “बलि-
पूजा” धयागु पूजा थ्या सफुतिइ जुजु यात आजुछः धया तःगु दु ।^५ खः

छैय् मासैइयाः या दथु इयाः यात छः इयाः धया चवंगु दु । छः इयाः यात लुंइयाः याताः तोलं तयाः एत्रं कुइका व नागं कुइका तःगु दु । छः इयालं व स्वये मज्यू हिल्लये यः धाइगु लिं मनूत वस्वेगु मयाः । कुमारी छैय् मासैइयाः या दथु लुंइयाः यात कुमारीइयाः धाइ । कुमारीइयालं सुयातं वस्वयेकी मखु, मेगु मेमेगु इयालं धाःसा वस्वये ज्यू ।

अंगः अंगलय् सिखापाः ज्यानाः तुनाः त्वाः कचा तं पिकयाः अंगः दनाः छैय् जायेकी । नस धलिं तयाः धलिं बवयाः चुकु तानाः तान कसयेयाना तःगु पिनें खने दु । तुनाः त्वाकलय्, छे छे तुना चवः मेछे तुनाः स्वः कयाः तुनाः सिं दिकाः वेथां वेथां थनाः उकिइ चलु (धलिं) दिकाः पाखा पिकया तःगु दु । चलुया धलिं त स्वाये थाय् खिचा गथः साः कयाः चिनाः बेना मतइगु याताः किंस्वः कयाः कि ताना तइ । तुनाः सित सिंह ज्यानाः थना तइगु रुप यात चवक मुलुचा (हायलकाय्सा) धाइ । अंगं छैय्, छः छैय् व देगलय् चवय् प्यकुनय् कुं पाः या सिंह यात तुनासि याताः थना तःगु दु । गनं गनं तुनासि थना तःगु लिइ मिमलः जुकाः नागबिलि कायेकाः चाल्ल म्ये लुइका तःगु नं खने दया चवंगु दु ।

मासैइयाः धयागु आजु अजिमा छः या छगू या मेगु अङ्ग छः । मासैइयाः यात आजु अजिमा छः माने याताः तोलं द्ये चिना तइ । तोलं द्ये चिना तःगु लिइ निखे अजिमा छः त तयाः गजू लुइकाः छत्रं कुइका बाय् गरुड मुखयात छेपं याताः निखे हिति मंगः तया तइ । गरुड मुख याहा छेपं मेगु प्रकार या सिंह व सिंहिनी छः । छः छः थाय् गरुडमुख यापि सिंह व सिंहिनी यात द्वार पाल याता तःगु दु । छः थाय् प्यकुनये व छः या चवय् पल्लिइ कुं पाः याताः त्वानाः सिं थना तःगु लिइ एह सिंह गरुड मुख याहा छः । जन बहालय् पिने लुचु अजिमा छः यागु व लाय्कुलिइ नारां छः या देगलय् चवय् पल्लिइ कुं पाः या सिंह याताः प्यछे त्वानाः सिं थना तःगु दु ।

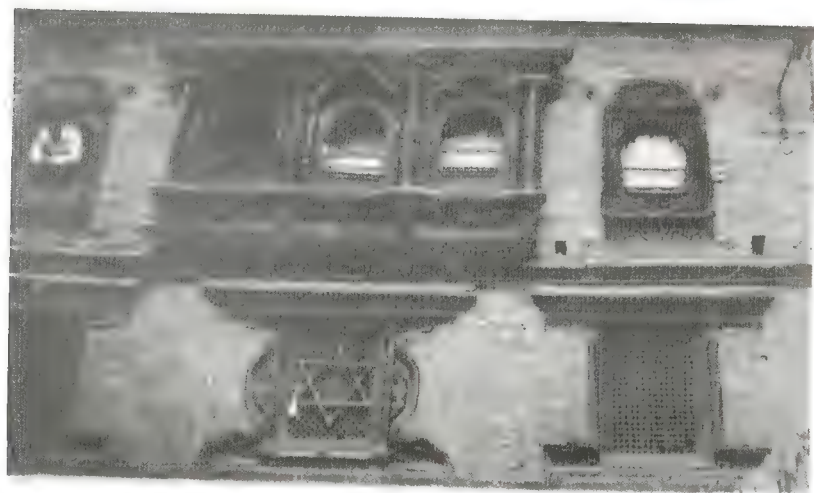
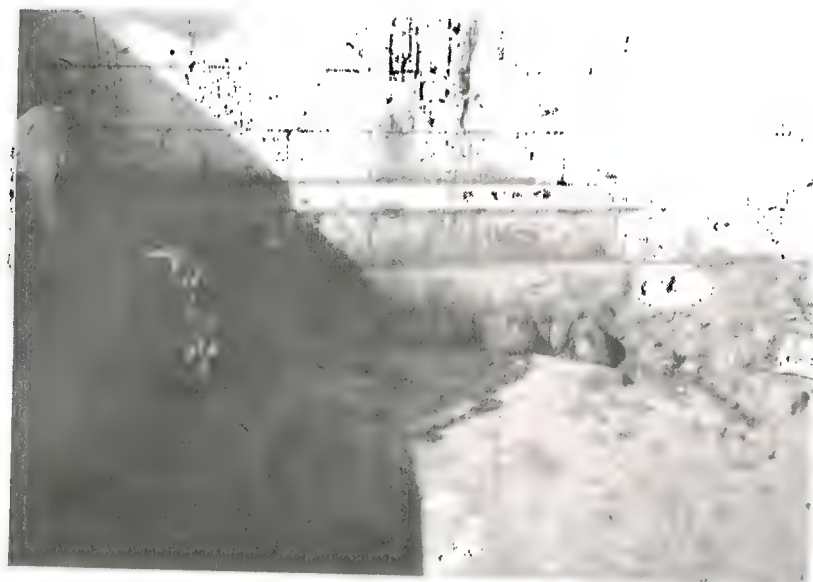
छेपं धयापि अजु अजिमा छः त खः । १२ छेपं यानाः तः ह्य गर्जे जुया
 च्वेह्यसिया म्हुतुइ धुंया ततः पुगु वा धेवा खने दयेकाः मि ज्वाला पिहां
 वया च्वंगु मिमल यात नाग व नागिनी यानाः पिकयाः, धुंया त तः पुगु
 लुसि पिहांवया मि छ्वया च्वंगु ल्हातं ज्वंकाः निखे स्वकाः ग्यानापुइका तइ ।

नं न्यानाः मि पिहां वः गु नाग नागिनीया रुप सिंह व सिंहिनी यागु
 खः । उकि गनं छः या मूलुछाया खौपातय् छेपं गर्जे जुयाः मि ज्वाला पिहां
 वया च्वंगु यात सिंह व सिंहिनी याना छेपं यात निखे इमिगु ह्लिपं ज्वंका
 तः गु दु । अथेहे छेपं गर्जे जुयाः मि पिहां वया च्वंगुया निखे हिति मंगः
 खः । हिति मंगः धयाह्य जीब बाह्य बाह्य जक ह्य पिहां वयाः च्वेह्य सिंह
 व सिंहिनी खः । छाय् धायेबलय् छेपं या म्हुतु प्वालं सिंह व सिंहिनी मुखया
 नाग नागिनी या बाह्य बाह्य जक ह्य पिकया तः गु दु । छेपंया म्हुतु प्वालं
 पिहां वया च्वेपि नाग नागिनी यात छेपंया निपा ल्हाति ज्वंकाः निखे स्वकाः
 अजिमा छः या निगू रूपं नाग नागिनी व अथेहे छेपंया म्हुतु प्वालं नाग व
 नागिनी दु छ्वयाः छगु रुप छेपं याना कयना तः गु दु । अजिमा छः धयापि
 बारा तथा तः पि छः त खः । बारा तयेगु धयागु गोप्य याना तयेगु खः । मिसा
 मस्तयत् बाराः तइबलय् मिजे तसेय् खनीधकाः बाराः क्वथा छकुतिइ मुनां
 मखंका तइ । अथेहे छः गालय् अजिमा छः तय् मूर्ति मस्वसे छः त ह्यमसिकाः
 तः गु खः । अजिमा छः थाय् कुमारी छः, अजु छः यात पुज्याः वः पिसं छः
 ह्यसीके मफयाः छः पालाः याके न्यनाः पुज्याना वनी । नासः छः धकाः अंगः
 या बाला प्वा स्वप्वालय् छः त स्वना तः गु दु । मनूतसेय् छः ह्यसीके मफयाः
 नासः छः यात “नृत्येश्वर” धया च्वंगु दु । नासः छः धयाह्य अजु अजिमा
 छः व अले इमिहे छगू अङ्ग काय् बाय् म्हुयाय्यागु खः । “नृत्येश्वर” धयागु
 पूजाय्यः सफूतिइ नासः छः यात धया तः गु थये दु ।

“देवस्य बाम भागे श्री नृत्येश्वर शक्ति देवी पूजा ॥

मध्य भागे नवरसात्मक भैरव पूजां कुर्यात् ॥

दक्ष भागे गणपते, बिघ्न श्वाय नमः ॥”

7

नासःछाया अंगल्य सँलुखाया छः खलि धंकाः लुखां दुने छःखने
दयेकाः निखे छपाः छपाः छःइयाः यानाः छःत स्वना तइ ।

येयाः बल्य् होलच्चय् सवःछाया सवः भकुया प्याखन्य् ह्याउं खवाः
पि निह्य छःत याउं खवाःह्य सवः छाया अंङ्ग कुहः (कुमार) व कुमारी
खः । छाया ह्लापांगु अंङ्गयात मां मेगु अंङ्गात म्हाय् बाय् काय् धायेगु
याना च्वंगु दु । दक्षिणकालिइ गुंच्चय् अजिमा छायात दक्षिण कालीया मां
धाइ । गुंच्चय् अजिमा छाया थाय् थाहाँ वने थाकुगुलि दक्षिकाली छाः
ववय् सारे यानाः स्वना तःगु धाइ । मनूत दक्षिण काली छाया मां थाय्
वनेगु धकाः वनी । खवपय् सूर्यबिनायक गनेछाया नं मां धाइह्य छःदु ।
गुंइ तापाक्क छाः थाय् वने भ्यानापुयाः सत्तिक छः सारे याना तःगु धाइ ।
दक्षिणकाली छाया ह्लापांगु अंङ्ग गुंच्चय् अचिमा छाः व सूर्य बिनायक गने
छाया ह्लापा यागु अंङ्ग तापाक्क गुंइ च्वेह्य छः खः । छाया मां धाइपि छःत
यक्व दु ।

अथेहे अजिमा छाया गाल्य् मेपि छःत तना तःपि व लिपा तने ह्या
तःपि छःत फुक्क अजिमा छायात लिथु धकाः तःपि व घाके ह्यातःपि छःत
खः । छाया घाःसा सक्वय् ह्याउंखवाः माजु छाया जात्राय् ह्यामुखवाः छाया
जात्रा याइ । ह्यामुखवाः माजु छाः लिपा स्थापना याःह्य जूगुलि ह्याउं खवाः
माजु छाया लिथु धया च्वंगु दु । थःगु जात्रा मजुगु लिथुया जात्रा जूगुलि
ह्याउं खवाः माजु छाया खवाः खिउं धका मूजात्रा कुहुं गुंबाहाल्य् ह्याउं
खवाः माजुया छाःयके वःपिसं धया च्वनी । न्यतमरु अजिमा छायाय् अजिमा
छाया जबय् अष्ट मातृका छायाह्य बाराही व खवय् इन्द्रायणी छाः वह याह्य
दयेकाः लिपा जक घाकूगु खः । अजिमा छाया प्याखन्य् बाराही छायात
अजिमा छाया लिथु, बाराही व इन्द्रायणी तःकेहे धया च्वंगु दु । उकिं छाः
प्याखन्य् अष्ट मातृका धकाः अप्वः घानातःपि फुक्क अजिमा छायात लिथु
घाका तःपि छःत खः ।

हितिमंगः या तकि तकि लुया ल्यूने चातूगु ध्याराया ततःपुगु न्यकू
 दु । न्ह्याने यागु निपा तुति खने दयेकाः मिखा ततः थव्यक कंकाः किसिया
 स्वं थस्वकाः चातूथे यानाः म्हुतु प्वालं लःया धाः हाया च्वंगु याना तइ ।
 हिति मंगः धयागु ल्वहं हिति खः । १२ ल्वहं हिति धकाः थुज्बः ह्य जन्तुया
 म्हुतु ध्वाराया लःहायेका तःगु खः । गनं छःया खोपातय् छेपंया निखे
 ल्वहं हिति तयाः लःहाया च्वंगु याना तःगु दु ।

हिति मंगः धका थस्वकाः थना तःगु ल्वहं हिति त नं थाय् थांसय् खने
 दया च्वंगु दु । थस्वः हिति सोदनीगु नाप स्वाना च्वंगु दु । अज्यागु ल्वहं
 हितिइ लःहाया च्वंगु मरु । सुं मनू उसाय् मदयाः लासाय् ग्वारातुला
 च्वेह्यसिया ह्यगसय् लःहाया च्वंगु ल्वहं हितिइ यंकाः लःत्वंकूगु ह्यनकि व
 मनू जुइ मखु धकाः सकलें ग्याइ । लः महाःगु ल्वहं हिति लःत्वंकल धकाः
 ह्यन धाःता ल्वमियाः ल्वय् लाइ, छुं जुइ मखु धाइ । म्निनिर्दय् मोहनीया
 चालं कुन्हु पिदनीगु पचली आजु छः व लुमरि अजिमा छःया प्याखें धुंकेत
 सीजा नकीबलय् छः स्वःत फुक्क सीह्य थे जुयाः मचाया वनी । अले छः
 खलः तसय् क्वबियाः सी बाजें थानाः पचलि आषु छःया प्याखेंनय् जूसा
 मरुइ ह्याः मरु सतःया थस्वः हितिइ, लुमरि अजिमा छःया प्याखेंनय् जूसा
 असनय् च्वंगु थस्वः हितिइ ह्याः लःत्वंकेगु भाव यायेव छःस्वःसी दनी ।
 तान्त्रिक मतं सीम्बाके फूगु नेवाः संस्कृतिया छःप्याखेंनं कयना च्वंगु दु ।

ल्वहं हिति धयागु नेपाःया मौलिक निर्माण खः । द्वलं द्वः न्ह्याःनिसें
 स्वसः व खुइन्हु हे मदिकक छगूहे तालं ध्वाराया यचुसे ल्वाउंगु, स्वच्छ
 लःहाया च्वंगु अन्तर्राष्ट्रिय छ्यलय् स्वच्छ, शुद्ध शीतल जलपानया ब्यवस्था-
 या प्राविधिकज्ञाया विकास मज्जनि बलय् हे नेपालय् जुइ धुंकूगु धयागु खं
 थन या ल्वहं हितिइ यचुगु, स्वच्छ व शुद्ध व शीतल लःहायेकाः मनू तसय्
 ल्वना वया च्वंगुलि सिद्ध याना च्वंगु दु । अथे जूगुलि थन ह्यापाया पिनिगु
 उन्नति व बिकास थोपा युगपा बिकासया मूल मार्गदर्शन खः धयागु खं-

यत्त माने वाये माः । भाषान्निभाः स्व. प्रेम वाहादुर कसाः नाना खँल्हा
वल्हा जू बल्य् ध्वखं वयकलं धया बीगु खः । ५२

बैगः

बैगल्य् दथु अंगः दनी मखु । न्ह्याःने व ल्यूने या अंगः छकुत्या
छकुत्या ति थकयाः निखे किलाय्या अंग. भेसेल्डकाः दनाः च्वथ्यंक थाहाँ
वइ अले व्वनिसें थाहाँ वया च्वंगु दथु अंगःया छःने लाकांसि यानाः जुच्छि
तःवय्य्क धलि तइ । अंगःया नस धलि, व लाकांसिया धलित बाः छ्यानाः
स्वाइ । लाकांसि यानाः लाना तःगु धलि या साःप्वाः प्वाल्य् साः साः
बुछ्वयाः बैगःथाँत थनाः बैगल्य् इयाःया ल्याः छेकवःत पिकाइ । चुल्या
वव्य् नं दथु पति या च्वका तक्क छकुहाकःगु (१८ इञ्च हाकःगु) ल्हाःबुहा
मनूया निपा ल्लाः निखे व्वयेकाः छछे ल्लातं मेगु ल्लाः तक्क यात छकवः,
छकवःया ल्लातं मेगु ल्लाः तक्क यात निकवः, निकवःया ल्लातं मेगु ल्लाः
तक्कयात स्वकवः व थथेहे प्यकवः न्धाकवः धायेगु खः । छेया हाकः चिहाकः
जुया छे कवः पिकाये ज्यामछि थाय् जुल धाःसा भतिचा चिची कवः जुइ ।

बैगः थाँया स्वः स्वलय् साः कया तःगुलिइ म्येथया प्वाः बुछ्वयाः
तइ । म्येथ प्वालं पिहाँ वया च्वंगु बैगःथाँया साः साल्य् साः प्वाः प्वाः
लाकाः थाँय्मा दिकाः निखे किलाय्या अंगलय् जुकाः थः थःगु किलाय् सी
व्वयेकाः थाँय्मा थनाः छे प्यत जायेकी । थाय्मायात बुकू नं धाः । थाय्मा
धयागु व्वय्छाःसि यागु थनी । व्वछाःसि यात सिया जुजु धाइ । व्वय्छाः

सि या खवला छकूचा गनं थाना चवंगुलिइ ह्यय् थिलः धाःसानं थ्यूथाय्
 चासुयाः पवाथः पवाथः वइ । ग्वय्छासिं तःसकं छाः, किलं नइ मखु ।
 बैंगल्य् ग्वय्छाः सिं यागु चुक् छपु जक सानं ताना तयेमाः धाइ । सिंसि
 यात कुजातया सिं धाइगु लिं छेरिइ जक तयाः ज्याकाइ, मेथाय् गनं काइ
 मखु ।

बैंगःया निगु टायसनं दथुइ दथुइ लाकाः लाकांसिया धलिं लानाः
 उकिया साः प्वाः प्वाल्य् लाकाः प्यकू प्यकूति पाताः बैंगः जुच्छिई जुच्छिई
 बाःथांत थनी । बाःथांया ग्वः ग्वलय् निखे पासाः कया तइ । निखे पासाः
 या दथुइ दथुइ लाकाः जे चुलु (धलिं ग्वः) तयाः निखे किलाय्या अंग
 अंगलय् दिकाः जेकु थनी । आंय्पा पौ झ्यातु जेकु थनाः निखे पाखे पौया
 जेय् जेय् त्येत्रः बियाः पौ जू मवइगु याना तइ । अले क्व क्व थ्यंक न्ह्यागु
 मूसित सिंखाःपाः ज्यानाः न्ह्याःने पाखे छगः व ल्युने पाखे छगः यानाः
 जेकु थना तःगुलि अंगः अंगलय् लाका पिने पिकयाः पाखा थना तःगु या
 चलुलय् जुकाः चवय् पाखे थाय्माय् दिफी । छखे मूसिया साः मेखे मूसियागु
 साः प्वाल्य् दुछ्वयाः क्यंकाः कुछि कुछि पाकाः मूसि इवः इवः ब्वइ ।
 मूसित ब्वयाः थाय्मां मूसि मूसिलय् पौ (वेत) नं हिनाः चिना तइ । अथेहे
 मूसिइ मूसिइ किं प्वाः खनाः न्ह्याःने छगः ल्युने छगः अतः अतः यानाः नापा
 तयाः ब्वयाः चवय् थाय्नाय् दिगाः किंइः कयाः चुकू तानाः केंचीसाः कयाः
 छखेया मूसिइ मेखे यागु मूसि यात ज्वंकी । थथे थाय्माय् मूसित दिकाः
 निखे भेसें लुइकाः ज्वंका तइगु यात थाय्मा बुइका तःगु धायेगु याः । अले
 जेकु थना तःगु यात व निखेया अंगः या दुने पिने यानाः मूसिइ मूसिइ किं
 प्वाः खनाः किंइः कयाः ततःपुइक चुकू तानाः पिकयाः मूसिइ ज्वंकी । थथे
 चुकू तानाः मूसिइ अंगलय् व जेकु थना तःगुलिइ ज्वंका तइगु, छखेया मूसिइ
 मेखे यागु मूसि यात सालाः चवय् मूसिसाःप्वाः चहिलाः बाय् स्व ब्यानाः
 वये मफयेक व जेकु धेचुलाः ग्वःतु मवइगु याइ ।

थाय्मां धेचुली धकाः थाय्मायात निखे पाखे श्यासि या छखे पाखे
या म्हुतु सालं जंचुलुया धलिमय् व मेखेया म्हुतु सालं चवय् पाखे थाय्मां
यात वान्धाकाः थाय् थासय् तान (न्वकी) तइ ! पौ श्यातुइगुलि किल्लं
मनैगु याउं याउंगु सल्ला व गोबर सल्ला सिया मूसि याना तइ । सल्ला या
सिइ थाकुरा पिहां वया चवनी । मुसिया म्वः म्वलय् म्हुतः साः कया म्हुत
पौया प्वाः प्वाः लाकाः म्हुत पौ कतिक तानातइ । म्हुत पौलय् मिचयाः
बुट्टा (बलं पौया बुट्टा) पिकयाः नाग बिलि कयाः तःगु नं दइ । मनूतय्
शरीर क्वेय् क्वेय्या पंजः धाइगुथे छेय् थी थीगु थांत थनाः व धलि त
श्वयाः किप्वाः खनाः कि म्वः कया तःगु चुकु ताना ज्वंकाः छे दनी ।

पल्लि चीत थाय्मा या दथुइ गाःम्हुइ । थाय्माय् गाःम्हुइत पां
पालाः घाः याये माःगु थिति दुगु जुयाचवन खनी । गालय् स्वांवा लानाः लुं,
वहदां, पञ्चरत्न व अमूल्य अमूल्यगु बस्तु तयाः श्वय् छाःसि ताना तइ । पां
पालाः घाःयाः थाय् क्वःचिकं नं पाइ । आगंछेय्, छःछेय्, स्यगुं भगवान् छः
व खास्ति भगवान् छःया थेंज्यागु देगः देगलय् नागमणि तयाः दनातइगु
स्यूपिसं धया चवंगु बु ।

आवाः दाजुपि मूसिइ द्यःने चवनाः चेलासि लानाः, खेतुक चा
तयाः, ज्वंकाः आय्पांलानाः सुर्खःया भौवाः पिकयाः व चन्द्रमाया भौप्वाः तयाः
पल्लि चिनाः पौया प्यकुंनय् श्वंगःचा क्वस्वयेकाः कुंपाः थना पल्लि चवय्
जुचिछ थाय्मा पाः (दुकुपाः) थनिइ । श्वंगःचा धाइगु गहड मुखया सिंहत
खः । “गृह प्रतिष्ठा” धयागु पूजा श्यासफुतिइ थुमित परि धया तःगु दु ।
पल्लिइ चवय् श्वंगःचा क्वस्वयेका तल धायेवं छेय् मलः जुइगु भय् मदु
धाइ । देगलय् लुं पौ चिना तः थाय् भौवाः या ज्वालाह्वाय्कं व भौ प्वाःया
सिल्लःमू तयाः लुं गजू छानाः कुंकुंनय् कुंपाः (श्वंगःचा) थनाः उकिइ श्वंगः-
चा जुकाः बाय् श्वयेका तःगु दइ । ज्वालाह्वाय्कं सिल्लःमू सुर्खः व चन्द्रमा
लुया चवगुया प्रतीक खः । दाता तस्य् छःया देगः दनाः लुं गजू छानाः

सुर्धः पवः व चं (अन्द्रमा) लुङ्काः सुदर्ण पताः द्वयेकाः व अथे हे पल्लि
 चवय् सुर्धः व अन्द्रमा लुङ्काः लुं गजू दाना तःगू दइ । छे वं थाय् ग्वाहा-
 लि याः वनेमाः धकाः थःथिति, जःला खःला पासापि वयाः सि, चा व अण्पा
 ल्हायाः बिउ वइ । मे मे बलय् ग्वाहा लि याः वने मफयाः चवैपि मनूत
 पल्लिची कुन्हु सां वनी । युज्वः पिन्त देगः दनाः गजू छुं वइ पि धायेगु याइ ।
 पल्लि चीगु छन्हुं सिधयेके माः धाइगुलि माकव आवाः दाजुपि व ज्यामि
 बाजु पि चवनाः ज्या याइ ।

छपाः इयाः या छेय् बैंगलय् छपाः इयाः या ल्याखं छेकवः छकवः,
 स्वपाः इयाःया छेय् स्वपा इयाः ल्याखं छेकवः स्वकवः व न्यापा इयाः या
 छेय् न्यापा इयाः या ल्याखं छेकवः न्याकवः पिकाइ । कवः मिले मज्जू छेय्
 किलाय् या अंगलय् चिपाय्काः तिकिइयाः (किलाय् इयाः) बाय् ग्वाखं
 प्वाः तयाः छेकवः दाना तःगू दइ ।

बैंगःया थां थामय् कलश स्वौ या बुत्ता पिकयाः म्येथ दिकाः तः
 गुया निखे नागबिली कयाः च्वाल्ल म्ये लुङ्काः मिमलः तयाः व म्येथ
 बुत्ता तयाः बैंगः जुचिछइ छेकवःत पिकयाः न्ह्यागु छेकवल्य् स्वत धाः
 सानं ध्वाछा थें खड्ग आकार वयाः चवय् पाखे नि मिखे मलः व कवय् पाखे निखे
 जःखः कलश लाकाः तइ । थथे हे ज्यासः, सतः व फल्चाय् मां थांत थनाः
 म्येथ तयाः निनाः दिकाः स्वकवः न्याकवः यानाः म्येथ बुत्ताया सिह व
 सिहिनीया म्हुतुं मिज्वालाया म्ये पिकयाः व अथेहे मृग मृगिणी तयाः निखे
 स्वयाः ब्वाना च्वंगु याना तइगु खनी । मांथां त नाग नागिनी यानाः सि
 छ्वाः तयाः थनाः म्येथ व निना या च्वःच्वः पिकयाः तइगुलिइ गरूड मुख-
 याम्ह सिह व व्याघ्र मुख यानाः कवः पतिकं चवय् आजु अजिमा छः बाय्
 छेया महाजुत तयातइ । मांथां यात गो मुख व बाघ वाघिनी मुख यानाः
 तयातःगुनं खनेदया च्वंगुडु । छे कवःतय् रूप छगूया मेगु अङ्ग आजु
 अजिमा छः यागु खः । बैंगः जुचिई ध्वाछाथें खड्ग आकार वयेकाः छेकवः

छःतः व्वयास गु जुयाः अनयात देगः धाये ये बंगः धाङ्गु खः । छेकवः
 छःयाः बेताः लाकांसि लाना तःगु यात यानाः व सिखवाःपाः यानाः नाग
 नागिनी या मूसित व्वयाः पल्लि चिनाः बंगः त्वपुया तःगु छे कवःछः आजु
 अजिमायात नाग व नागिनी कुइका तःगु खः । आजु अजिमा छःया गल्य
 (गाल्य) खङ्ग आकार वःगु ल्हं पौ सयाः छःत व्वयाः स्वनाः नाग
 नागिनी कुइका तःगु दइ । नाग नागिनीत ग्याना पुह्य च्वाल् म्ये लुइका
 तइगु च्वय् पाखा जुच्छिई चलुल्य मूसित दिकाः इवःलाक्क सि ख्वः खने
 दयेकाः सिंह गर्जे जुयाः मि पिहां वयाच्वंगुया मि छ्वयाः च्वंगु बुत्ता
 यानाः म्हुतु पौ तानातइ ।

आगं छेय् छः छेय् व देगः देगःया पल्लिइ मूसिया सिंहत गर्जे जुयाः
 मि पिहां वया च्वंगुया म्हुतः पौल्य बलं पौ तानाः व सिंहतय् म्हुतु
 प्वालं मि ज्वाला या म्ये पिहां वयाः च्वंगु या मूसि ख्वाः पतिकं फय्गं ब्रात
 घानाः म्ये पिकया तइ । फसं सनाः न्यानाः च्वनीगु गं जुयाः फय्गं
 धाःगु खः । वाफ्य वइबलय् फसं फय्गंचात तिनि तिनि न्याना च्वनीगु
 तायेदयाः मलः जुइगु मय् मरु धाइ । थये छःया खीपातय् सिंह त गर्जेजुयाः
 मि पिहां वःगु हिति मंगःया म्हुतु प्वालं चिची खः चागु गंचात घानाः मि
 धाः पिकया तइ छः छःथाय् मनू तसेय् ततःखःगु गं घानाः छाया तइगु
 लिइ निखे मि मलः जुका तइ । मनूत छः चाःहिलाः गं थानाः वनी । गं
 न्याइगु मि मलः थें ग्यानापुगु खः । स्वनिगःया लाय्कुलिइ तःखः गें थाये
 माःगु थितियाना तःगु दु । येय् लाय्कुलिइ तःखः गेंलय् नेपाली भाषं च्वया
 तःगुया भावार्थं थये खः-

“श्री इष्ट देवताः या प्रीति नं भूत प्रेत पिशाच
 डाक डाकिनी यत् त्रास बिडित दिव्य ध्वनि
 या अष्ट धातुया तःखः गं छाना” १३

उकि म्हुछें वनाः पल्लि चीखुम्हु पल्लि ची सिधयेकाः सिकःबि नायः

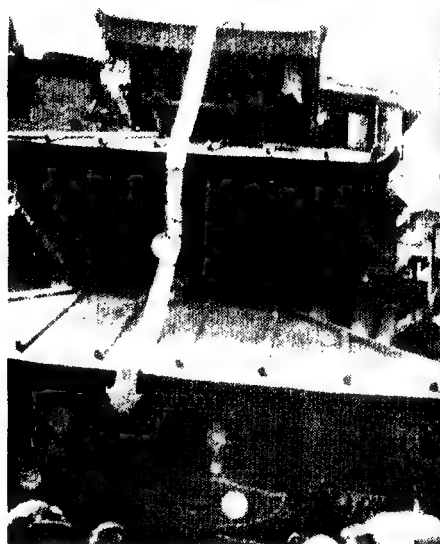
दँकःमि नायः व ज्यामि नायः च्वनाः बँगल्य् छेक्वः छः यात पूजा याइ ।
भ्यारा स्यानाः हि खुयाः गःपःया ला छक्कू छक्कू धेनाः छे कयःछः पतिके
तिकी । सिकःमि नायः नं सिह्लः तिनाः स्वां कयाः ह्याउं क्वखा क्वखायाः
फुक्क सित सिह्लः तिकाः स्वां बी । बँगल्य् सुखू लानाः सिकःमि, दँकःमि
व ज्यामि दाजुपि फुक्क इवः छुनाः भ्दय् नयाः सी काइ । सिकःमि नायः नं
जवगु मिखा कयाः छेसि कथं सी काइ । ज्यामि नायः नं ह्लिपं भाग कायेगु
याना च्वंगु दु ।

मूलुखां चूमलाकूसे छःया लं त्वःताः स्वाहाने छुनाः मूलुखा व
लुखाया खागाय् क्वेय् प्वाः खताः छः दुहाँ पिहाँ जुइगु लं यानाः व गनं कुने
अंगल्य् छःया लं धकाः बाला प्वाः तइ । स्वाहाने न्ह्य् त्वाःथःया न्ह्य् पो
तयाः लाकां सि नानाः उकिया द्यःने तस्वाः स्वाहाने छुइ । न्ह्य् पोया
तस्वाः स्वाहाने क्व (दखिन्) स्वयाः थाहाँ वयेगु यानाः छुइ मत्यः, मभि
ज्याय् जक क्व स्वइ ।

छेय् चखुं वखुं नं बास यायेमाः, तक्मी बास याइ धाइ । छेय् चखुं
वखुं प्वाः तयेमाः गतल धाःसा चखुं व वखुं या बास दइमखु धकाः चखुं
प्वाः तयाः व वखुं प्वाः यानाः अंगः अंगल्य् खः प्वाः मत्यूसे चायेका तइ ।

ह्याथाय् स्वःसां फुक्कमिया वहे शैलीया छेय्त इवः इवः । मनूतय्
छेय् पल्लिइ भौवाल्य् निभाः खयाः भौ प्वालं तुइक कुं त्याः पिहाँ वइ
च्वनीगु मुर्छः व चन्द्रमा लुयाच्वंगुया आभास जुइ ।

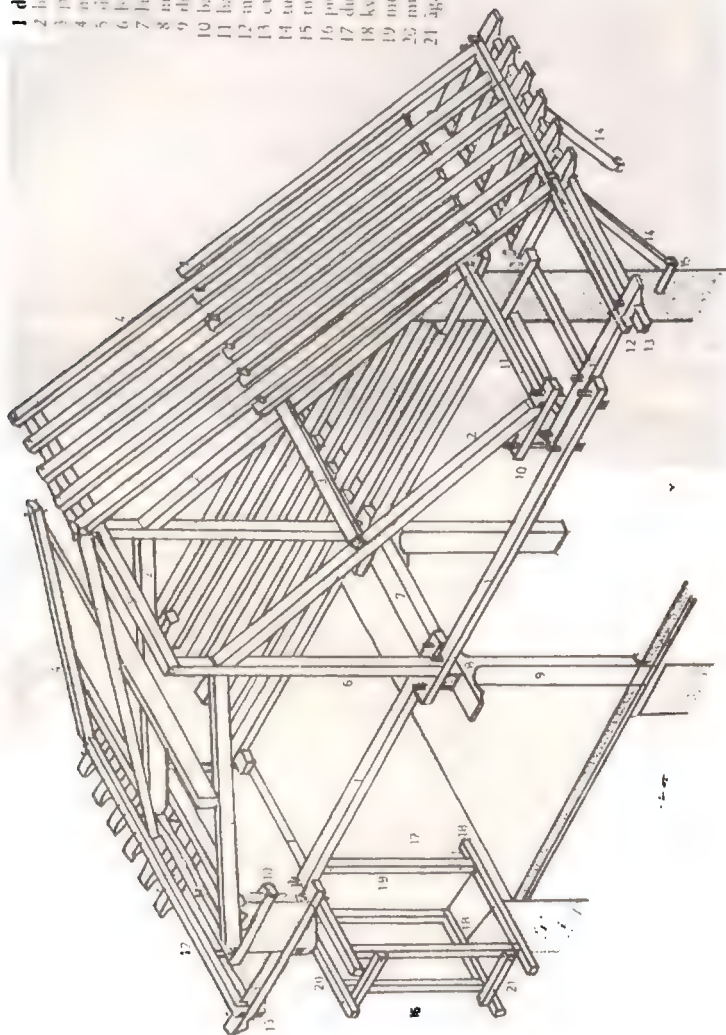
भौयाः पिकयाः व भौप्वाः तयाः पल्लि चिनाः पो पिकयाः तइगु
निखे पाखे क्वय् फः त्वपू, बा वइ बल्य् अंगः अंगल्य् बा म्हु मवइगु याइ ।
पौयालः फः क्वय् धल्य् जुगा व चुकया लः धः प्वालं बनीगु यानाः जगय्
लः दुहाँ मवनीगु याना तइ । मनूत फलं फलं वनाः बा मदायेक जुइ । पो

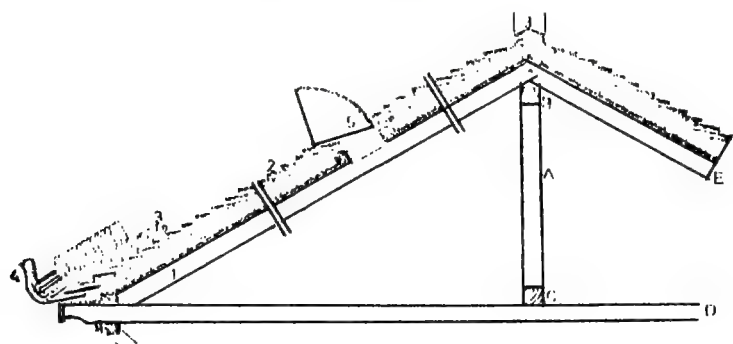

1 dhah

- 2 dhaxax
- 3 dhax
- 4 dhax
- 5 dhax
- 6 dhax
- 7 dhax
- 8 dhax
- 9 dhax
- 10 dhax
- 11 dhax
- 12 dhax
- 13 dhax
- 14 dhax
- 15 dhax
- 16 dhax
- 17 dhax
- 18 dhax
- 19 dhax
- 20 dhax
- 21 dhax

1 ciliapā	-	lower tile
2 āypā	-	roof tile
3 kvapnapā	-	ridge tile
4 gvāgahcā	-	ridge or hip starter
gvāgāhapā		
kūpā		
5 bhaupā	-	smoke outlet

A haigahthā	-	king post
B thāymā	-	ridge beam
C lākāsi	-	base plate of the king post
D dhali	-	joist
E musī	-	rafter

पिने पिकया तइगु यात पाखा धाइ । मनूत सीबल्य् सिथं यंकेत मूलुखा
 न्ह्याने पाखाकुंथनी । जःला खःला सुंसिनाः सिथं मयंकुतले पाखा स्वा-
 पिनि छैय् मुनां नइमखु, लः तकं हइमखु ।

न्हछै" दनाः च्वंवेनेत छैय् बी बियाः शुद्ध यानाः शान्ति याइ । छै"
 वनेबल्य् देशं पिने न्ह्यानेलाः थासं चा पाला हइ । चाय् मशानया बर्बैय्
 लानाः वया च्वनी । थथेहे पिने' सि व अप्पा ल्ह्यायाः हइ बल्य् पिनेचर्बैपि
 मूत, पिशाच, प्रेत नापा वयाः मर्मि पुनाः वइ । थुज्वः पिसं दुःख बिइ । उकि
 छै" दनाः फुक्कं ज्या सिधयेकाः छैय् बी बियाः भूत प्रेत पिसाचयात पित
 छ्वयाः मर्मि चीकाः छ्वयेमाः । आचाःजु बाय् गुथाजुं करागु दिं स्वयाः
 चान्ह्य् छैय् बी बी । जःथुयाः जाया मनू दयेकाः तयाः तन्त्र मन्त्र यानाः भूत
 प्रेत व पिसाच दुपिकाः पुज्याइ । भ्याय् स्यानाः इमित हि त्वंकाः शान्ति
 यानाः चखमुलिइ बी भ्यगः तयाः बवबियाः मत प्वाः च्याकाः तयाः छै नें
 पित हयाः तापाक्क यंकाः मनगन तयेमाःगु खः तया थकी । भून प्रेत पिशाच
 त दुपिना वनीगु जुयाः बी बवबियाः वनेगु तःसकं इयातु धाइ । बी यात
 पित छ्वयाः छै छ्वां ईकाः पःका या कुं थनी । अले छै" छ्वां बी पुयाः
 धूं मुनाः पिने बाँछ्वयाः मर्मि चीकी ।

छैय् भूत पिशाच प्रेत दुहाँ वये मफेकेत ईकाः पःका आले प्वः
 चिनाः तन्त्रमन्त्र यानाः पसूकाः हिनाः मूलुखा व लुखाकुसय् तयाः ह्ययखा
 पा, तुफि, खःस्वां तयाः प्याकि ताना ज्वंकी । मूलुखा खलुइ स्वल्बः दुगु
 नकि ताइ । छैय् बी बीगु अप्वः यानाः गथां मुगः कुन्हु लाकी । छैय् बी
 बीगु तःसकं रयानापु । मखु थे जुल धायेबं भूत प्रेत पिशाच तसय् आचाः
 जु, गुभाःजुयात ककूतिनाः इयालं, बाय् स्वाहानय् बवफानाः हयेयः धाइगुलि
 लालाः पिसं छैय् बी ब्यूवये मछाः । गथामुगः कुन्हु फुक्कसियां छैय् बी
 पालय् छः, लाभा तयाः बी तयाः तन्त्रमन्त्र भूत पिशाचतं दुपिकाः छ्वइगु
 लाकू, हिपाय् व सहाय् छायाः बलिपूजा यानाः तिमत च्याकाः बाय्

छवालि प्वा.च्याकाः वैगलं निसें बवथा पतिकं वयनाः भूत प्रेत पिशाच यात
 पुकाः ख्यानाया भाबें छेनं पित हयाः छ्वासय् छेवासय् गथां मुगलय्
 तयेहइ । निभाःछ्ः बित कि मनूत मुनाः छ्वालि प्वाः च्याकाः गथामुगः
 यात पुकाः बवःथलाः सालाः देसं पिने तापाक्क यंकाः वाना थकी बाय्
 खुसिइ चुइका छवइ । छेछ्छां ईकाः पःकाया कुथनाः बें पुयाः धूं मुनाः
 वांछवयाः मभि चीकी ।

मूलुखा फुसय् ग्वःस्वां, तुफि ह्याय्खापा तयाः प्याकिं तानाः
 मूलुखा खलुइ स्वखः दुगु नकिं ताइ । भूत प्रेत पिशाच धयापि मूलुखा
 दथुं वुहां वइ । मूलुखाय् स्वखः दुगु नकिं या निखः न्ह्याःने स्वकाः तानाः
 तलकि भूत प्रेत पिशाच त वइ बलय् स्वखः दूगु नकिलय् तवयनाः छेय्
 वुहां वयेफइ मखु धयागु मनूतय्के बिश्वास दु । १४

मूलुखा ग्याना पुइकाः त तः ग्वय्क मिखा कंकाः बवथाः मूलुखा बवय्
 ह्याउंक सौचां (सिय्चां) बें थिलाः च्वय् सिन्हः तिकाः छः यात पुज्याना
 तइगु मूलुखा संस्कृति व तान्त्रिकतां जायाः अति आकर्षक जू मूलुखा पिनेयात
 पिखा लखु धाइ । लखु धयागु खुसि खः । मनूत मूलुखाय् खओ तयाः
 चवनी । मुनानं पिने मूलुखाय् खापा चायेकल कि ग्वालि खापा जूगुलिं
 घुईक सः वई, पिने मुनां खापा चायेकल, मुनां खापा संकल थें धकाः
 ब्वाय् स्वःवइ । थव मूलुखाया लक्षण खः । छेय् फुक्कसिगु सुरक्षा जुइ ।
 “धाइ नापां मनूत पिने ग्यानाः छेय् वइ, छेय् नं ग्यानाः गन वनी ।”

स्वाहाने छुना तइगु मूलुखा पिनें खने दु । मूलुखां वुहां बने बें
 स्वाहानय् थाहां वनेगु यानातइ । चुकय् वनेगु लुखानं दयाचवनी । स्वाहाने
 बालय् ज्वनाः थाहां कुहां जुइगु कृतुं वनीगु छति भय मरु । चुकय् स्वयेगु
 तिकि इयाः व इया.त दु । चिकं अप्पां सिया त.गु चुक यचुसे पिचुया बांला ।
 लव खिउँ मजू । स्वाहानय् ब्वचः दांकाः भतपंजः छुनाः स्वाहानय् तःखा

तीगू यानातइ । लवय् लवय् ह्याउंक बं थिलाःसुचुका तइ । नखः चखलय् सिकय् बुकय् व न्हागु ज्याखें छें छखां ह्याउंक बं थिली । सुं थाहाँ वःगु व कुहाँ वेंगू सः वइगु स्वाहानेया लक्षण खः । छें हामात पिहाँ वनेत 'सुं वइ स्वाहाने सःवइ न्ये' धया वनी ।

मातनय् तये तिइ यानाः धुकू याना तइ । मनूत पिने चवतय् चवनी । वुनें ववथात तःकुइक पिकयाः ग्रंगः ग्रंगलय् लेवन (चा, सौ व म्व त्वाक-छ्यानाः न्हाया तइगु) तयाः मसिनचा (मसिनचाय् सौ तया न्हायाः) इलाः पिचुकाः ताकुचां पानाः रङ्ग (सपेताय् महः दायेकाः तयाः रङ्ग तया तःगु) पानाः बाँलाका तइ । ववथाय् सुखुलिइ लारि लायाः लासा चककाः लायाः चकति लंपत लासात लायातइ । सिखवाःया सन्दू ववयाः तार्षेचाय् लः जायेकाः दिकाः कलां जायाच्चंगु त्वरिबा तयाः तइगु ववथाया शोभा दु । ग्वाखं प्वालय् च्वाक्क ह्यागुं तयेज्यू । ग्वाखें प्वाः धयागु खडगया प्रतीक खः । 'छें वनेगु विधि' धयागु पूजा श्यासफुतिइ ग्वाखें प्वाः यात आजु अजिमा छः धयातः गु दु ।^५ छः छः थाय् ग्वाखें प्वालय् कुमारी छः नासः छः स्वनातइ । बाछ बादन, संगीत व प्याखें स्यनीबलय् किसलिल लय् नासः छः सालाः आखा छेंय् ग्वाखें प्वालय् स्वनी ।^{१५} पसल्यातय् ग्वाखें प्वालय् किकि पायात भिछः पुज्यानातइ ।^{१६}

बाराः तइ बलय् ग्वाखें प्वालय् कपियाम्ह बाराः ख्याः तयातइ । मिसातय् न्हापां थिइ मत्यः जूगु खनेवें मिजं तसैंय् खनी धकाः काचा काचा ववथाय् र्यकाः तयाः मि निन्हु तक्क बाराः तयातइ । बाराः चवम्हय् सिनं मिजंतय् ख्वाः खनी, पिनें मिजंतसैंय् बाराः तह्य खनी धकाः लुखा इयाः तिनाः ववथा वुने खिउँका तइ । थुगु ताकय् मखुगु जुइफू । पशु पन्छितय् रजस्वला जुइगु ताकय् इमिगु दृश्य थुकिइया दूस्तान्त खः । मिजंत बाराः ववथाय् दुहाँ वयाः मखूगु बिघ्न जुइगु भयनं कपि याम्ह बाराः ख्याः यात बाराः ववथाय् छुं बिघ्न मजुइमा धकाः पुज्यानातइ ।

बारा: चर्वन्ह्य् सिनं ह्यागु नःसां बारा: ख्या: यात नि छायेमा: ।
 बारा: ख्या: धयाह्य बारा: क्वथाया रक्षक छ: । मिजं त बारा: क्वथाय् बल
 धा:सा बारा: ख्या: नं पना: खिउँका: मिखां मखंका: तइ धाइ । लंपं ख्या:
 नं लं पना चर्वे वइगु, वे वे थाय् अंगलय् हाकातइगु, लंय् जुइ बलय् भकुं
 ग्वारा ख्या: वया: तुतिइ अत: मत: क्यंका: चर्वेवइगु मनूतसय् कना चर्वंगुडु ।
 मस्तय् बारा: ख्या:या खे कना: ख्याना चवनी । मनूत बारा: क्वथाय् बारा:
 ख्या डु धका: ग्या: ।

मिस्तय् थिइ मत्य: जुइ बलय् बिदन जुइफुगु कारण प्यन्हू तक्क
 पिहां जुइ मज्यू, पित छवइ मखु । मिजं तयत् थिइ धका: लि चिला: जुइ,
 मिजंतसय् मिस्तयत् थिइ मखु । थुगु ताखय् मिस्तय् शारीरिक कमजोर
 जुइ, इयातु क्यातु ज्या याये मज्यूगु जुया: थिइ मत्य:ह्याय् सिनं थ्यूगु
 नयेभज्यू ल: त्वने मज्यूगु याणा त:गु डु । थिइ मत्य: जूह्यनं थिइ धका छखे
 लाक्क चवना चवनी ।

छेय् बस्तु लहिना: तयेमा: मनूयात ममिक: वइगु बस्तु पाखे फाला
 बनी धका: सुकुभत्त, मंनतुलचा, दंयचा, हाकु मैना, तीतु चाखुरा, बटाई
 थे ज्यापि अंग: पंछी लहिना: इयाले पिने त्वाना:सिंइ पंज: खाया न्ह्याय्
 पुइक हायेका तइ । मनूत अंग: पंछीया पंज: ज्वना: जात्राया मनूतय् हुल
 मुलय् हायेके हया चवनी । गुलिस्थां भ्यारा व ग्वंग: लहिना: बाहालय्
 बाहालय् हया: त्वाकी, गुलि स्थां बताई त्वाकी । अंग: लहीपि मनूतय्
 पंचलय् तुइक कापतं भुना: चिना तइ । स्वखिन मनूतय् पंजलय् सिंखवा:
 याना बहया च तया: ज्वना: वनेगु याना तइ ।

दलूचाय् सिख: घाना: सैइयालं पिने चलुलय् खाना: ल्हातं ह्याये
 दयेका तइ । दलू धयागु सुर्छ: याना: प्रकाश फैलय् जुयाचवंगु याना:
 छचाखिलं मिस्था: बुट्टा पिकया: निखे मिमल: जुका तइगु कलां जा: ।

निभा: बितकि दलूचाय् मत तथा: च्याका तइ । सँझ्यासं पिने दलूचाय्
मत च्याना च्वनीगु सुर्छ: लुया: प्रकाश फेले जुया: च्वेथे जुया लेंजुवा:
तय्त मत ख: । छ:या जात्रा याना: हइ वन्य् सँझ्यालें छ:यात कीग: व्हला:
ल्हा: भाग्याना: मत बिया. दलूचाय् तइ ।

बंगल्य् भौ वालं निभा:या ज: कया तइ । भौ वालं फय् दुहां बया:
भौध्वालें पिहां वनीगु याना तइ । बंग: निद्या या छद्या याना: तइगु
ज्याछिं । चाया नित्वा: भुतु पच्छिम स्व: । भिंगु इलय् लाका: अप्पा तथा:
स्वना: पुज्याना: भुतु दनी । भुतु ववस्वयेकी मखु । ह्यन्हुमा जा थुइत जक
ह्यप्पा चाया भुतु वव स्वकी । चाया भुतु थ: स्वका नं दनी मखु । दूव्यंकेत
आति दायेकेत मूलुखा ह्य:ने कचि अप्पा स्वपाया भुतु थ: स्वकी । आति
दायेका: खुसिइ ज्वना वना आति कया: स्व:ल्हुया: वयंकी । भुतु दने धुंकूगु
थुनिइ मखु । छेंया हामा सित दायेवं जय: दूव्यंकि कुन्हु फुक्क थुना: छवासय्
वां छवयेके छवइ ।

भनूतय् छेंय् बंगल्य् वाकू जा: । नयेत दु:ख मजू । नेपा:या मू
बालि वा ख: । वा पिना: वा लया: दचिछ नयेत वा कू थनी । योमरी पुन्हि
कुन्हु फुक्क सिया छेंय् योमरी स्वना. वाकू पुज्याना: योमरि नया: नख:
हनी ।^{१०} योमरि पुन्हि कुन्हु गुथि न्यायेके मा:गु आपालं दु । इलय् ब्यलय्
नख: चख:त हनी । छलय् ल: जायेका तइ । जा नया: जासि केसि सिला:
मपुइका जानयेगु भु सिला: धंका: भुतु इलातइ । मनूत फुक्क समान । फुक्क
सिया छेंय् चाया भुतु लुंया मखु धाइ । भौवालं पिने स्वये बलय् आगें छें,
छ:छें व देगात खने दु । देया छचाखेलं हाकुगु च्वापुगु खने दु, खुसित
नाग बिलि कया: ह्य्याना च्वंगु व स्व:स्व: थाय् बुई हरा भरा या प्राकृतिक
दृश्य खना: मनय् आनन्द, शीतल हाया पानी स्वच्छ वातावरणय् हुकें जुया
च्वेपि नेवा:त नेपा:या मूल आदिवासी ख: । थ:गु जाति हे फुक्कलीसनं
सुसंपन्न जुया: सभ्यता दुपि ख: । थ:गु धयागु मौलिकताया छगु हे संस्कृति,

छगूहे बाद्यवादन, छगूहे संगीत, छगूहे नृत्य, छगूहे लिपि, छगूहे नेवाः
 भाय् ल्हाइपि, छगूहे लवाइ-खवाइ, छगूहे पहःदुपि नेवाः तय्के सामूहिक
 बिचाः फुकसिगु भि याइपि मखुगु मत्यःगु गूब्लेहे मयाइपि समाज व गुथि
 चिना तइपि नेवाःत छः हे खः । मनूतय् खल्ला बल्ला जुइ बलय् व मनूला
 छः हे खः का घया चवनी ।

थाय्मापाः

ह्लय् पौ या तस्वानु स्वाहानय् स्वप्न थाहाँ कुहाँ जुइगु यानाः छें
 प्यतं यानाः दनाः भौवाः पिकयाः व भौप्वाः तयाः पल्लि चिनाः थाय्
 मा पाः थना तइगु, न्यात या भाव खः । उकि र्हू छेंय् पल्लि चिनाः अन
 इयाःया ल्याखं छगः बाय् छगूया मेगु अज्ज यानाः स्वंगः व न्यागः कलश
 थनी । कलशय् दाफवः स्वांमाया कच्चा तयाः चन्द्र सूर्य ध्वजा (धवाय्)
 ब्वयेकाः किसलि यात स्वत तयाः दयेकातःगु ह्याउँ छत्र कुइका व पताः
 ब्वयेका तइ । किसलिलय् जाकि दंकः थनाः ग्वः ग्वय् तयाः आजु अजिमा
 छःया रूप मि ह्वाना ह्वाना छ्वया च्वंगु दाफवः स्वां माया कच्चा थनाः
 छःया देगः यानाः स्वत दूगु छत्र किसलि यात कुइकाः निखेया ध्वजां चन्द्र
 सूर्य लुइकाः व पताः ब्वयेका तःगुलि छःयात बाछा लाया तःगु खः । पताः
 धयागु लःया छः नागराज खः ।

देगःत स्वत पौ चिनाः प्यत यानाः पल्लिइ च्वय् छगः स्वंगः व
 न्यागः यानाः लुं गज्ज छाया तःगु दु । छःया गज्ज धयागु सिह्लःमू याना
 तइ । सिह्लःमुलिइ मि च्याःगु बुट्टा यानाः ह्लय्त्तं तयाः ग्वःचा लुइका
 तइ । सिह्लः मू धयागु कलश खः । लुं गज्जलिइ मि ह्वाना ह्वाना छ्वयाः

बिभिन्न रूप पिहीं वया चवंगु दापवः स्वां माया कच्चा थे बट्टा पिकयाः स्वत
तयाः सुवर्ण छत्रं कुइकाः सुवर्ण पताः ब्वयेका तइ । छःया गुलि देगलय्
गुलि बाहाः व बहि दुने सतः छेय् पल्लिइ चवय् देगः (सुवर्ण मन्दिर) यानाः
गजू छाया तःगु दु ।

जुजु धयाह्य त्रिलोकया पति छः । “देश बलि बिधि”^५ धयागु
पूजा ध्यासफुतिइ जुजुयात ग्राजु छः धयाः बलि बीगु चवया तःगु दु । जुजु
थःगु दे, थःगु देया भूभाग किट्टिइ क्वय् पाताः (पाताल) व चवय् स्वर्ग
थ्व स्वंगू भागया पति छः । थ्व स्वंगू भाग यात त्रिलोक धया वया चवंगु
दु । मोहनी सिल्लः फये बलय् “त्रिलोक मोहन”, घकाः साधना याइगु थ्वहे
स्वंगू लोक छः । उकि ह्लापा जुजुपि लुं गजू तयाः त्रिलोकया स्वत दूगू
सुवर्ण छत्रं कुइकाः राजकाज यानाः स्वंगू लोकय् भि यानाः चवनी । भि
याइह्य भि^६ छःयात मनूतसयं “छत्रपति महाराजा” धया म्हुतुइ प्यारा
त्यःसुका भाग्यानाः चवनी । छःयात धाःमा जात्रा याइबलय् लुं गजू दूगू
छतया छत्रं जक कुइकाः हइ ।

सिकःमितय् नं पल्लिइ चवय् कलशय् छः पुज्यानाः योमरि त्वहंचा
मरि ह्वलाः चतां मरि ब्वयेकी । छेया नायः व नकिं पिने पाखा क्वय् चवनाः
कलशया लः लुइगुलि स्वः ल्हुयाः लः फयाः हयाः छे छळां हाः हाः याई ।
भौमचा, ह्ययाय्मचा, मिनामचा व थःथिति खलः पाखें पल्लिइ न्हून्हूगु
पसि ब्वयेकी । पल्लिइ चवय् पसि ब्वयेकल धायेवं भूत पिशाच त पसि
गायेकाः छेय् दुहां वइ मखु धाइ । फुसिल्यः अजिमा छःया प्याखेंनय् ग्राजु
छः जुइह्य मनूहिले माल धायेवं अन गामय् सुनं मिज्याके ग्राजु छः दुपिउँ
वइ । अले वहे मनूयात हयाः ग्राजुछः यायेगु थिति छ्यला वया चवंगु
दु । ग्राजुछः ज्याः नायः जूगु तसताय् दे भ्वय् न्यायेकाः नके माःगु ज्याः
चवन खनी । ग्राजु छः जुइ ह्यापि मनूतय्के छः दुपिउँ वइ घकाः छेनं पिहीं
मवेसे इयाः इयालय् मितय् पसि खायाः चवनी । थथे पसि खाया तलकि

पसिं गायिकाः छेयं छः दुर्हा वदमखु । छः प्याखेत हइबल्य् छः तय्त पसिं
गाइ धकाः सुयां छेय् पसिं पाना तःगु दु धकाः छः खलःया मनूत न्ह्यःन्ह्यः
वयाः स्वः वइ । मनूत नं पसिं गायिकाः जुइ मखु ।

न्यतमरु अजिमा छःया झिनिदेंया प्याखें पिदने त्यल कि मू छः
जुयाः च्वेपि सुं छह्य् सिके अजिमा, छः दुपिनाः अजिमा छः थाय् बुने वयाः
न्ह्यःने थसः पाना च्वनी । अले मनूतस्य् अजिमा छःया प्याखें पिदनीन
धकाः सीकी । छेय् पसिं व्वयेकीगु आगं छः, छः छेय् व देगः देगल्य् त्वा
नाः सिइ ममि चि तयाः इवः इवः थनातइ । थथे छः छः थाय् ममि चि
तयाः तल धायेवें छःत पिहावनी मखु धाइ । मनूत पल्लिइ च्वय् गजुलिइ
स्वयाः छः वशंम याइ ।

छेया व्वनिसें मि ह्वाना ह्वाना छवया च्वंगु यानाः छिना तःगु अप्पा
अंगल्य् इवः इवः तयाः मिया उवाला पिहा वया च्वंगु यानाः च्वय् पल्लिइ
छाय्पा इवः इवः तयाः भौवाः पिकयाः फौ प्वाः तयाः थाय्मा च्वय् जुचिछइ
मि छवयाः वनाः च्वंगु यानाः छिनातःगु थाय्मापाः थना तःगु पो निखे
पाखे भेसें लुयाः बास्तु कलां जाया च्वंगु छेया रूप मि ह्वानाः ह्वानाः छवयाः
वना च्वंगु छः । मि छवयाः वन धायेवें खड्गया रूप धारण याइ । आगं छे,
छः छे व देगःत थथेहे यानाः वनाः कुं कुन्य् ह्लाकाः (ह्लाःयात ह्लाकाः मि
छवयाः वना च्वंगु यानाः छिना तःगु अप्पा) पिकयाः, भौ वाः व भौ प्वाः
तयाः पल्लि चिनाः थाय्मापाः थनाः मि ह्वाना ह्वाना छवया खड्गया
रूप धारण याःगु पल्लिइ च्वय् थाय्मापाः थना तःगु लिइ लुं गजू छायाः
खड्गया रूप्य् मि छवयाः च्वंगु यानाः तःगु दु ।

पल्लिइ भौवाःयात सुर्छः, भौ प्वाःयात चन्द्रमा यानाः लुइकाः अनं
च्वय् जुचिछइ मि छवयाः वनाः च्वंगु थाय्मापाः व कुंपाः थनाः तःगु छे
गपाय् जाः धयागुलि तान्निक्ता दुसुला च्वंगु दु । पल्लिइ च्वय् पाखे छे

(खड्ग) या चवः व क्वय् पाखे प्वः खः । खड्ग धनाः ज्वाला थिना च्वंगु छेत दक्षिण स्वकाः दना तइगु निभाः यत्ताली । खड्गयात आजु अजिमा छःया अभिन्न अङ्ग भाःपियाः पुज्याना च्वंगु दु । आजु अजिमा छःया पौ-बाहालय्, किपाय् व मूर्तिइ मि ह्वाना ह्वाना छ्वयाः दना च्वंगु आजु अजिमा छःया रूप ब्रह्माण्ड खः । थथे जुयाः आजु अजिमा छःया छय्नेनय् चन्द्र सूर्य बाय् कर्वेचिया ख्वाःपाः लुङ्काः मि छ्वयाः दना च्वंगुय् ज्वाय् ज्वाय् फिकिपा छुका तःगु यानाः तइगुलिइ वा फय् वइ बलय् न् न्यानाः च्वय् स्वर्गतय् मि प्जालाक्क पिहाँ वयाः स्वाललल बंगू नाग बिलि काःगु यानाः तइ ।

म्ह्याय् मचायात लक्ष्मी छेयात गृहलक्ष्मी धया च्वनी । म्ह्याय् मचा-यात तःपाः लं फिकाः पुत्त चिकाः जाड दुगु सुरुवाः न्ह्याकाः तुतिइ ह्याउँक अलः तयेकाः समा याकाः ज्वाल ज्वालाथीक जरि हिनातःगु ह्याउँगु सचिका तथाः निपु सरबत हिनाः ह्याउँक सिह्लः तिकाः बाँ लाकाः तइ । लपातय् निखेलं च्वय् व सुरुवाःया निखे भ्वःताय् तुइक सन्जाप तथाः लनय् पुतु घाना तइगु व निपु सरबत हिना तइगु यात नाग नागिनी धाड । थथे धाय् बलय् म्ह्याय् मचायात निखे लंच्वःया सन्जाप नाग नागिनी निपा ह्लातय् चुरि न्ह्याकाः सुरुवाःया निखे भ्वःताया सन्जापया नाग नागिनी तुतिइ कल्लि न्ह्याकाः लंपा या गःतालय् सन्जापया नाग नागिनी गपतय् वदखायेकाः पुत्त गथः चिना तःगु नाग नागिनीया ख्वाः यानाः व अले समाः याकाः सरबत हिना तःगु नाग नागिनी कुइका छय्नेनय् तिसा तीका तःगु खः ।

म्ह्याय् मचा पय्नेन बिइ बलय् पालि बापा बापा ह्याउँक अलः पावाः, समाः याकाः, ह्याउँ सचिका तथाः निपु सरबत हिनाः लुं सिह्लः तिकाः बाँलाकी । अले मि ज्वाला ज्वाला थीगु तासया लं फिकाः, तासया हे जासा पुंकाः प्याखे अंगू िना अंगू, नाग नागिनीया सि ख्वाःया कल्लि मि ख्वाःया लुं चुरि न्ह्याकाः, नाग नागिनीया लुं सिह्लः माः वदखायेकाः

मिच्याः बुत्ताया तीकमा व नाग नागिनीं कुड्कातः गु तायः स्वखायेकी ।
छ्येनय् मिच्याः बुट्टा (वलं पौ बुट्टा) यानाः सुर्छः पवः तथाः चॅलुड्काः
शिरबन्दि तयेकाः व नाग नागिनीया निपाः न्यापु सिखः निखे छुकी बाय्
मि ज्वाला ज्वाला थिना च्वंगु यानाः लुंस्वां छुकाः सतफल
घाकाः बांलाकी ।

अले पयतुकाः आगं छः, आगं छःया अङ्ग देगु छः, सुर्छः, चन्द्रमा व
मानेयानातःपि इष्ट देवता यानाः स्वय् भाग तयेकी । म्हाय् मचायात
सिह्लः, धौ जाकि सिह्लः तिकाः जरि भरे यानातःगु सगुण्या गुणकेरा स्वां
ज्वाला ज्वाला थीक छुकी । फुक्कसित ताय् अबिर व स्वां बियाः म्हाय्
मचायात फुज्याकाः स्वय् कायेकी । बाःजुह्याय् सिनं नाग नागिनी यानाः
दयेकातःगु तुति बग्गी न्हाकी । सवर्जे नकाः कलंबव छवतयाः पुज्याकाः
इता छ प्वाय् च्याकाः तयेकाः छ्वासय् कलं वाके छवइ । बौम्हासिनं
ज्वाला न्हाय्कं व मां म्हासिनं सिह्लःमू बियाः ह्लाग्वय् (पुत स्वय्) काइ ।
म्हाय् मचायात ज्वाला ह्लाय्कं व सिह्लः मू बीगु धयागु सुर्छः व चन्द्रमा
लुड्कीगु खः । श्वहे रूपय् म्हाय्मचातय् बाराः पिकयाः छपा ह्लातय्
ज्वालाह्लाय्कं मेगु ह्लातय् सिह्लःमु ज्वंकाः सुर्छः व चन्द्रमा लुड्काः
स्थानया छः थाय् यंकाः पुज्याकाः भाग्याके यंकी । पाजुं थः भिना मचायात
लुकुं छिनाः लुखा पिने हयाः दुलिइतइ । तुति स्वय् बाता छगलय् कलश
तयाः गृह लक्ष्मीया रूप धारण याकाः म्हाय् मचायात पयनं बीगु नेवाः
संस्कृति खः ।

बाःजुह्यां लागयाह्य छःया न्हाःने मनूतय् वथुइ च्वनाः बाचाह्लाानाः
बौम्हासित धाइ “बनि निसे निखा छेया छखा जुल, छि छुं धन्दा कयादीम्वा,
छिह्य म्हाय् भौ मचा मखु, जिमि छेया गृहलक्ष्मी खः सन्तान वृद्धि जुयाः
कुल थामेयाइ” धकाः बिनित भाव याइ । त्वाजं पिसं स्वार्थलि पुड्काः
इ वधबिकाः निखे जःखः साम दान च्याकाः द्वारपाल यानाः तथाः चित्ताख

च्याकाः ववसः ल्यू ल्यू यंकाः मनूत लं स्वयाः वनी । मूलुखा न्ह्याने बॅथिलाः
 मुखूचा लानाः निखे जःखः यानाः त्वारिबाय घ्यो मत च्याकाः तयाः व
 कलशयात द्वार पाल यानाः थनातइ । भौमचायात बुलि वव कयाः थनी ।
 थुकिया रूप यानाः मूलुखा फुसय् आजु अजिमा व इम्हि दगुया भेगु अङ्ग
 स्वह्य व न्याह्य छत चवकाः, सूर्यः व चन्द्रमा लुया चवंगुया निखे
 त तःग्वय्ः निगः मिखा कंका मि ज्वालाया सिमा कच्चा यानाः ववय् पाखे
 निखे कलश थनाः द्वारपाल यानाः चवकातइ ।

कजिनिम्ह कुतलय् पूजा तयाः सुकुन्वा च्याकाः ज्वनावइ । भौ
 मचिया ह्लातय् लः हायेकाः बियाः सिल्लः, धौ जाकि सिल्लः वाला तिकी ।
 पूजा यानाः निखे जःखः मतय् व कलशय् पूज्याइ । भौ मचित् स्वकः सिल्लं
 लुयाः स्वकः ईकाः पःका सलिखय् मिइ कुंथना बलि पिइकाः निखे पाखे
 ह्लाः पालुकुचा बियाः नतुंकी । मां ताःचा ज्वंकाः नागया बासा लायाः
 बुचायेकीगुया लं बुछिइ लः हाय्काः यंकी । नाग धयाह्य लःया छः खः ।
 बंगलय् थतयंकाः तयाः काय्मचायात नापां पयतुइकी । मिजं पाखेया आगं
 छः, देगु छः, सूर्यः, चन्द्रमा व मे मेपि माने यानाः तइपि इष्ट देवता स्वेष्ट
 देवता तयत् ग्वय् भाग तयेका फुकि बाकि फुकसित ग्वय् बिइकाः स्वाकी ।
 न्हुह्य भौमचायात ग्वय् मस्वाकूतले मिजं पाखेया दाजु किजा फुकि बाकि
 पिसं छुकिसनं स्वाकी मखु । इष्टदेवता धाईपि लिपा माने यापि छःत खः ।

ह्लांकाः कलाःभातः निह्यं छह्य जुइगुया सहभोजन याकेत थाय्भू
 न्ह्य च्याकी । थाय्भुइ ज्योना लप्ते लायाः वव धासा ववयाः ववय् ज्वलं
 सकतां तयाः मरिता, सिसाफुसा ग्वाः मोसिप्वः लाम्रो, लागवः श्री, छ्ये,
 न्या, ला, अयलाः नापां थ्वे प्यताः तयाः धौ व दुरुया सति'तइ । थाय् भुइ
 चय्प्यता धासा तये माः धाइ । काय् मचायात थाय्भुइ च्वंगु छ्ये सगं ज्वलं
 कायेकाः भौ मचायात नापां निह्याय्सित वाग्याकाः नकिइ । छ्येसगं
 कायेकीगु तान्त्रिक मतं जीबबलि भोग खः । पचली आजु छः व लुंमरी

अजिमा छःया प्याखें पिदनेत पूजा यानाः छःतय्त जीब बलि भोग बीगुया पात्रखबला त्वंकी ! तान्त्रिक मतं पात्र खबलाय् छ्यें सगं ज्वलं चवनी । न्यतमर अजिमा छःया प्याखें पिदनी बलय् छः तय्त पात्र खबला त्वंकीगुया भ्याय्चा स्यानाः हि त्वंकी । जुजु रणवहादुर शाहजुं लाय्कूयाह्य हाथु छःया लुंया ख्वाःपाः छछाना तःगु सम्बन्धय् सुन्दरानन्द बज्राचार्यया “त्रितत्त्व सौन्दर्यगाथा” सफुतिइ हाथु छःयात थथे धयात गु वु “श्री रणबहादुर शाहबाट राखनु भैं भन्नु भया इन्द्र जात्राको शोभा बढाउना निमित्त मत्स्य मांस मदिरा मुद्रा मैथुन मकार पंचका आलो रगत धान्या भयंकर पनि न हुन्थे सौम्य रूप पनि न हुन्थे एस्ता मध्यम रूपका सुवर्णका शरभमुख नामा भैरवका निर्माण गर्दा भया”^३

जीबभोग बीगु जीबया त्रितत्त्व भोग बीगु छः । जीबया त्रितत्त्व धयागु “रक्त तत्त्व” “जीब तत्त्व” व मांस तत्त्व छः । छःयात जीब बलि भोग बिइबलय् जीबया गःकियाः हि पिकियाः म्वांहि त्वंकी । अले गःपः त्वाह्लानाः सास छ्वया बिइ, अनं गःपःया ला घेनाः छःयात छाइ । थुकिया अभिप्राय त्रितत्त्व भोग बीगु छः । छ्यें सगं कायेबलय् बलि रूप छ्यें सगंया ‘त्रितत्त्व’ कायेगुया स्वकः वान्याना नयेगु याना च्वंगु वु । ह्लापां वान्याना नयेगु जीबया प्रतीक छ्यें सगंया गःकियाः “रक्त तत्त्व” कायेगु छः । निकः खुसि वान्याना नयेगु “जीब तत्त्व” कायेगु छः । स्वकः खुसि वान्याना नयेगु “मांस तत्त्व” बली भोग कायेगु छः । छःयात जीब बलि भोग बिइबलय् नं जीवया “त्रितत्त्व” भोग बिया च्वंगु वु । छाय् धाःसा ह्लापा जीबया गःकियाः हि पिकिया छःयात म्वां हि म्हुकी, अले हाकनं गःकियाः त्वाह्लानाः सास छ्वयाबिइ, अनलि गःपःया ला घेनाः छःयात छाइ । थुकिया अर्थ “त्रितत्त्व” भोग ब्यूगु छः । ह्लापां गःकियाः म्वाः हि म्हुकूगु जीवया “रक्त तत्त्व” बलि भोग ब्यूगु छः, हानं गःकियाः गःपः त्वाह्लानाः सासः छ्वःगु जीवया “जीब तत्त्व” बलि भोग ब्यूगु छः, अनलि ला घेनाः छाःगु जीवया “मांस तत्त्व” बलि ब्यूगु छः ।

न्हू भौमचा दुचायेकीः ह्वकी बलय् काय् मचां थाय्भुइ चवंगु छ्ये
 सगं ज्वलं वयाः नइगु छः प्याखेनय् छः तय्सं प्वःसः काइगुया रूप खः ।
 ह्वीपा काय् मचां छ्ये सगं वान्याः गुः छः प्याखेनय् ग्राजु छःनं फे बाय्
 दुगुया गः किइगु खः । अनलि भौ मचाया ह्वीतय् तयाः बियाः वान्याकाः
 नके ब्यूगु ग्राजुछःनं अजिमा छःयात हि त्वंके ब्यूगु खः । अले हानं काय्
 मचाया ह्वीतय् लः ह्वीके बियाः छ्ये सगं वान्याकाः नके दिइ बलय् अजिमा
 छःनं हि त्वने धुंका ग्राजुछःयात हि त्वंके ब्यूथे जुइ । मनूतय् वा स्याचुपिया
 रूप खः । छ्ये सगं वान्यायेगु स्याचुपि कीगु खः । ग्राजु अजिमा छःया
 भुतुं ग्यानापुसे च्वंक धंवा पिहाँ वयाच्वंगु रूप स्याचुपि खः । ग्राजु अजिमा
 छःतसंय् छः प्याखेनय् प्वःसः काइ बलय् खा हेंय् जूसं वाँ हें ग्याना
 हि त्वनी । दुगु, फे, व भ्येय् प्वःसः काइबलय् धंवा रूप स्याचुपि गः कियाः
 हि त्वनी । उकि छ्येसगं कायेबलय् स्थकः वान्यानाः नयेमाः, मनयेगुया
 अर्थ सरु । छ्येसगं काय्के धुंकाः निहय्सितं थाय्भू नकी । थाय्भू
 ततःजिगु ज्याखंय् नकी । अले आचाःजु जोशी व गुरु पुरेतपिसं छप्वाः
 भुतुं आगं छः, देगुछःया ना कयाः शिलः व्वनाः सन्तान वृद्धि जुयाः कुल
 थामय् जुइमाः धकाः सुवाः बियाः ताय् जाकि स्वां अबोर ह्वीलाः फुक्क
 सिनं पुजयाकी ।

म्हाय्मचा पित बियाः प्यन्हु कुन्हु ल्वाः स्वः वनाः न्हूह जिलाजं
 दुचायेकी । न्हूह जिलाजं ह्वापां दुहां वइह जुयाः मुकुन्दा च्याकाः लेय् मतं
 वयनाः व्वना हयाः पिखा लखू पिने तयाः बलि पिइकाः छेय् दुचायेकी ।
 ससः खलः पाखेया आगंछः देगुछः सूर्यः चन्द्रमा व माने यानाः तःपि
 इष्ट देवता तय्त गवय् शाग तयेकाः थःथिति फुक्कसित गवय् बिइकाः ससः
 खलखय् स्वाकी । गूहलक्ष्मी छेय् बास यानाः छ्ये व्वछुनाः शिर शोभा
 बाँलाकाः जुइगु नेवाः तय् छे चिचीजा यानाः छ्ये व्वछुइमाःगु यानाः तइ ।
 मनूतय् धलिमय् छ्ये हात धायेवें थस्वयाः जुइमाः, छ्ये व्वछुनाः
 जुः धाइ ।

यथे जुया छे दनी बल्य् जग्य् कलश तयाः-गृहलक्ष्मीया रूप याइ,
 मि ज्वाला ज्वाला थिना चवंगु यानाः छिनातःगु दे चि अप्पा अंगल्य् इवः
 इवः यानाः बास्तु कलां जायेकीगू छेयात तासया वसतं पुंकाः सिंह व सिंहिनीं
 बुट्टाया काष्ठकलां जायेकीगू ह्य ह्य तिसा तीकाः बां लाका तःगु ख. ।
 चवय् निखे पाखे पाखा पिकयाः पाखा जुचिछइं मि च्याः बुट्टा (बल पौ)
 या म्हुतः पौ ताना तःगु लि छयेनय् शिरबन्दिया बाला यानाः अले मूसित
 निखे भेसे लुइकाः आंयपा इवः इवः लायाः मूसिया सि खवाः पाचात खने
 दयेकाः तःगुलि निखेया न्यापु सिखःया नाग नागिनी यानाः व पल्लि चिइ
 कुन्हु पल्लि चिनाः कलश थनाः पताः ब्वयेकीगू शिरबन्दिया चंबालाया
 अर्थ भाव खः। आगं छेय्, छः छेय् व देगः देगल्य् लुं पौ चिनाः पौ जुचिछइ
 लुं या बलें पौ तानाः पल्लिइ द्येने मूसिया इवः इवः भू भू थकया नाग
 नागिनी यानाः सि खवाः पाचात तयाः लुं गजू छानाः लुंया पताः ब्वयेका
 तःगु छःया छ्येमय् चंबाला लुइकाः शिरबन्दि तयकाः न्यापु सिखःया
 तिसा तीका तःगु खः । मूलुखा ववय् ह्याउंक बेंथिलाः तुतिइ अलः पाकाःगु
 व मूलुखा फुसय् ह्याउंक सिल्लः तिकाः पुज्यानाः तइ ।

छ्याः, कर्वे, बेताः, व बेंय् लुइम्हासित छेया भुज्या धाइ । आजु
 अजिमा छःथाय् थुमित छःया गण यानातइ । छ्याःनं म्मे लुयाः न्ह्यःने
 इवातां दना चर्वेवइ, द्येना चर्वेपिन्त कुचु कुचु नकः वयेयः, बंगल्य् त्याइप्रा
 त्याइप्रा पुला सनाचवनी, स्वाहानय् सः वयेकाः थाहाँ कुहाँ जुइ, निभा छः
 बित्तिक पल्लिइ चवय् चवनाः छ्ये छगः जक खने दयेकाः चागःचा तुरु तुरु
 कयेकाः छ्याः यानाः चर्वेवइ धाइ । कर्वे धयाह्य छे कर्वे जुइ, छे ववय्
 वयाः हाः वइ, द्येना चर्वे पिनिगु तुति साः वयेयः । बेताः धयाह्य सुं वःथे
 लापाक्क लापाक्क ग्याक्क जुइ, गुब्ले गुब्ले जुइ बल्य् ध्वदुल धायेवें सुनां
 दाः सुनां दाः जुइक न्यतालय् च्याराक्क धायेक दायाः थकी धाइ । छेय्
 सिखः पयाँचा मखंपि सुं दइमखु । इलय् ब्यलय् सिखः पयाँचा पिहाँ वया
 चवनी । मनूत सिखः पयाँचा खनाः ग्याः । सिखः पयाँचा खनाः ग्याये

स्वाः, छेया भुज्याः खः, छु याइखु, धुपाय् छपु कयाः च्याकाः बिलकि
वया माः थाय् वनी धकाः सिजपिसं धया चवनी । थाही कुहीं जुइ बलय्
छेया भुज्या धवधुयाः स्वाहानय् छपु ध्वारारारा धायेक कुतुं वनेयः, बिनाबी
धयाः जुइमाः, लं चिला बिइ धाइ । स्वाहानय् कुतुं वं सानं छूनं जुइ मखु,
स्याः थाय् व्व व्व स्यानाः बिल, गनं छयंगु चवतुसाः इनं पानाः व्व व्व
स्यानाः बिल धायेवं याउँया वं । छः धवधुल कि छुं स्वायेकं ल्लवय् वयाः
मफुथे जुइ । कयंथाय् 'छः धवधुल, छः नापलात जाकि कयाः पिइकाः
पल्लिइ ह्वला ब्यू' धकाः जोशीं धयाहइ ।

छेय् मनूत म च्वेसे खालि, तइमखु । मनूत च्वं मन्त धायेवं छेय्
पाकन भ्वाथः जयाः दुना वनी । मनूत छेय् चवनाः मुचुकुचु यानाः स्यं थाय्
भिकाः चवनी । ह्लि ह्लि छेयात छः पुज्यानाः बःह्लि मतं बिइ मा । छःयात
पुमज्यानाः मत मबिल धाःसा छेया लछिण वनी, छेया भुज्यातनं तना वनी।

गृह लक्ष्मी

छेया स्वरूप मि ह्वाना ह्वाना छ्वयाः खड्ग धारण यानाः च्वंगु लिइ
मूलुखा, लुखा श्याः छुना तःगु व देगल्य् संलुखा व छः श्याः त छुनाः तःगु,
आजू अजिमा छःया मूर्तिइ मि ह्वाना ह्वाना छ्वयाः दना च्वंगु छःया रूप
खः । छः गाल्य् त्वहं पौलय् व अंगलय् बाला प्वाःयात खड्ग यानाः छ त
स्वना तःगु दु । अथे हे छःया देगः दनाः छःया मूलुखा व लुछाय् खोपाः
तयाः लुं गजू छानाः सिंह ध्वजा, चन्द्र सूर्य ध्वजा, तयाः बाय् छःयात
छुन छुं छायाः त्वबं पौलय् दातातय् मूर्ति तयाः नां कयाः छः छः थाय्
कीर्ति तया तःगु दु ।

छैय् मूलुखा छदुवाः छुनाः छपाः इयाः यानाः बैंगल्य् छै कः
 पिकयाः प्यत जायेकाः पल्लि चिनाः तःगु छैया रूप छ्यै छगः छगः यानाः
 प्यत चिनाः गजू लुइकाः तःह्य अजिमा छःया मूलुखा छदुवाः छुनाः वया
 निखे छपाः छपाः यानाः निपाः तिक्किइयाः तयाः स्वदुवाः याना स्वपाः
 इयाः छुनाः बैंगल्य् छै कवः स्वकवः पिकयाः प्यत जायेकाः पल्लि चिनाः
 तःगु छैया रूप छ्यै स्वंगः स्वंगः यानाः प्यत चिनाः गजू लुइकाः तःह्य
 अजिमा छःया व मूलुखा छदुवाः छुनाः निखे छपाः छपाः तिक्किइयाः तयाः
 व अले मेगु छदुवाः छदुवाः निदुवाः लुखा तयाः न्यादुवाः यानाः न्यापाः
 न्यापाः इयाः बैंगल्य् छैकवः न्याकवः पिकयाः प्यत जायेकाः पल्लि चिनाः
 तःगु छैया रूप छ्यै न्यागः न्यागः यानाः प्यत चिना गजू लुइका तःह्य
 अजिमा छःया रूप खः । थुज्वःपि अजिमा छ यात आगं छः, मां लक्ष्मी
 अजिमा छः व गृह लक्ष्मी धाइ ।

आगं छः घाइपि थःथः कुलया छः खः । उकिं नेवाःतय् कुल छैया
 महस्व तयाः मिजै छःयात आजु व मिसा छःयात अजिमा घया चवनी ।
 फुकक सिया थःथः आगं छै दु । आगं छै धयागु आगं खलःतय् लागि दना
 तःगु कुलया सतः खः । आगं छैय् आगं छःया जीबित रूप मिसा मचा छःया
 नां तइ । छःया नां तःह्य मिसा मचाइत छःमै घया च्वंगु दु । जुजुपिनि आगं
 छःतः जुमाजु छः खः । जुजु पिनि अभिलेखय् तःजु माजु छःयात इष्टदेवता
 स्वेष्ट देवता घयातःगु दु । लाय्कू याह्य छः मैयात छः मयजु गुलिस्यां
 कुमारी घया चदन । संस्कृत भाषं मिसा मचाइत कुमारी धाइगुलि थन
 छः मैयात कुमारी धा गु खः । छः मैयात छैया रूप यानाः ह्याउंगु जामा व
 पुतूलं फिकाः तइ । सि खवाःया कल्लि न्ह्याकाः, पालि बापा बापा ह्याउंक
 अलः पाकाः समाः याकाः थसपः चिनाः कपाः छगलं ह्याउंक सिह्लः पाकाः
 मिखाय् अजः उइकाः खज्ग चवःया बाला मिखा थस्वकाः तिकाः बांलाका
 तइ । छः मैयात थसपः हिना तइगु गजूया रूप खः । आगं खलःत आगं
 छैय् वयाः आग छःया पूजा यानाः छः मैदा पूजा याइ ।

बुद्धि व भिगु ह्यागु ज्याख्य पूजा जुइबल्य सुया पूजा जुइगु छः
 वइत पयतुकाः सुकुन्दाय मत् च्याकाः तइ । छे धना च्वंगु खङ्गया प्रतीक्य
 पाःचा लप्ते छपाः च्वय् स्वकाः बॅय् लाई । भिगुज्याय् पूर्व बाय् पश्चिम
 स्वयेमाः । पूर्व बाय् पश्चिम स्वकाः पयतुइकाः वया न्ह्याने पाःचा लप्ते
 लायेबल्य च्वय् स्वकेगु जुइ । पूर्व स्वकाः पयतुइकल धाःसा लपतेयात खवय्,
 पश्चिम स्वकाः पयतुकल धाःसा जवय् स्वकेमाः । छाय्धाःसा उत्तर पाखे
 च्वय् व दक्षिण पाखे क्वय् छः । छने बल्य नं छ्ये च्वय् तुति क्वय् लके
 मत्यः, छ्याकं त्यः वड कर्वेचा वयाः तुति साःवइ धया च्वनी । छ्याकं तुति
 ज्वनाः सालाः छ्ये क्वय् तुति च्वय् याना थकल, छ्याकं त्यः वल धाइपि
 मनूत दु । अथेहे धलि लायाः (धलि फाङ्गा यानाः) छने मत्यःनं धायेगु
 याः । थथे धाइगु द्यंगू व द्यनेगु मिले मजू धागु छः ।

अनंलि कुतः थिइकाः भाग्याकी । कुतलय् चन्द्र सूर्यया धीपति बाय्
 धीग्वः तथा लुइका भाग्याकी । अले पूजा मसीधयेकं कुतः बॅय्
 तइमखु । सुकुन्दाय् व पाःचालप्तेय् नी लखं लुयाः सुकुन्दाय् सिह्लः तिकाः
 पाःचा लप्तेय् छपताः स्वपताः बाय् न्यापताः सिह्ल तिकाः आगंछःया पूजा
 याइ । अले पूजा याःह्यसित सिह्लः धीजाकि सिह्लः तिकाः छ्यन्य स्वां
 छुकी । धुपाय् व इताः च्याकाः क्यनाः छ.थाय् तइ । धौ जाकि सिह्लः व
 स्वां बियाः सुकुन्दाय् आगंछः व देगुछः पूज्याकाः गृहलक्ष्मी धयाः धलिमय्
 छेयात पूज्याकी । छःया पूजा जुइबल्य जीबबलि भोग बी, मनूया पूजा
 जुइ बल्य जीबबलि भोगया प्रतीक छ्ये सगं बी । छ्ये सगं बिइत छ्ये बाता
 व अन्ति ज्वनाः नापा तथाः ह्लातं थिइकाः भाग्याकाः ओ, न्या, ला, छ्ये
 छकु छकु कया अन्तिइ क्वफानाः अय्लाख्य आत्मबिम्ब रूपया हवाः
 स्वकी । छ्ये बाता मेहाय्सित ज्वंकाः छ्ये, न्या, ला, व ओ छकु छकु कयाः
 अय्लाख्य थुनाः छःतय्त् छाइ । छ्ये सगं बियाः छ्ये बाता भाग्याका वय्
 तइ । सगं बिइ मसिधयेकं छ्येबाता बॅय् तइ मखु । मेमेपि फुक्कसित नं

धोजाकि सिद्धः तिकाः छयें सगं बी । थुकिया रूप्य् छःथाय् जीवबलि भोग
बिइत बाहाँयात मू हायेकी, अले ह्यय् तथाः छये सुइ लिउने निपाः तुति
मेहाय्सित ज्वंकाः गःकिइ, हि म्हुकाः लाछकू धेनाः छःथाय् छाइ अले
दक्खले लिपा सीकाः भू याइ ।

मनूतय् 'देखा कयाः गुरु' ब्युगु ध्यान व मुद्राया बिभिन्न रूप दुपि
छःया मूर्ति दयेकाः आगंछः धकाः आगं छैय् स्थापना याताः तइ । मूर्ति
धयागु ला छःया आवरण जक खः । छःतय् ह्लातय् पात्र खला फयेकाः
मुद्रा ज्याका तइ । आजु अजिमा छःया मूलूखाय् व इयाः इयालय् च्वय्
खौपातय् देवी पुराणय् उल्लेख जुया च्वंहा महिष मर्विनी (महिषासुर
स्याना च्वंहा शिचयापा ह्लाः दुह्य भगवती) यात त्यंगः गने छःया
मूलूखा च्वय् खौपातय् शिवपुराणयाह्य महाछःयात, खलय् जयबागीश्वरी
छःयात व थयेहे छः छःतय् ह्लातय् पात्र खला फयेकाः मुद्रा ज्याकातःगु
खनी । जय बागीश्वरी धयाह्य आखः सयेकीह्य अजिमा छः खः । मस्तय्त
आखः स्पनेत 'नमो बागीश्वराय' धकाः खलय् च्वयाः बागीश्वरी छः
धकाः अजिमा छःयात नमस्कार धायेकाः ज्वंकाः आखःखः ह्यसीकाः मेमेगु
आखःखः ह्यसीके बी । नेवाःतय् तान्त्रिक मर्ते पात्र खलाय् पंच मकार
च्वनी ।

जीव पंचतत्त्वया प्राणी खः । पृथ्वी, जल, वायु, आकाश व तेज थ्व
न्यातायात पंचतत्त्व धाइगु खः । पंचतत्त्वया तःधंगु रूप पंचमहाभूत खः ।
जीव जीवित जुइत थ्वहे पंचतत्त्व माः छःयात जीवित यायेतनं पंचतत्त्व माः ।
छः प्याखेनय् छःस्वःतय्के आजु अजिमा छः दुपिकी । छःत दुपिउं वयाः
जिगिजिगि खाइ । छःत प्याखे हुइ, पूजा फयाः प्वःसः काइ । बृंगछःया
वंशाबलिइ यक्षराजया काय्या प्रतीकात्मक जीवित रूप भंबः यात कताशय्
तथा हयाः बृंगछः स्थापना याःगु च्वयातःगु दु । तान्त्रिक बिधिया पूजा
जुइबलय् पंचतत्त्वया प्रतीक सह्यय् ज्वलंया स्याबजि (बजिनापं), हाहुमुस्या,

पालु, संन्या (छ्वय्ला) व अय्ला: (अय्ला:या अङ्गु श्वे) न्याता बाय् छ्ये
सगं ज्वलंया माय्ओ, छ्ये, छ्वय्ला, कुंन्या (जवं चा:तुइका तह), व
अय्ला: बाय् (श्वे) न्यातायात कया: थुनिया प्रतीकात्मक थापंयाना: छ:
यात थुपिहे तया: पंचमकार पूजा याना वइछवंगु दु ।

मनूत सहाय् तया: छ: छ:थाय् पूजा याइ । गुथि न्यायेका: छ: छ:
थाय् व देपूजा न्यायेका: छय: छयल्य् वया: पंचतत्त्वया पंचमकारया थापि,
अन्ति, व कुलिचा बाय् घाला स्यना: छ:या पूजा याना चवनीगु खना चवंगु
खं ख: । मनूत गुईमाजु (गुइश्वरी माजु) छ:या गालय् छ्येसगं ववफाना:
छ: पूजा याइ ।

वंधल्य् आजुछ:या त्यप, पचली आजु छ:या क्वं व छ:तय् जात्रां,
व्वया तइपि हाथु छ:या त्यप व क्वंचाय् पंच मकारया अय्ला: श्वे थना:
छ:यात पूज्याना तइ । वंधल्य् आजुछ:यात आकाश भैरब, हाथु छ: त्यप
व क्वं चित स्वच्छन्द भैरब घाइपि मनूत दु । आजु छ:या त्यप हाथु छ:या
त्यप व क्वंचाल प्दने मज्यू : गुइ माजु छ:या गा:सुत घायेवें मछु थे जुइ ।
छगु श्यासफूतिइ च्वयात गु थथे दु-

“सं ८२८ जेष्ठ शुक्ल: ॥ बको देस, श्री ३ आकाश भैरबया
महुतु नं दुहा वड व कष्टि हानं हाप्व: दयेका व चोड । निवन्हु तिलि व
स्यमका व पिकया व कुन ध्योश्वरस तिन्हु स्वन्हु च्वडा ।”^{१३} (मेदिनाबल
नेपाल भाग ४)

छ:या मूर्ति पूज्याये बले पात्र छ्वलाय् पंच मकार थना: पूजा याइ ।
छ:यात नं मचा छु व्यंका: सिसा पालु नका: जंक्व, चुडाकर्म याना:इहि
व बारा: तया: मनूतय्तथे कर्म खंकी । छ: छ:थाय् पात्र छ्वला तया: तइगु
लिइ पंचमकार थना: पूज्याना तइ । मनूत छ:थाय् वया: पात्र छ्वला
थना: पूजा याइ । छ:या पात्र छ्वला प्वंका: तये मज्यू धका: थना तइ ।

आगमय् थापि स्वनाः हाकु सिहः फयाः चःहे पूजा था पूजा याइ । मनूतय् दि मभिना चवन धायेवं आगमय् था पूजा याकी, आजु अजिमा छःथाय् पाथ याकी । थापं यायेगुयात मोहनि स्वनेगु व हाकु सिहः फयेगु-यात मोहनि फयेगु धाइ । थापं यानाः हाकु सिहः फयाः आगं छःथा पूजा यायेगु यात मोहनि पूजा धायेगु छः । मोहनि पूजा याये बलय् हि खुइमाः कित चबाहां ह्ये छगः सैं स्याये माः ।^{१५} वय् छकः आगंछःथा तःजिगु मोहनि पूजा याइ । थुगु मोहनिया तःजिगु पूजा याये लच्छि न्ह्यः चथाः कुन्हु मोहनि पूजाया सुचं बीगुया ल्याखं वःह्लि आगं छःयात सहाय् तयाः भव्य् ब्व छायाः पूज्याइ, भव्य् नइ । मनूत चथाः बलकि मोहनि त्यल, थनि लच्छि मानिका धाइ । चथाःयात ची धंगु मोहनि धायेगु याः । चथाः कुन्हु वा बलकि मोहनिइ नं वा वइ, मोहनि स्यनी, चथाः बाँलाक माने याये माः धाइ ।

ततःजिगु पूजा यायेत छुं दि न्ह्यः छःथाय् पूजा वनाः सुचं बीगु यानाः वइचवंगु दु । ग्वलदेशय् पाहाँचःहेया जात्रा न्ह्यन्हु न्ह्यः बछला माजु छःयात “चिपालु छायेगु पूजा”, खवपय् जात्रा न्ह्यः भैलः छःथा पूजा, थिमिइ बालकुमारी छःथा न्ह्यन्हु न्ह्यः “नितं पूजा”, पन्ज्रा, व सम्यक न्यायेकेत स्थंगुइ भगवान छःयात ग्वय् दां तयाः पूजा यानाः वइ चवंगु दु । थथे हे गुथि व दे पूजा न्यायेकेत प्यन्हुच्यान्हु न्ह्यः गुथि त्यल धकाः गुथिया मनूतय्त दे पूजा त्यल धकाः दे पूजा खलः तय्त छेय् ब्वनाः सःलहः यानाः पूजा छगू छवयाः भव्य् नकी बाय् चिपं थीकी ।

मोहनि पूजा जुइ छन्हु न्ह्यः बःह्लि छेय् फुक्क सिया छव्य्लाभू याइ । छव्य्लाभू दाये धुन कि पूजा सिमधःतल्ले पिने छेय् नइ मखु । उकि मोहनि बलय् भौमस्त थः छेय् चवनी मखु । थापं कुन्हु थापिलय् खड्ग चवयाः खड्गया बालाचवःयात न्हाय्, व चवःयात रहुतु यानाः निगः मिखा कंका मि ज्वालाया मिखा फुसि याइ । मिखाया दथुइ खड्गया बाला चवः

पिकयाः ज्वाला ज्वाला थिना च्वंगु याइ । छःलिधना च्वंगु अंगल्य् थर्थेहे
यानाः खङ्ग च्वयातःगु दइ । थापिल्य् पंच तत्वया अय्लाः, ह्याउँक थ्वे
व थ्वे थनाः छछा पातय् बाय् सलिख्य् सहाय् ज्वले नापा थ्ये सगं तइ ।
भिगु इलय् मूलुखा छदुवाःया छगः थापि बाय् मूलुखा व निखेया निपाः
तिकि इयाः नापां मूलुखा स्वदुवाया स्वंगः थापि बाय् मूलुखा मूलुखाया
निखे तिकि इयाः व निदुवाः लुखा नापां मूलुखा न्यादुवाःया न्यागः थापि
स्वनाः खङ्गया च्वः च्वय् पाखे व च्वः च्वय् पाखे स्वइगु यानाः खङ्गयात
दक्षिण स्वकाः लिधंकी । थापि च्वसं धौपति बाय् सिद्धः थनाः चन्द्र छवला
स्वनी । थापं यायेत नाग नागिनी यानाः केरा लपते लाइ बाय् नाग हिना
च्वंगुया च्छवया पेचा हिनाः तय्माः । च्छवयात कुशया त्वाय् धायेगु याः ।
मनुतय् थः थः लजगाया ज्याभः, जुजुया कुथिइ ज्या याइपिनि मसि थल,
पंकलम, थ्वं व सफू स्वनी । जुजु जयस्थिति मल्लया पालय् लाय्कुलिइ
भारदार पिनि खङ्ग स्वने हःगु गोपालराज बंशाबलिइ उल्लेख यानाः
तःगु थर्थे दु-

“सं ५०२ अशुनिशुद्धि अष्टमीन श्री श्री
जयस्थिति राज मल्ल देव प्रभु सन
स्मस्त एकशर भोरो पिनि चोक दुवोड
खण्ड स्वेएका ”१

खङ्ग स्वनाः चालं याःगु उल्लेख जुया च्वंगु ज्या सफूत ऐतिहासिक
प्रमाण त खः । १०

थापिल्य् ह्याउँ तुयुकापतं भुनाः आगंछःयात वसः पुंकी ।
थापिलिसे खङ्ग धंका तयेगु आगं छःयात ज्वाय् ज्वाय् किंकिपा छुकाः
तिसा तिकेगु व थापि च्वसं धौपति बाय् चन्द्र छवला स्वनेगु चन्द्र सूर्य लुकेइगु
खः । थुकथं आगं छःयात समाः ज्वलं तयाः बालाकाः तान्त्रिक बिधि थापि

पूजा याइ । अले खड्गसिद्धिया मन्त्र साधन यानाः खड्ग पूजा यानाः
 धौपतिइ पूजा याइ । सलि छगः कयाः उकिइ नीलखं हाः यानाः सिल्लः जाकि
 तिकाः स्वां छायाः जजंका ववखायेकाः आगं छःया शक्ति साधना यानाः
 भाग्यानाः मोहनि सिल्लः कयाः पूजा याइ । मनूत मोहनि स्यनिइ, मखुथे जुइ
 धकाः तःसकं ग्याः । सुयय् सहाय् नयाः बःह्लि कुलया दाजु किजा खलःत
 फुक्क नापं मुनाः कुल छि (कूछि) श्वय् नइ ।

कह्लय् कुन्हु स्याकु त्याकु (बलि बिये) धकाः आगंछःयात बलि पूजा
 याइ । बाहांयात पूजा यानाः सहाय् नकाः अयलाः व श्वं त्वंकी । जाकि,
 स्वां सिल्लः व नील कयाः बाहांया छ्यनय् हायेकाः पशु जन्मं मुक्त कयाः
 छः जुयाः फुक्क सिगु भि याइ धकाः मन्त्र बबनाः ह्लाय्पनय् स्वां पुइ ।
 पूजाया सफुतिइ च्यातःगु थथे दु-

“देवता बलि रूप स्त्वमेव त्वं प्राप्य हे पशो
 बिपत्ति नाशय क्षिप्रं सिद्धि रष्टौ प्रयच्छ मे ॥”^५

श्वया अर्थ खः बलि रूपय् वयाः छ छः जुह्वाहे पशु बिपत्ति नाश
 यानाः अष्ट सिद्धि व्यू । बाहां मू हाल कि भयन फाला वनाः फुक्कसिया
 भि जुइमा धकाः बाहांयात गःकियाः हि खुइ । मोहनि पूजा यायेगु थ्यासफु
 तिइ मोहनि पूजां त्रिलोकया प्राणीतय् भि जुइगु धया तःगु दु ।
 “कुमारी पूजा” धयागु छगु थ्या सफु तिइ पातालया प्राणीतय् जल चरि
 धयातःगु दु । बाहांया छ्यं छःथाय् स्वकाः तयाः छःया पूजा याइ । प्वांय्
 चिक्क इताः च्याकाः बाहांया छ्यंनय् तयाः च्याकी । मतय् पूजा यानाः
 सहाय् छायाः अयलाः व श्वं लुइ । सहाय्लय् चिला धकाः बाहांया गःपःया
 ला धेनाः तयाः छाइ ।

स्याकु त्याकु कुन्हु आगं छःयात भोग बिया धकाः थ्यासफुतिइ थथे
 उल्लेख याना तःगु दु-

“सम्बत ७६४ आश्विन शुक्ल ॥ प्रति पदा कुन्हु
नवरात्र स्वडा दिन ॥ श्वयानं खुन्हु यर राजाया
छय् सिडाव देव कोहा बिज्यातके मदया औ
श्री ३ तरेजुसकें तवदेव रसं दुगुह्यं १२६
स्याडा, त्रिशूल संमेशह्यं ४४ स्याक ...”

मेगु छगू थ्यासफुतिइ थथे उल्लेख बु—

“सं. ७६७ आश्विन शुद्धि ॥ पादु कुन्हु
नवरात्र स्वडा अष्टमी कुन्हुया
रात्रिसं खड्ग स्थापन याडा जुरो ॥
अष्टमी अन्तर वनका नवमी सं
भोग बिया” (मेदिया भल नेपाल ३ भाग)

आगंछःया कुभारी माजुया पूजा याइ । सुष्य सहाय् ब्वय् चिला
वालाः तयाः स्याकु त्याकुया सहाय्भू (सहाय् नयाः) यानाः बःह्लि ब्वय्
नइ । श्व तः जिगु मोहनिया पूजाय् आगंमय् हिखूह्य बाहाँया छय् छःथाय्
चाइके माः । छाय् धाःसा पूजा सीमघःनिगुलिं उकुन्हु आगंमय् हिखूह्य
बाहाँया छय्छा सीकाःभू याइमखु । सुष्य बाहाँया चिला तयाः सहाय्भू
यायेगु धयागु सीकाःभूया अङ्ग खः । उर्कि सहाय्भू याये बलय् बाहाँया
चिला तयेमाःगु खः ।

स्वन्हु कुन्हु आगंमय् पूजा यानाः चालं (स्वांक्व काइ) याइ ।
मोहनि फयातःगु सिह्ललय् बाँलागु लक्षण ब्यनीगु मोहनि सिह्लः ग्यनीगु
पूजा बाँलागु खः । थकार्लि आगं छःया सिह्लः धोपतिया धोजाकि सिह्लः
मोहनि फयातःगु हाकु सिह्लः तिनाः बाहाँया हि सिह्लः तिइ, स्वांकयाः
ह्याउंक् क्वखा क्वखाइ । बाहाँया छय्छात छः पुज्याइगुलिं हिसिह्लः तीमाःगु
खः । मोहनिया सिह्लः तिनाः मोहनि फयातःगु हाकुसिह्लः तिल धायेवं आगं
छःया देवत्व प्राप्त जुया सिद्धि दइ । थकार्लि छसिकथं फुक्कसित मोहनिया

सिद्धः तिकाः स्वां बी । फुक्कसिनं थापं यानातः गु पंचमकारया ह्ये सगं काइ ।
 अले थकारि आगंछःया खड्ग उवनाः “खड्गसिद्धि रस्तु” (मिजुइमा)
 धकाः फुक्कसित खड्ग भाग्याकी । मिजंत फुक्कसिनं खड्ग उवनाः पायाः
 वइ । लाय्कू छेया आगं छः तःजु माजु छःया पायाः पिहांवइ । छः छेया
 पायाः पिहां वइबलय् मनूत आजु अजिमा छःतय् वसतं फिनाः छः जुयाः
 जिगिजिगि खानाः वयाः थः थःगु लागाय् चाःहिला चवंगु दु ।

छः प्याखंनय् नासः छः थाय् थापि स्वनाः पूजा यानाः मोहनि सिद्धः
 फइ । “नृत्येश्वर” धयागु छगु पूजाध्या सफुतिइ “त्रिलोक मोहन” साधन
 यायेगु चवयातःगु थथे खः-

“यजमानस्य नृत्यसिद्धि फल लोकसं
 मोहनी साधन त्रिपुरा सुन्दरी देवी
 देव्यर्चन बिधौ तत्सर्वं विधि परिपूर्णमस्तु ॥”

पचली आजु छः, लुमरि अजिमा छः, न्यतरू अजिमा छः व मेमेपि
 आजु अजिमा छःतय् प्याखं पिदनेत छःतय्त नासःछःया मोहनि सिद्धः
 तिकाः पुज्याइ । छःतय्त खड्ग लःह्लानाः खड्गसिद्धि बीगु खड्ग उवनाः
 छःत जिगिजिगि खानाः पिदनी । अथहे छःया जात्राय् छःखः क्वबियाः
 जात्रा याना चवंगु दु ।

पायाः पिहां वइगु धयागु सामुहिक रूपय् खड्ग सिद्धि ब्यूवइगु
 खः । छेय् खड्ग सिद्धि कायेमखंपि मनूत पायाः स्वःवयाः पायाः छःया खड्ग
 भाग्यानाः खड्ग सिद्धि काइ, थथे खड्ग सिद्धि कायेमाः । छेय्गु लाकां
 न्ह्यानाः पायाः छःयात थिइ मज्यू पाले यः । मोहनिया चालं यानाः पायाः
 पिहां वयाः धकाः ध्यासफुतिइ उल्लेख याना तःगु थथे दु -

विजया दशमी टीकाका दिन काठमाडौंमा निस्केको खड्ग
को एक दृश्य ।

तस्वीर: नारीकाजी मर्कट

“सम्बत ८०० आश्विन शुक्ल ॥ दशमी

चारण याडा जुरो

बिगपूर्व याडा, पायात थहावया जुरो ॥१

(मेडिया भल नेपाल ३ भाग)

मेगु छगू थ्यासफुतिइ थथे उल्लेख दु-

सं. ८२७ आश्विन शुक्लः ॥ प्रतिपदास

नक्षरात्र स्वडा धनुलग्नस, तृतिया

वधि ध्वगुलि दस ॥ सप्तमी घटि

२१ प्रअष्टि वय्काव कुंभलग्नस

खण्ड स्वाडा ।

देव कोहा बिज्याका ॥ नवमी

घटि २६ बेतकाओ दशमी

वय्तुनुं मोन लग्नस चारन

याडा देव थाहा बिज्यातका चन्हस ५

मोहनि पूजा यायेगु थ्यासफुतिइ खड्गसिद्धि भय् नं फाला वनी,
शत्रु नाश जुयाः भि जुइ धया त.गु दु । छःया जात्रा जुया चवनी बलय् स्वंगु
लोकं छ त तवकं वयाः खड्गसिद्धि कयाः छःया जात्रा ब प्याखें स्वयाः
मोह जुया चवनीगु सिउँपिसं धया च्वंगु व उकिया दसित दु । गुं पुर्लिया
ज्यापु प्याखेंनय् प्याखें म्वःयात नासः छःया मोहनि सित्तः तिकलं कि नासः
छःया सिद्धि प्राप्त जुयाः (नासः छः दुपिउँ वयाः) नासलं ली । मनूत
आकर्षण जुयाः प्याखें हुइकियाय् म्वः म्वः जुइक स्वयाः झुमि यंकूपि थें
जुयाः चवनी । १०

बःह्लि भवय् नयाः (सीका भू) सी काइ । सीमाग नापं सीपु-
सा घकाः बाहाँया न्ह्यपु टकू टकू यासा तया बी । अले बाहाँया शेष बाकी
दनीगु छिप ववैय् मुनाः बाता छगलय् तयाः कलं छब्ब तयाः कीगः कयाः

पूज्यानाः इता छ्वांय् च्याकाः तयाः कलं गालय् कलं वाइ । कलं गालय् आजु अजिमा छः दइ । खिचातय्के आजु अजिमा छः दुपिनाः कलं वाये हःगु नः वइ । छःथाय् हि खुह्म बाह्या छ्येया सीकाम् यायेगु व कलं वायेगु धायेगु नेवाःतय् थः पहःगु तान्त्रिक मतं मांसाहुति महायज्ञ यायेगु छगूया मेगू अङ्ग खः । लागा लागाया कलं छः व लागाय् लागाय् भि याना चवनी । २३

पचिमलः कुन्हु पचली आजु छःया गालय् पंच मकारया अयलाः व थ्वे थनाः आजु छः क्वे थनाः पूजा याइ । थन क्वःने स्वाःया थकू जुजु खलकं महायज्ञ याइ । महायज्ञय् दुगुचा स्यानाः हि खुयाः ला छ्ये छ्ये फुक्क ला दुयाः लिपा छ्ये नापं दुयाः मांसाहुति माहायज्ञ याना च्वंगु दु । पाहांचःहे कुन्हु कंगय् कंग अजिमा छः, लुमरिइ लुमरि अजिमा छःथाय् बाला चःहे कुन्हु लुतिइ लुति अजिमा छःथाय् व मे मे थाय्या आजु अजिमा छःया पूजा यानाः म्ये छ्ये दुयाः मांसाहुति महायज्ञ याइ । थुमि त स्वह्म तःके धयाः जात्रा हे याना च्वंगु दु ।

थथे त तः धंपि तान्त्रिकतस्ये थःगु जुनि दनि बलय् हे ततः धंगु पूजा यानाः तन्त्र मन्त्रया सिद्धि थःगु पंचतत्त्वया भौतिक शरीर त्वःताः बाय् मदयेका छ्वयाः सिद्ध वनाः छः जुयाः त्रिलोकया भि याइ । वंघलय् आजु-छःयात ज्यापु तस्ये इमि आजु धयाः माने यानाः वया च्वंगु दु । इतिहास-कारतस्ये नं आजु छःयात जुजु यलम्बर धया च्वंगु दु । नरलय् महः बत्ताः छःयात ज्यापु ज्यापुनी व इमि मचा छः जुयाः सिद्ध वंगु धाइ । पचनी आजु छःयात मल्ल खलःतय् पूर्खाया आजु धका डा. कमल प्रकाश मल्लं च्वया दीगु दु । बन्धुदत्त आचार्य, जुजु नरेन्द्रदेव व ललित ज्यापुपि थः थःगु मन्त्रसिद्धि बुछःयाके दुबिना वंगू बुछःया बंशाबलिइ च्वया तःगु दु । बिज्यासः छःयात मखं छेय् छः बाज्या पिनि म्हाय् मचा धकाः हना च्वंगु दु । मनूत मभि जुइन धकाः छः छःथाय् पूज्या वइ छःया

हिउ बइ, छः भाग्या बइ ।

स्वन्तिइ लक्ष्मि छः पूजा यायेगु धयागु मोहनि पूजाया अङ्ग खः ।
धुकुतिइ लक्ष्मिपाः तिकाः पूजा याइ । लक्ष्मि छः पाः छगू प्रकारया धकि
खः । आगंमय् आगं छ.या प्रतीक स्वरूपया धकि चवयाः अंगलय् तयातइ ।
लक्ष्मिपातय् कलशया काउलि तयाः लक्ष्मिछःयात ज्वला र्हाय्क व सिल्लः
मू ज्वंकाः भौमचा छ्ये क्वछुनाः जुइगु शिरशोभा बांलाःका च्वेथे यानाः
चवयाः छयाः, बेताः व कुबेरयात गण यानातइ । ज्वालाह्वायक व सिल्लःमू
ज्वंसा याह्य लक्ष्मि छः गृहलक्ष्मि (आगं छः) खः ।

स्वन्तिबले फुककसित ह्यः पूजा यानाः छ्ये सगं बिइमाः । मूलुखा,
लुखा व इयाः क्वय् मन्दः चवयाः पूज्याइ । आगंमय् आगंछःयात ह्य पूजा
याइ । आगं खलःत आगंछःया छःमयजु (कुमारी) या म्हपूजा याःवइ ।
गृह लक्ष्मिया स्वरूप छे छ्वां पाल्चाय् मत तया ज्वाला ज्वाला थीक च्याकाः
मोहनिबलय् आगं छः पूज्यानाः मोहनि बलय् हिखूम्ह बाहुंया ला तयाः
पंचमकार स्वनाः लक्ष्मि छ.या पूजा यानाः ह्यपूजा दाइ, छ्ये सगं बिइ ।
फयां अले फक्क दक्क भव्यज्वलंया घासाता, मरिता लाग्रो लाग्वाः, ओ, ग्या,
छ्ये, छ्वय्ला, अय्ला व थ्वे तयाः ब्व छाइ ।

आगंछःयात ह्यपूजा मजायेकं सुयां ह्यपूजा याइ मखु । आगं छ.या
चापूजा जुइगु जुयाः बःह्लि ह्यपूजा यानाः जानये मज्जू धयाः फुककसिया
भव्य नइ । मोहनिया स्वां बिइमानिपि सुं दनिसा लक्ष्मिछःया स्वां नापा
बिइ । मोहनिया स्वां स्वन्तितक बिइ ज्यू, कायेज्यू । मनूतय् स्वन्तिया
नखत्या ब्वनाः म्हाय् मस्त, भिना मस्त ब जिलाजो पित्त लक्ष्मि छःया
स्वां मव्यू तल्ले मोहनि सीमधःनि धया चवनी ।

मि ह्वाना ह्वाना छ्वयाः दना चङ्गु बुट्टाया मूलुखा खड्गया रूप्य
अजिमा छः तयातःगु छःया तोलं खः । मूलुखाय् अजिमा छ. तयाः निखे

मिं मलःयात नाग बिलि कया म्ये च्वाल्ल लुङ्काः तङ्गु छःया मूलुखाय्
लुखाय् व तिकि इयाः इयाःया च्वय् खीपा तयातइ । तोर्लेनय् स्वयाः छः
ह्मसीकेगु खः । मिस्त सुथल्लापां दनाः छे छ्वां वसिबे पुनाः मूलुखा
क्वय् पुइ । मूलुखा क्वय् ह्माउंके सौचां बे इलाः न्ह्यःने भ्यलु पाः
छःथाय् इली । ख्वाः सिलाः मुनां मथीक लः कयाः वयाः मूलुखा फुसय्
छ्वाकाः (छःयात ख्वाः सिकाः) दुहाँ वनी । पूजा तयाः ज्वनावयाः
मूलुखाय् सिल्लः तिकाः पुजा यानाः न्ह्यःने भ्यलु पाः छःयात पुज्याइ । आगं
छःयात पुमज्याक पिने गनं छःयाके वने मज्यु धाइ । आगं छः तःधं ह्म छःखः
फुक्कस्यां माने याइ ।

जा बुकाः ह्मापालाक्क थकयाः आगंछःयात भौवालं पल्लिइ
तइ । नखःचखल्य ज्वरे जुक्व घासा त थकयाः आगं व्व तइ । आगं छःयात
लाःलाःथे याये मज्यु, आगं छःनं ज्वनी । मनूतय् छुं नयेत आगं छःयात बेय्
छाइ, लः जकं त्वनेत नं बेय् लः हायेकी । गुथि न्यायेकि बलय् नं छे व्व
व घः व्व तइ । घलय् लः जायेकाः तयाः घःव्व न्ह्यः च्याकाः तइ । घः व्व
धकाः माय् केलीगु घःयात नं न्ह्य च्याके गु याः । माय्केलीगु घःयात
छेया भुज्या नाग नागिनी भाः पियातःगु दु । बं छःया घःमालय् हिति मंगः
यानाः आजु छः पाः तयातइ । घःमा धयानु नाग यानाः छःयात बासा
लाया तःगु खः ।

निभाः बित कि भौवालं छःयात मत बिायाः दलूचाय् तइ । मनूत
दयं वनेत, सुथय् लासां दनाः वयेत आगंछः देगुछः, गुईंमाजु छः, तःजु
माजु छः, आजु अजिमा छःतय् नां कयाः बेय् यियाः भाग्याइ ।

मूलुखाय् पुज्यायेगु छगु आगंछःया पुजा यायेगु खः । मनूतय्
आगं छेया मूलुखाय् आगं छःयात पूज्यानाः वंगु दु । अथे हे मनूत पिने
गनं छःयाके वनि बलय् छःया लुखा मचाःसा लुखाय्सं छःयात पुजा यानाः
भाग्यानाः वनी । गुलि ला छःथाय् छे वुने दुहाँ मवेसे छःया

लुखाय् कीगः निगलं पूज्यानाः भाग्यानाः वनी । मनूत मूलुखा भाग्यानाः
 दुहाँ पिहाँ जुइ । मूलुखा भाग्यानाः जुइगुया अभिप्राय पिने छुं अप्रिय
 दुर्घटना मजुइमा घकाः खः । मूलुखा भाग्यानाः जुइगु भिं ।

देमिया छे

देधयागु देमि फुक्कसिया बास यायेगु छे खः । नेपाः देया न्हगु मूशहर
 कान्तिपुर महानगर खः । बंशाबलिइ चवयातः कथं जुजु गुणकाम देवं आगं
 छः मांलक्ष्मी अजिमा छः माने यानाः नेपाः देशय् फुक्कसिया भिं जुइगु या
 लागि मां लक्ष्मी अजिमा छः या खड्ग आकार वयेकाः कान्तिपुर महानगर
 नां छुनाः ये दे छ्यागु खः । ये दे यात खड्ग आकार वयेकेत थन पचली
 आजु छः यात जगे याना खड्गया निखे धारय् (बिस्तार रेखाय) पाक्व
 अजिमा, लुमरि अजिमा, फिक्व अजिमा, नै अजिमा, कंग अजिमा, लुति
 अजिमा, साह्या अजिमा व चन्द्रलखु अजिमा छः त स्वंगु खः । १८

कान्तिपुर महानगर (खड्ग) नेपाः देशय् दक्षिण स्वकाः छ्याना तः गु
 दु । कान्तिपुर महानगर ये देया क्वय् (खड्गया प्वः दिना च्वंगु) पाखे क्वः
 ने व च्वय् (खड्गया च्वः) पाखे थः ने धया च्वंगु दु । आगं छः मां लक्ष्मी
 अजिमा छः या खड्ग ज्वाला ज्वाला थिना च्वंगुया बंशाबलिइ आगं छः या
 लक्ष्मी अजिमा छः यात कान्तीश्वरी घकाः ये देया नां छुत । कान्तीश्वरी
 धाः गुया अर्थ मिया ज्वाला पिहाँ वया च्वंह्य अजिमा छः खः ।

पचली आजुद्यःयात दथुइ लाकाः छे पाखे नं अजिमा व मेखे पाखे फिक्व अजिमा स्वना तःगु धायेगु पचली आजु द्यः मूलुखा व अले निखेया अजिमा द्यःत छपाः छपाःया निपाः तिकि इयाः जुया नेपाः दे स्वपाः इयाःया देमित बास याना च्वंगु छे जुइ । अथे हे पचली आजु द्यःया हे आधार कयाः अन्नं चवय् स्वयाः वने बलय् दथुइ पचली आजु द्यः सांतिकि इयाः व निखेया तिकि इयाःत कंग (कंगमति) अजिमा व लुमरि अजिमा द्यः जुल । थनं चवय् पचली आजु द्यःया हे आधार कयाः छे स्वय् बलय् लुति अजिमा मेखे स्वय् बलय् पाक्व (पासिक्व) अजिमा धायेगु पचली आजु द्यः स्वपाः बाय् न्यापाः इयाः ह्वानाःया छपाः सँ इयाः व अले निखेया अजिमा द्यःत छपाः छपाःया निपाः न्हाय्कं इयाः (याक. इयाः) जुयाः स्वपाः इयाः जुल । थथे हे थनं चवय् पचली आजु द्यः यात कयाः निखे पाखे स्वये बलय् ल्ये दनि पि चन्द्र लखु अजिमा (राजदरबार दुने दुह्य) व साह्याः अजिमा (थबहि अजिमा) द्यःत बंगलय् छे कव स्वकवः जुयाः नेपाः दे तान्त्रिकतां जाया च्वंगु देमिया छे न्यात जाःया भाव खः । आजु अजिमा द्यःया किपा मि ह्वाना ह्वाना छवयाः दना च्वंगु फसँ छे पुया च्वनी । थथे जुयाः कान्तिपुर महानगर नामं न्हूदे छ्यायेत च्याह्य अजिमा द्यःत स्वने माःगु खः । आजु अजिमा द्यःत खुसि स्थिय् स्वनाः ख्याः, कवः, बेताः व ब्येलुइह्य (नाग) गण याना तःगु दु । थुपि च्याह्य अजिमा द्यःत तःकेहे खः ।

नेपाः कुमारीया दे खः । थुज्वःगु धापू न्यना तयागु दु, ह्वापा देशय् छुं सङ्कट जुल धाःसा आगमय् कुमारी माजुयाके जुजुपि सल्लाः याःवनी हँ । नेपाः कुमारीया राज्य जुयाः जुजु व प्रजापिसं आगं द्यःयात राज्येश्वरी “राजदेवी” व “मानेश्वरी” धया मानेयाना वइ च्वंगु दु । “कुब्जिका देवी” धयागु पूजा थ्यासफुतिइ आगं द्यःयात मानेश्वरी धया तःगु व मखंत्वालय् थकूलवःतय् आगं द्यः ताना बाहाःलय् लिच्छिविकालया अभिलेखय् थथे उल्लेख जुया च्वंगु दुः-

१. आषाढ कृष्ण सप्तम्याम् ...
२. राज परमेश्वर श्रीमान् देव राज्ये । ...
३.
४. २४

लायकुलिइ मोहन चुक्य जुजु प्रताप मल्लजुया सुवर्ण पत्रया अमि-
लेख्य तःजुमाजु छःयात धया तःगु थथे दुः-

॥ॐ स्वस्ति ॥ राजराजेश्वरी देवता
श्री श्री श्री तलेजुस प्रसादन नेपाल
भूपाल चूडामणि रविकुल तिलक
महाराजधिराज श्री श्री जय प्रताप मल्ल
प्रभू..... समस्त यसफल राकजुरो ॥
श्रेयोऽस्तु सम्बत ७६६ फाल्गुण
वदि ७ ॥ शुभ ॥ ५

देशं आगं छःयात मानेयानाः दैयदसं थः थः आगं खलःया कुमारी
माजुया जात्रा याना वड्छ्वंगु दु । थकूलवःतय् आगं तानाबाहाःछःछेया
कुमारी माजुयात पाहांचःहेया कन्हय् मलःजा नकी कुन्हु खतय् तयाः क्वबिया
वतु त्वालं यंकाः दुगं बही, लाय्कूया लेंजुयाः चाःहिकीगु परंपरा दुगु
तानाबाहाः छःया नित्य पूजा याना च्वनादीह्य बेखानारां श्रेष्ठ नापा खेल्हा बल्हा
जुबलय् वय्कलं थ्व खे कना दिल । तानाबाहाः छःयात लाय्कूया तःजु माजु
या तता धाइ । आगं खलःत थः थःगु आगं छेय् वनाः कुमारी माजुया
ह्लातिं सिह्लः फइ । लाय्कूया कुमारी माजु यात राष्ट्रिय रूप्य माने यानाः
येय् जात्रा यानाः जुजु कुमारी माजु यात लुंदां तयाः सिह्लः फइ । कुमारी
माजुया ह्लातं सिह्लः फयेमाः ।

प्रजातन्त्र वये न्ह्यः तक्कं नानिचायाः कुन्हु एन कुमारी छेक्वय्
गद्दी बैथक न्ह्यःने थिइ मज्यूगु दबुलिइ जुजुया सिहासन तइगु परंपरा वूगु

खः । कुमारी माजुं सिहः मतिकीगु भिमजुङ्गु मनूतसेय् घया वइच्चंगु व
 स्यूगु खै खः । कुमारी माजुं जुजु जय प्रकाश मल्ल जुया भोग फूगु बचं बिसैलि
 कुमारी माजुयात खतय् तयाः सालाः जात्रा याये धकाः क्षमायाचना या.गु
 जुयाः मेगु क्षिनिदे राज याःगु देवमाला वंशाबलिइ चवया तःगु दु । जुजु जय
 प्रकाश मल्ल जुं आगंछः कुमारी माजुयात माने यानाः ८७३ य् कुमारी
 माजुया नामं “धो कुमारी” धकाः व “श्री ३ तलेजु माजु श्रीश्रीधो कुमारी
 माजु नेपालेस्वर धकाः वहया दां पिकाःगु “इ कुमारी अफ काठमाण्डु”
 या सफुतिइ उल्लेख याना तःगु व उकिया फोटोत मल्ल क्वाइन्सया सफुतिइ
 छापय् जुया च्वंगु दु ।^{१५} छुंदे न्ह्याः कुमारी माजुया हुलाक टिकट व ख्वना
 स्वपुयाः हुलाक टिकट छापय् यानाः प्रचलनय् हल ।

छे बुने फुककसिगु सुरक्षा जुइ, धाइ नापां “मनूत पिने ग्यानाः छेय्
 दुहांवइ छेनं ग्यानाः गनवनी ।” कान्तिपुर महानगरं (काठमाण्डु राजधानी)
 नेपाः देशय् चर्चेपि फुककसिगु सुरक्षा याना च्वनी । नेपाः देया सुरक्षाया
 लागि देया रूप मानेयाना वइच्चैह्य पचली आजुछः व देयारूप यानाः ख्वना
 तःपि, लुमरी अजिमाछः क्षिनिदेय् क्षिनिदेय् छकः छकः मोहनीया चालं कुन्हु
 छःगालं मोछि छःत नापां दनाः छःप्याखें पिदनाः खड्गसिद्धि ब्यूबइ ।
 लाय्कूलि कुह्याः^{१६} प्याखें हुइकाः न्ह्याः न्ह्याः तयाः तःजु पायाः पिहाँ वयाः
 जुजु मरुइ भुतिसलय् लाय्कू धवाखाया भेलःआजु छःथाय् पचली आजुछः,
 मखेत्वालय् सिंदुवालय् लुमरि अजिमाछः धवदुयाः खड्ग हिलिइ । पचली
 आजु व लुमरी अजिमाछः नापा खड्ग हिलीगु प्यदे प्यदे पाइ । थथे जुजु
 पचली आजुछः व लुमरि अजिमाछःया खड्ग नापा खड्ग हिलाः खड्गसिद्धि
 कयाः नेपाःदेया सुरक्षा यानाः फुककसिगु भि व कल्याण याना च्वनी ।

आजु अजिमा छःत देशय् चाःहिलाः प्याखें हुइ । आजु अजिमा
 छः व खड्ग हीकाः प्याखें हुयाः दैत्य क्वः थलाः त्रिभुवनय् फुककसिगु रक्षा
 यागु कथेनी ।

- १) वाशिम अहमदनगर को लगेले अहमदनगर
- २) पुणे " " " " " "
- ३) कोल्हापूर " " " " " "
- ४) सांगली " " " " " "
- ५) वाशिम " " " " " "
- ६) पुणे " " " " " "
- ७) कोल्हापूर " " " " " "
- ८) सांगली " " " " " "

१०.०६.८८ श्री ५ बाट श्रीभद्रकालीसँग धार्मिक विधिपूर्वक खड्ग साटसाट गरिबस्सेदै ।

तस्वीर-गोरखापत्र

श्री ५ महाराजाधिराज सरकार पञ्चमी बेरबको खड्गसित मौसुफ सरकारको खड्ग साटिबस्सेदै ।

(आ.वि.ग-१६६ ग.ने-१९६३ २५६ ग.लि.३१६)

तस्वीर - गोरखापत्र सं

धर्मशास्त्र कथं द्यःत स्वर्गतय् बास याइ । धर्मत्मात सितकि स्वर्ग-
तय् बास याइ, पापित सितकि नर्कय् वनी धाइ । धर्मत्मात स्वर्गतय् सुख
भोगय् याना च्वंगु व पापितय् नर्कय् यंकाः शासना याइगु पूजा पद्धतिइ
चवया व चित्रण यानाः केनातःगु दु । धार्थे धायेमाल धाःसा नेवाःतय्
ह्लाइगु भाय् नेपाल भाषाय् “धर्म व पाप” धयागु खेग्वःहे मरु । ध्व खे-
ग्वःला संस्कृत भाय् यागु खः । नेवाःतय् धयाचवनी “मनूजन्म कयाः छे दनाः
चवनेमाः सी बलय् बास मदइ ।” मनूतय् छे दकुसां दनाः व कुल छे
घकाः चवनी । अथेहे न्हय्गू धरातलचवय् ब्रह्मलोक दु धाइ, द्यःत पलखं
ब्रह्मलोकं पृथ्वीलोक व पृथ्वीलोकं ब्रह्मलोक जुइ धाइ । थुनिया ल्याः मनूतय्
छेय् न्हय् त्वाथःया तस्वाः स्वाहनय् छुनाः थाहाँ कुहाँ जुइ ।

मचाबुकें निसें कयाः सिकेगु तकं थःगु छेय् याइ । माः माः बलय्
माः माःपि सः स्थूपि दिदि अजिपि निसे कया सिकय् माःपि ग्वंत, त्वाःजं
तकं फुक्क थःगु छगूहे नेवाः जातय् दु । मां बीनं थः मचाखाचायात मखुगु
मत्यःगु याके बिइमखु, भिगु लें बयेंना चवनी । जःला खःला फुक्क थःहे
भापिइ । मनूत थःगु छेय् सीगु मतिइ तइ । थःगु छेय् सीखनिगु तःधंगु
भाय् तायेकी । अन्त्य अबस्थाय् छेरिइ बवत यंकी, गुलिस्थां तलय् थतयंकाः
बैंगलय् तयाः सिकी । तलय् कुने न्ह्याथाय् सिकूसां थःगु छेय् सिकेगु भि,
ध्वस्वयाः मेगु छुं मरु । घाटय् सिके माःपिनि जक फलचाय् चवनाः आजु
अजिमा द्यःथाय् खुसि सिथय् तयाः सिकी ।

सीह्याय् सिया छ्येफुसय् व तुतिबवय् सलिचाय् मत च्याकाः तयाः
सीह्याय् सिया अङ्ग यानाः बयेंना तइ । गुथिया आजु अजिमाद्यः पुज्याना
तइगु तासया एवं सीह्याय् सित ज्वाला ज्वाला थीक फायेकी । ह्लापा लिपा
सलिचाय् मत च्याकी मखु । छ्येफुसय् व तुति बवय् मत यानाः द्येने
मत्यः । छ्येनं निसे तुति बवय् थ्यंकां गां त्वपुयाः द्येने धायेवे सीह्याथे छु
याना द्यंगु धाइ । स्वाहानय् न्हय् पौया न्हय् त्वाथःया कुताः दयेकाः सीह्याय्

सित तयाः गुथियार प्यह्य प्यखे चवनाः चवबियाः सीबाजें थाकाः सितं यंकी ।
 खुसि छिनाः पारिइ यंकाः दिपय् तयाः पूजाया बिधि जुइ । सीह्याय् सिया भ्रङ्ग
 (तेज) यानाः च्याका तइगु मतं पाखाकं थनातः गु मियागु मिं तयेकाः सी उनाः
 भौतिक शरीर मदयेका छवइ । सी उइगु धयागु मांसाहुति महायज्ञ खः ।
 ग्वंतसय् महायज्ञ कुण्डं नौ मुनाः सिह्याय् सिगु ह्य ज्यानाः वयात छः याना
 इमि बिधि पुज्याकाः खुसिइ चुइके बी । ग्व धयापि देवत्वया तान्त्रिकसिद्धि
 दुपि संस्कारया महान् पुरोहित खः ।

गुपुंल्लिया सायाः कुन्हु सा छवइपिनि सीपि मनूत साया ह्लिपं चवनाः
 वेंतरिणी खुसि तरेजुया स्वर्गं वनीगु बिश्वास याना चवनी । सा याना छवइ
 पिन्त देशय् चाहीका हयाः सीपि वेंतरिणी तरे जुयाः स्वर्गतय् वंगु भावं
 सायात तुति यानाः चिकाः छवइगु जनीया चवः चवः पिखालखुइ बाता
 छगलय् लः तयाः उकिइ थुनाः छेय् बुकया चवंगु हु । १०

मनूत सिनाः वेंसा नं इपि फुक्क नापा पारिवारिक जीवन हनासुं
 चवनी । एवाः सिला सीपिनि नामं लः बी (एवाःसिकी) जा बुतकि आगं
 थकायेगु धकाः ह्यापालाक्क जाभाग थकयाः सीपिन्त तइ । नखः खखः बलय्
 ज्वरे जुक्क घासा त थकयाः आगं न्व धकाः सीपिन्त भवय् भाग तइ । चच्छि
 छाइकाः त्वाःजें यात बी । त्वाःजें धइह्य त्वाःया जः आजु अजि खः ।
 तान्त्रिकसिद्धि दुपि त्वा जं संस्कारया महान् पुरोहित खः । सीपिन्त लाः
 लाःथे याये मज्यू । छुं जुलघायेवं कयें वं थाय् सीकं ज्वन भाग छभाग तया
 न्यू धयाहइ ।

थः थः आगं खलःत ठगु हे ला हि खः । काल बिल यायेत छु आगं
 खलःया मनूत धकाः न्यनी । थः आगं खलकय् सत्तिक स्वानाचवपि लिसे
 काल बिल याये मज्यू, याइमखु । आगं छःया प्रतीक छयः छयलय् देगुछःया
 गंछःत कु । देगुछः धकाः गुलिस्यां किकिपा गुलिस्यां गंछः थकालिया छेय्
 तयाः ह्लि ह्लि पुज्याना तइ । जुजुपिनि देगुछः देगुतरे माजुछः खः ।

सन्तान मन्त धायेवं कुल ह्मनाः कीर्ति तनाधनी धकाः मनूत तःसकं
 ग्याः. उकिं पुर्खाया आजु अजिमापिसं थः थःगु आगं खलःतय् कीर्तिथा लांगि
 आगंछः पुज्यानाः देपूजा न्यायेकाः नयेत गाक्क वा दुहां वइगु बुँ आगं छःया
 नामय् गुपि तयाः देगु छःया छयः छयलय् सतः दयेकाः व नापं ल्वहंहिति, तुं
 बाय् बुँगाः म्हुयाः लःया व्यवस्था याना तःगु बु । आगंछेँ, छःछेँ, सतः,
 फल्छा, ल्वहंहिति, बुँगा व तुंया दैय्दैय् बुसाधं याइ । सन्तान मरुपिसं थः
 निमतिपू यागू व थः मां, बौ आजु अजिमा पिनिगु नामं देपूजा यानाः नयेत
 छेँ, बुँ, दुगु सम्पति आगंछःया नामं तयाः, गुलिस्यां थःपिनि मदये धुंकूपि
 सुयां नामं देपूजा यानाः बिइत फु चाःगु द्वः बद्धः दां तयाः कीर्ति तयाः
 ब्यूगु व तयाबिया चवनी ।

बैय्दसं आगं खलः (देपूजा खलः) तय् बुंगछः रथय् तइ कुन्हु निसें
 सितिनखः छन्हु न्ह्यः तक्क लच्छिया दुने छकः देपूजा व मोहनि न्ह्यः छकः
 नंछा देपूजा न्यायेकाः देगुछःयात छयलय् यंकाः थः थःगु देगुछःथाय् तयाः
 पुरोहित आचाःजु जोशी बाय् गुभाःजु तयाः पुज्याकी, आचाःजु, जोशी व
 गुभाःजु थापं यानाः धीपति स्वनाः मोहनि सिह्लः फयाः देपूजा खलःतय्
 कुलय् सिनावेपि मनूत फुक्कसिगु नां कियाः देगु छःया पूजा यानाः दुगु
 स्याइ । आगं खलःतय् कुलय् सिनावेपि मनूत यक्क दयाः इमिगु पूजा
 ताहाकइगु जुयाः दैय् निकः देपूजा न्यायेकाः प्यन्हु न्यान्हु पूजा याये
 माला चवनी ।

देपूजा खलःतय् सुयां मस्तय् बुस्का यात, कय्ता बिल, बरेछुत बाय्
 काय्यात ब्याहायात धाःसा मस्तय् व न्ह्यः भौमचायात देगुलि दुकाये माः ।
 लसकुस यानाः दुकायाः काय्मस्तय् किसलि व भौमचायात ह्वंकू बलय् आगं
 छःयात थव्य भाग तयेकातःगु बियाः देगु छःयात छाकाः भाग्याकाः पूजाकाः
 देगुली थ्याकी । देगुलि दुमकायेकं दाजुकिजापिसं सिकय् दुकाये थ्याकी
 मछु । फुक्कसित नापं तया देगुछःयात कीगः तंकी । यजमान फुक्कसित

छःया धौजाकि सिह्नः व मोहनि सिह्नः तिकाः सन्तान बृद्धि जुयाः कुसया
 कीर्ति तयेफयेक, भयनं फाला वनाः मि जुइक धकाः सुवाः द्वियाः देगु
 छःया स्वां बी । ‘‘देपूजा बिधि’’ धयागु पूजा ध्यासफुतिइ^५ देपूजा यायेगु
 व देगुलि दुकायेगु बिधि च्वया तःगु दु । जयस्थिति मल्लया काय् युबराज
 धर्मदेवया ब्याहा यानाः देगुलिइ दुकाःगु गोपालराज वंशावलिइ च्वया
 तःगु थथे दु-^६

‘‘संस्वत ५०३ समछल नवु व
 चतलाथो व तिरा खचा श्री श्री
 धर्मल देवसं विवाह ॥
 गुन्हुलि व दे धुरि पूजाविज्याड ।’’^७

थथे हे जुजु जय प्रकाश मल्लं ब्याहा यानाः देगुलि दुकाःगु
 थथे उल्लेख जुया च्वंगु ध्यासफु दु-

सं ८५३ फाल्गुन कृष्ण द्वितीया
 कुन्हु जय प्रकाशया परत यिहियात
 केयात पिथिपूजा थनलि मूल
 चुकस अग्नि स्थापनायात
 पेन्हु कुन्हु होम बेला सोयं अलिङ्ग्य
 यिनाय लिते ॥ ॥ षुन्हु कुन्हु
 देगु तलि पूजा ॥’’^८

(पूर्णिमा ३ वर्ष, ४ अंक ३८-३९ पृ.)

सिकःमि नायः, दकमि नायः, अवाः नायः व ज्यामि नायःत आखः
 च्वनाः देश बिदेश वनाः ज्यासयेकाः सीकाः वया च्वंपि मखु, थं वौ बाज्यापि
 नापा ज्याय् च्वनाः सयेकाः सीकाः ज्या याना च्वंपिहे जक खः । सिकःमि
 दाजुपि सिंमुगः छगः, सित्वाकः, कःति, बसिला, रण्डा, हं, चिकथि

चिक्काः ज्यामःया मरे सिया ज्या याइ, गनं छथाय् छुं त्यं धयागु मरु ।
 दकःमिं दाजुपिं म्हासुचाय् मांचिकं अर्पा थुनाः अंगः दनी । खाभू सी मरु
 अंगः दनाः काठपु छुनाः स्वयाः चुपिचां अर्पाय् त्वा त्वा दायाः गंजा घानाः
 स्वयाः छे दनी, गन अंगः द्यवः गनं अर्पा दपाजक पिहाँ वः दुहाँ वें
 धयागु मरु । अंगः दनातइगु यचुसे पिचूसे चवनाः बाँलाः । अवाः
 दाजुपिसं ज्यामःहे स्वायेक पल्लि ची । पल्लि चीगु आर्पाय् भू इवः इवः
 लानाः गनं आर्पाय् छपाः दुहाँ पिहाँ वयाः पी जवः धयागु मरु । ज्यामि
 दाजुपिं कूठपु ज्वनाः चाय् पालाः संकाः न्हुतुन्हयाः छयो थें च्वंकाः न्हाइ ।
 चा ग्वारा चिनाः अर्पा, चा, व सिं बीगु ज्या याइ । तिकःमिं दाजु, दकःमिं
 दाजु व अवाः दाजुपिनि ल्हा. दीमाः धयागु मरु, ज्या चवः, ज्यामजु धयागु
 मरु ।

नया नामं नकिं छपुजक हे गनं मताःसे सिं, चा व अर्पां अर्पाय् अर्पाय्
 खागु छे दनी । छेत तन्नयुक्त जुयाः तःसकं बः लाः बाँलाः जुगजुगं छुं
 मजु । चुक, बाहाः बहिलिइ लाछिइ लाछिइ चिकं अर्पां सिया तइ । मनूत
 बाहाः, बहिलिइ व चुकय् चुकय् निभाः पाः वइ, वा पाः वइ । मनूतय् छेय्
 निभाःपं फय्पं, वर्षां छे ववाः, चिकुलां खार्जे धयागु मरु, लाकां न्ह्यानाः
 बेय् पलातये स्वाः । मनूतय् छेय् तुं दु, लागाय् लागाय् त्वहं हिति व पुखुया
 वयवस्था दु । ती निभालय् व निभाः बीगु ह्यार्जे निभाःया इलय् सुं पिहाँ
 वनी मखु । मनूत निभाः स्वयाः ई सीकी, पल्लिइ आर्पाय् भू मन्त घाये
 वं जाथू वनेत्यल घाइ । चाह्य् ग्वंगः हाःगु ई स्वयाः सुथय् जुल वनेत्यल
 धकाः लासां दना वइ ।

अन्तर्राष्ट्रिय् उपलय् हे नेवाःतय् छेया विशेषकथं महत्त्वपूर्णगु वस्तु
 जुया च्वंगु दु । साषानिभाः स्व. प्रेमबहादुर कसाःजुं “जिमिगु नेपाया
 तान्त्रिक छः व तान्त्रिक पूजा” नांयागु सफुतिइ भूमिकाय् थथे चवयादीगु
 दु— “पामोडा शैलीयागु देगः व संख्याः बुगु छेयात कयाः बास्तुकलाया

विचार मानाः स्वतः धाःसा मगुने सम १९८३ या सितम्बर महिनाय् पश्चिम जर्मनीया म्यूनिक शहरया प्रदर्शनी जू बलय् नेपाया निम्ति थ्वहे पंगोडा शैली यागु छे' निर्माण जुल । मेमेपिनिनं थः थःगु देया कक्षाया निम्ति थः थःपिनिगु पहयागु छे' दयेकूसां प्रदर्शनी बच्चयेव फुक्क थुना छवत । तर नेपाःयागु पंगोडा शैली यागु छे' विशेष कला जाःगु सुयागु नापा जोमलागु जूगुलि बयात त्थंकाहे तयेगु खं अनयागु नगर सभासवं कोछित, प्रदर्शनीया आर्गोजक याके धेवा पुलाः न्यानाः उकिया संरक्षण यानातल । अथेहे स्वीजरै लैण्डया जूरिखय् जूगु प्रदर्शनीइ नं 'नेवारछोक' धकाः नेवाःतय्गु चुक थें दयेकाः ब्वया तःगु हे दकलय् आकर्षकगु बस्तु जुल । जापानय् थोकेहे गु गु 'एक्स पो-८५' प्रदर्शन जुया चवन अकि उकियागु नेपाल कक्ष दयेकेत व छायेपेत नेपालं निसे कालीगरत व कलाकारत वंगु बु । थ्व गुम्बापहः वइगुलि मेमेगु देशय् यागु स्वयाः अथश्य पाइ धयागु विश्वास बु । थुकथं नेपाःयागु बास्तुकला खनीबलय् विदेशीतय्सं विशेष यानाः यूरोपी कलाविद्वत्सं न्हूगु संसारय् बयाचवना थें तायेकल धाःसा छु' अद्भुत मखु । अथेहे जुयाः जुइसाः नेपाली पन्ना बय्नेत श्री ५ या सरकारनं न्हू छे' दयेके बलय् पंगोडा शैली दयेक पो तयेमाः धकाः नियम दयेका ब्यूगु' ।

थथे हे गुगुं नं बिश्वमेला व बिश्वप्रदर्शनीइ नेपालं नेवाः शैलीया कला प्रदर्शन याःगु कक्षाय् लखें लख मनुखं अवलोकन याःगु पत्र पत्रिकाय् ब्वने दया चवंगु, नेपाल रेडियोनं खबर ब्यूगु न्यने दया चवंगु व नेपाल टि.भिइ फुक्कस्यां स्वये दया चवंगु बु । लिपा लिपा जुइगु बिश्व मेला व प्रदर्शनिइ नं नेवाःतय्गु संस्कृति व कलाया बिशेष कथं स्थान दया चवनीगु नेपाः देया गौरबया खे' ख ।

नेवाःछेत संस्कृति व कला जायाः ततःसकं बाबालाः, देयात शोभा ब्यू । छे' निर्माण यायेगु शैलिइ नेवाःतय् मे मेगू लिइ थे थःपहःगु हे

समोविज्ञान व सभ्यताया तः धंगु बिकास जुया च्वंगु दु । मासिकं अप्पाया छेत अति आधर्षक, अति प्रशंसनीय, अद्वितीय, ऐतिहासिक पुरातात्विक महत्त्वया बस्तु राष्ट्रिय व अन्तराष्ट्रिय सम्पदा खः । बिदेशीत नेवाः छेत खनाः अजु चायाः स्ये वा न्याइ, संस्कृतिइ व कताय् दुसुला च्वंगु नेवाः तय् तान्त्रिक भाव सीकेत, थुइकेत कुतः याइ, अनुसन्धान याइ । बिश्वय् नेपालं न्हाय् तये दयाच्वंगु देया पर्यटन उद्योगया बिकास व देया सर्वाङ्गीण बिकासया लागि बिदेशी मुद्रा आर्जन यायेगु तः धंगु आम्बानीया श्रोत हे नेवाः संस्कृति खः ।

तिबः सफू व चवसुत

- १) नेपाल भाषा साहित्यया जातः— कविवर चित्रधर “हृदय”
- २) कान्तिपुर चवसुः— कान्तिपुर, सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ, बलदेव जुजु
मोहनिया कुलः प्याखँ— इनाप - दँ ७, ल्याः ३६
सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
नेपाः या संस्कृतिइ कुमारी द्यः— विश्वभूमि, दँ ५, ल्याः १२६—
बलदेव जुजु
- ३) हनुमान ठोका राज दरवार— गौतम बज्र बज्राचार्य
- ४) छेय् मूलुखा छुइगुया सांस्कृतिक महत्व— विश्वभूमि, दँ ५,
ल्याः १२६ तँसापी— सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
- ५) आसा सफूकुथि— कुंलाय् मरु त्वाः
- ६) तिकिइयाः या सांस्कृतिक परिचय— विश्वभूमि, दँ ६, ल्याः १४०
तँसापी— सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
- ७) झीगु संस्कृतिइ सहाय्या महत्व— नेपाः या तान्त्रिक द्यः व
तान्त्रिक पूजा— बलदेव जुजु व सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
- ८) झीगु संस्कृतिइ सहाय्या महत्व— नेपाः या तान्त्रिक द्यः व
तान्त्रिक पूजा— बलदेव जुजु व सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
- ९) छेय् सगं— नेपाः या तान्त्रिक द्यः व तान्त्रिक पूजा— बलदेव जुजु व
सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
मि मल— राजामति— दँ १०, ल्याः १३— सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
भिन्तुना— दँ ६, सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
- १०) गुंपुल्ली— राजामति, दँ ६, सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ

- ११) सैश्याः या कलात्मक जक मखु तान्त्रिक इयाः नं खः— बिम्बभूमि,
दँ ६, ल्याः २३६ तैसापौ— सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
- १२) सिद्धवा-पलिस्था—ने. सं. १११३— सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
- १३) हनुमान ढोका राज दरवार— गौतम वज्र वज्राचार्य
- १४) गथां मुग— कान्तिपुर— सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ व बलदेव जुजु
- १५) नासः छः—हनावना— ल्याः १ सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
सकव देया देवी प्याख— बाल गोपाल श्रेष्ठ
- १६) भि छः— गुँच्च— छौराली बहुमुखी क्याम्पस— दँ १ ल्याः १
सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
- १७) योमरि पुत्ति— इनाप— दँ ७, ल्याः ३३५— सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
- १८) खड्ग सुरक्षाया प्रतीक नेपाः या तान्त्रिक छः व तान्त्रिक पूजा—
बलदेव जुजु, सुरेन्द्रमान श्रेष्ठ
- १९) चवाहाँ— आखे— वँ १११०
- २०) चालन— दशैको एक प्रमुख अंग— यति पलिका— धन वज्र वज्राचार्य
- २१) सीकाः भू— तान्त्रिक छः व तान्त्रिक पूजा— बलदेव जुजु व
सुरेन्द्र मान श्रेष्ठ
- २२) पूर्वज लुमंका— डा. कमल प्रकाश मल्ल
- २३) मनू छः विज्यासः छः— नेवाः संस्कृति व नेवाः दर्शन— बलदेव जुजु
- २४) लिच्छविकालीन अभिलेख— स्व. धन वज्र वज्राचार्य
- २५) कुमारी अफ काठमाडौं— डा० जगदीस चन्द्र रेग्मी
मल्ल वदाइन्स— डा० जगदीस चन्द्र रेग्मी

॥

नेवाः छँ

नां - सुरेन्द्रमान श्रेष्ठ

भाय - मरु प्याफः, यँ

बुन्हि - ने.सं. १०५९ योमरि पुन्हि

सफू पियना-पासा बलदेव जुजुसिसे जानाः निगू सफू

“नेपाःया तान्त्रिक छः व तान्त्रिक पूजा” व “कान्तिपुर

” पिबने धुकूगु

पिकाकया धापू

भाजु सुरेन्द्रमान श्रेष्ठ नेवाः सांस्कृतिक साहित्यया रचनाय् पलाःतयाः समाजया व्यवहारय् जुयाच्चंगु संस्कार परंपरा, दिगुपूजा, चथा, मोहनि, अन्ति, पहाँचहे, गुपुन्हि, बाराः तयेगु ब्याहा, जंको, सी.वू संस्कार इत्यादि विषय कःघाना न्ह्यज्जानादीम छगूहे उद्देश्य घानाः वहेलपुङ्ग विकास या यां वस्तुकला व सांस्कृतिक अध्ययन कथं नेवाः छें दनाः न्ह्यने भाल ।

‘भाजु सुरेन्द्रमान श्रेष्ठ नेवाः संस्कृति यात स्वयेगु पहः गुगु समाजका संस्कारय् ल्यनाच्चंगु हे दनी, गनं थपथाप, गनं घटबढ ज्याच्चंगु दःसा स्वयेछिगु माःसा केनेयाये फैगु छगु न्हूगु लंपु बिइगु कुतलय थत अभ्यस्त यानादिइगु दु । वंगु दशक निसं थयागु लेख यानेयिने ब्वने खबले न्ह्यलेला-ज्वलेला थें जुइगु यात थीथी सफू प्रकाशनं यच्चुक सीदया वयाच्चन संस्कृतिक सुरम्भन कुल परंपरा आजु अजिमाद्यः, पात्र खला, जीबथनीगु नःखचःख म्नानाच्चंगु मौलिकता रा ।

छैनंछुनं व्यवहार याइ व सामाजिक विधिइ दुनेलाइ । छैयाम्ह छम्हछम्ह मनूख वनियम विनियम दुनेच्चना काःगु दैनिक जीवन न्ह्याका समाज बुलुहुं न्ह्याना च्वनी । थुकिं सांस्कृतिक पदः म्वाकातइ । मनूयात छैनं सुरक्षा बियाच्चनी । छैगु कुलया बंशाबलीखः कुलछें आजु-अजिमा छःखः, माँ लक्ष्मी छः खः । छें, फलचा, सतः, चपाःयानं रखवाला खः । छें दयेवं तिनि त्वाः त्वाः दइ, समाज स्थायित्व दइ, शहर दइ, इतिहास दइ । थयागु परिवेशं त्रिलिबिल जागु नेवाः समाजया नेवाः लवलय थुइकेगु कुतलय भाजु सुरेन्द्रमान श्रेष्ठया नेवाः छें, मूलखाय हिखुइगु तिकिभ्याः, सँभ्याः, दीचंअप्पा, कुपाः सिंखाः छैकवः ग्वयछासिया धुरि, भ्येथ, भौप्वा, भौवाः पल्लिचिगु विधि, म्थ्याय् मचा बीगु, भौ मचा दुकायेगु आदि वास्तुकला व सांस्कृतिक अध्ययनं न्ह्यथना छैरे, मातं, च्वत, बैगः थायमापा, गृहलक्ष्मी, देमिया छें आजु-अजिमा छःयारुपं मनू वा संस्कार नापं स्वापु दुगु मनू बस्निसें सीबलय तकः संस्कार वया समाजयात धयसुइमाःगु उल्लेख दु । मनूखें छैया मार्फत समाजया संरचनाय् थत थायमाःगु जीवन पाना वयाच्चंगु थम्हं चायकं वा मचायकं वहे मूअधाराय वनाच्चंगु नेवाः समाज मूल केन्द्रीकृत छें खः । थयागु जीवन्त सांस्कृतिक धरोहर मौलिक वास्तुकला मौलिक चेतना रणनीति संरचना क्यनेगु अध्ययनं जायाच्चंगु नेवाः छें वास्तुकला सांस्कृतिक लंपु क्यनिगु सफू अभिलेख लावनगु रुपरेखा खनेदु । बस

राममक्त भोमि